

Ungdommens stemme inn i institusjonsforskningen

*Kvantitativ undersøkelse om ungdommers opplevelse av
brukermedvirkning, relasjon, trivsel og endring på
barneverninstitusjoner*

Gro Irene Skjennum og Rolf-Arne Pedersen

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskapelige fakultetet
Institutt for spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2010

Sammendrag

Tema, formål og bakgrunn

Oppgavens formål er å frembringe kunnskap om ungdom på barneverninstitusjoner og deres opplevelse av oppholdet. Målet er, ved hjelp av ungdommens stemme, å bringe deres synspunkter inn i kunnskapsfeltet om den miljøterapeutiske praksis. Vi anser dette som et viktig anliggende for norsk institusjonsforskning.

Problemstilling og forskningsspørsmål:

Hvordan opplever ungdommene brukermedvirkning, relasjon, trivsel og endring innenfor den miljøterapeutiske praksis?

For å avgrense og konkretisere nærmere valgte vi å konsentrere oss om fire følgende forskningsspørsmål:

1. Synes ungdommene de får være med å bestemme over og være delaktig i planene i deres liv?
2. Hvordan opplever ungdommene relasjonen til personalet på institusjonen?
3. Har ungdommene en opplevelse av trivsel og trygghet på institusjonen og i hverdagen?
4. Opplever ungdommene å få hjelp til problemene sine?

Metode, teori og empiri

Undersøkelsen bygger på informasjon fra 60 tilfeldig utvalgte ungdommer på Barne- og ungdoms og familieetats institusjoner i Norge. Vi valgte en kvantitativ tilnærming med spørreskjema som metode. I teoridelen har vi sett på problemstillingens fire elementer hovedsakelig ut fra barnevernfaglige planer og utredninger fra Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Tore Andreassens (2003) forskningsrapport om effekten av institusjonsbehandling, Erik Larsens (2004) perspektiver på miljøterapi, Lambert (2004) og Hubble, Duncan, Miller (2000) sin forskning

på hva som virker i terapi og utviklingspsykologiske teorier med hovedvekt på objektrelasjonsteorien og utvikling av selvet (Aasen, Nordtug og Ertesvåg, 2002, Stern 2003, 2007, Juul1995).

Resultater og konklusjon

Funnene er drøftet og sett i lys av den teoretiske rammen. Problemstillingens fire elementer gjør at vi ikke trekker ut ett hovedfunn. Undersøkelsen viste at mange informanter ikke husket hva som stod i den lovpålagte handlingsplanen for deres opphold, selv om dette anses i barnevernsloven som en viktig del av brukemedvirkning, og bør anses som et arbeidsredskap for institusjonsoppholdet. En stor andel av ungdommene opplever en positiv relasjon til personalet, gjennom at de har en eller flere av de ansatte de stoler på. Samtidig rapporterer de om for lite interesse, forståelse og tilstedeværelse fra de ansatte. Det er også en betydelig andel av ungdommene som opplever utrygghet på institusjonen. Dette må ses som en alvorlig utfordring, da barnevernloven fremhever institusjonenes formål om å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår (Lov om barnevernstjenester § 1-1, 1992).

Resultatene av undersøkelsen viser at litt over halvparten av ungdommene opplever at deres problemer ikke har blitt mindre under institusjonsoppholdet. Dette er i samsvar med hva psykolog Tore Andreassens (2003) forskning sier om effekten av institusjonsbehandling. Videre opplever resten av utvalget at problemene har blitt mindre. Litt over halvparten av ungdommene opplever også å ha fått et bedre forhold til sin familie under institusjonsoppholdet. Funnene tyder på at institusjonsbehandling fortsatt er relevant og bør ha sin plass for noen ungdommer. Ut fra vår undersøkelse vil vi hevde at økt fokus på brukermidvirkning og trivsel innenfor den miljøterapeutiske praksis, kan være med på å bedre effekten av institusjonsoppholdet. De statistiske analysene kan tyde på at opplevelsen av trivsel, personalets tilstedeværelse, det å bli sett og føle seg forstått har signifikant sammenheng med reduksjon i problemer for våre informanter.

Vi håper oppgaven kan gi noen nye innfallsvinkler til den delen av gjeldende og pågående evidensforskning som omhandler hvilke metoder som gir best effekt i institusjonsbehandlingen. Oppgaven har et praksisbasert evidensfokus ved å spørre dem det gjelder, altså institusjonsungdommene. Dette håper vi kan være med på å utvide fagfolks og forskeres forståelse og kunnskap.

FORORD

Arbeidet med masteroppgave ble en mer omfattende prosess enn vi hadde forestilt oss. Det å kombinere full jobb, familie og samtidig jobbe seg gjennom tusenvis av sider med forskningsrapporter, faglitteratur og artikler, har vært krevende. Vi har samtidig erfart at masteroppgavearbeidet har vært lærerikt.

Vi tok feil når vi trodde vårt kjennskap til fagområdet, samt at vi er to om oppgaven, ville forenkle prosessen med å studere og velge ut litteraturen, foreta den empiriske undersøkelsen og skrive. Det er ofte lettere, men gjerne mindre fruktbart, å diskutere med seg selv enn å diskutere med andre. Å være to har skapt en prosess som har gitt mange gode refleksjoner som forhåpentligvis har kommet oppgaven til gode.

Oppgaven har gitt oss tro på at institusjonene fortsatt har en viktig plass for bedring av mange ungdommers livskvalitet, selv om det finnes forbedringspotensial.

Vi vil takke Universitetet i Oslo som har vært tålmodige og utvidet innleveringsfristen, siden oppgaven har tatt noen år.

En masteroppgave blir alltid til gjennom faglig hjelp og innspill fra andre. Ungdommene og institusjonene som har valgt å gi bort noe av sin verdifulle tid er selvfølgelig grunnlaget for oppgaven. Vi håper derfor at oppgaven kan gi noe tilbake til ungdommene og institusjonene hvis de leser den, eller når vi forhåpentligvis veileder institusjoner i fremtiden. Mye oppmuntring og faglige innspill fra veiledere samt kollegaer på Bupa har og satt sitt preg på oppgaven. Vi takker dem alle! Vi vil også rette en stor takk til Liv Lassen for gode og konstruktive innspill i siste fase av skrivingen.

Sande i Vestfold, juni 2010

Gro Irene Skjennum

Rolf-Arne Pedersen

Innhold

Sammendrag.....	2
Forord.....	5
1. INNLEDNING	8
1.1 VALG AV TEMA	8
1.2 FORMÅLET MED UNDERSØKELSEN	9
1.3 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	9
1.4 OPPGAVENS OPPBYGGING.....	11
1.5 AVGRENSING AV OPPGAVEN	12
1.6 OPPGAVENS BETYDNING I SPESIALPEDAGOGISK ARBEID.....	13
2. TEORETISK BAKGRUNN OG RAMMEVERK	14
2.1 UNGDOMMENE OG INSTITUSJONENE	14
2.1.1 <i>Institusjonenes historie i Norge.....</i>	<i>14</i>
2.1.2 <i>Lovgrunnlaget for plassering på institusjon</i>	<i>16</i>
2.1.3 <i>Hvem snakker vi om</i>	<i>18</i>
2.1.4 <i>Hvor mange barn og unge gjelder det i Norge?</i>	<i>20</i>
2.1.5 <i>Barneverninstitusjonenes mål og oppgaver</i>	<i>21</i>
2.2 MILJØTERAPEUTISK PRAKSIS SOM VERKTØY FOR ENDRING	25
2.2.1 <i>Hva er miljøterapi og miljøterapeutisk praksis?.....</i>	<i>25</i>
2.2.2 <i>Kort om miljøterapiens historie</i>	<i>26</i>
2.2.3 <i>Miljøterapeutens kunnskap</i>	<i>27</i>
2.2.4 <i>Miljøterapi som behandlingsform</i>	<i>28</i>
2.3 ENDRING OG UTVIKLING— HVA SIER FORSKNINGEN?.....	31
2.3.1 <i>Behandling av barn og unge i institusjoner</i>	<i>31</i>
2.3.2 <i>Hva virker i terapi?</i>	<i>34</i>
2.4 BRUKERMEDVIRKNING	36
2.4.1 <i>Hvem vet best.....</i>	<i>36</i>
2.4.2 <i>Klient- og resultatstyrt praksis.....</i>	<i>37</i>
2.4.3 <i>Menneskesyn.....</i>	<i>39</i>

2.5	RELASJON.....	41
2.5.1	<i>Utvikling gjennom relasjon.....</i>	41
2.5.2	<i>Selvets utvikling.....</i>	43
2.5.3	<i>Sett, møtt og bekreftet - selvbylde og mestring.....</i>	44
2.6	TRIVSEL	47
2.6.1	<i>Utenomterapeutiske faktorer.....</i>	47
2.6.2	<i>Trygghet i terapien.....</i>	47
2.6.3	<i>Systemteori og delene.....</i>	48
3.	VITENSKAPSTEORETISK OG METODEDEL.....	53
3.1	VITENSKAPSTEORETISK GRUNNLAG	53
3.2	BAKGRUNN FOR METODEVALG.....	54
3.3	INSTRUMENTET – SPØRRESKJEMAET	55
3.4	PILOTSTUDIE	58
3.5	UTVALGET	58
3.6	DATAINNSAMLING	60
3.7	SVARPROSENT	61
3.8	VALIDITET, RELIABILITET OG GENERALISERING	61
3.8.1	<i>Begrepsvaliditet.....</i>	62
3.8.2	<i>Statistisk validitet</i>	63
3.8.3	<i>Indre validitet.....</i>	63
3.8.4	<i>Ytre validitet.....</i>	64
3.8.5	<i>Reliabilitet.....</i>	64
3.8.6	<i>Indre konsistensreliabilitet.....</i>	65
3.9	ANALYSEN	66
3.10	ETISKE VURDERINGER.....	66
4.	PRESENTASJON AV RESULTATER.....	68
4.1	BRUKERMEDVIRKNING.....	68
4.1.1	<i>Variablene knyttet til handlingsplan, ansvarsgruppemøter og det å bli spurt... 68</i>	
4.2	RELASJON.....	71
4.2.1	<i>Personalets interesse, tilstedeværelse og forståelse</i>	71
4.3	TRIVSEL	73
4.3.1	<i>Om å trives og ha det trygt i hverdagen.....</i>	74

4.4	ENDRING	76
4.4.1	<i>Variablene om problemene har blitt mindre</i>	76
4.5	SAMVARIASJON I ELEMENTENE BRUKERMEDVIRKNING, TRIVSEL OG ENDRING	79
4.6	SAMVARIASJONER I ELEMENTENE RELASJON, TRIVSEL OG ENDRING.....	84
4.6.1	<i>Elementene relasjon og trivsel</i>	85
4.6.2	<i>Elementene relasjon og endring</i>	86
5.	DRØFTING AV RESULTATER.....	91
5.1	BRUKERMEDVIRKNING.	91
5.2	RELASJON.....	93
5.3	TRIVSEL	95
5.4	ENDRING	98
5.5	SAMVARIASJON AV VARIABLER I MILJØTERAPEUTISK PRAKSIS	100
6.	KONKLUSJON	103
	Kildeliste.....	105

1. **Vedlegg:** Spørreskjema
2. **Vedlegg:** Elektronisk brev til institusjonene
3. **Vedlegg:** Administrasjonsveileder
4. **Vedlegg:** Brev fra NSD
5. **Vedlegg:** Brev fra NSD

1. Innledning

I Norge i dag finnes det både statlige og privat drevete barneverninstitusjoner. Denne undersøkelsen omhandler kun de statlige institusjonene. I september 2009 var tallet på statelige institusjoner 73, med 642 kvalitetssikrede plasser fordelt på fem regioner i Norge (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2009). Ungdom som bor på disse institusjonene er plassert der etter Lov om barneverntjenester (1992). De har ofte erfart omsorgsvikt, rusavhengighet, kriminalitet, vold, trusler, seksuelle overgrep og psykiske problemer. På bakgrunn av dette trenger ungdommen noe mer en tradisjonell omsorg, og har ofte behov for kvalifiserte miljøterapeutiske instanser (Larsen, 2004). I det miljøterapeutiske arbeidet og praksisen som utøves på disse institusjonene, bør de ansatte blant annet ha evne til å knytte trygge og troverdige relasjoner, ha utviklingspsykologisk kunnskap, gode kommunikasjonsferdigheter, kjennskap til ungdommens juridiske rettigheter og kunnskap om virkemidler for brukermedvirkning. De må også kunne kjenne til metoder og ferdigheter for nettverks – og familiearbeid, og ikke minst kunne ta disse ferdighetene i bruk i det miljøterapeutiske arbeidet (Reese, 2010).

1.1 Valg av tema

Denne oppgaven retter søkelyset mot ungdommen som er plassert på barneverninstitusjon. Inspirasjonen til å skrive om temaet kommer fra vår arbeidspraksis gjennom flere års erfaring som miljøterapeuter og veiledere av barneverninstitusjoner. Nå jobber vi med poliklinisk utredning og behandling i barne- og ungdomspsykiatrien. Noen av pasientene vi møter i poliklinikken er ungdom som bor på barneverninstitusjoner. Deres beskrivelse av institusjonsoppholdet på godt og vondt, gjør at vi er blitt opptatt av hvordan de opplever tilværelsen og hjelpen de får på institusjon. Ved mange anledninger har vi hørt institusjonsungdom fortelle at de føler seg styrt av hva barneverntjenesten og institusjonene mener er best for dem, og at deres meninger ikke blir hørt. Dette er ett av utgangspunktene for vårt prosjekt og vårt ønske om å få dypere innsikt i hvordan ungdom i institusjoner har det. Et annet av oppgavens utgangspunkt er at det arbeidet som utøves på barneverninstitusjoner utøves innenfor en miljøterapeutisk ramme, hvor miljøterapi forstås

som en metode for endringsarbeid (Larsen, 2004). Denne forståelsen vil bli utdypet senere i oppgaven. Vi vil bruke begrepet miljøterapeutisk praksis og arbeid synonymt.

Det samlede tema i oppgaven er ungdommenes opplevelse av oppholdet på barneverninstitusjon innenfor en miljøterapeutisk ramme.

1.2 Formålet med undersøkelsen

Formålet med undersøkelsen er å skaffe systematisk informasjon om utvalgte elementer innenfor miljøterapeutisk praksis, gjennom ungdommens subjektive opplevelse av oppholdet på barneverninstitusjonen. Vi ønsker at ungdommenes stemme skal komme frem i undersøkelsen, og at oppgaven kan gi et faglig innspill og grunnlag for å viktiggjøre ungdommens kompetanse på eget liv. Forhåpentligvis kan studien bringe frem kunnskap, potensielt ny kunnskap, som bidrag til en bedre livssituasjon for institusjonsungdom på kort og lang sikt. Studiens nytteverdi (Befring, 2007) og berettigelse er likevel et vidt begrep. Nytteverdien blir bare synlig hvis fagfolk, som på en eller annen måte, kan påvirke den miljøterapeutiske praksis, leser oppgaven.

Vi har forhåpninger om at vi ved å få tilgang til deres erfaringer, kan gi bidrag til å videreutvikle institusjonenes miljøterapeutiske praksis.

Vårt pedagogiske ståsted i oppgaven er at ungdommers opplevelse og meninger, kan være et viktig utgangspunkt for å forbedre den miljøterapeutiske praksis. Motsatsen vil være at miljøterapi stor grad baserer seg på teoretiske perspektiver, og at ungdom på institusjon ikke er å betrakte som kvalifisert for å vite hva som er best for dem selv. En mulig syntese vil vi komme tilbake til på slutten av oppgaven.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

På bakgrunn av våre erfaringer i praksis og våre møter med ungdom i institusjonene, har vi kommet frem til følgende brede problemstilling:

Hvordan opplever ungdommene brukermedvirkning, relasjon, trivsel og endring innenfor den miljøterapeutiske praksis?

De fire elementene er valgt ut i fra teoretiske perspektiver, barnevernloven, planer og utredninger fra Barne- og likestillingsdepartementet (heretter forkortet til BLD), Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, definisjoner av miljøterapi og forskning på hva som virker i terapi. Bakgrunnen for dette vil vises gjennom den teoretiske ramme i oppgaven (BLD, 2009, Larsen, 2004, Andreassen, 2003, Lambert, 2004, Hubble, Duncan, Miller, 2000).

For å avgrense og konkretisere nærmere har vi valgt å konsentrere oss om fire følgende forskningsspørsmål:

1. Synes ungdommene de får være med å bestemme over og være delaktig i planene i deres liv?
2. Hvordan opplever ungdommene relasjonen til personalet på institusjonen?
3. Har ungdommene en opplevelse av trivsel og trygghet på institusjonen og i hverdagen?
4. Opplever ungdommene å få hjelp til sine problemer?

Vårt første utdypende forskningsspørsmål omhandler ungdommens opplevelse av brukermedvirkning. Med brukermedvirkning mener vi å gi den det gjelder mulighet til å delta og påvirke mål og tiltak i endringsarbeidet for sitt opphold på institusjonen. Brukermedvirkning betyr også å få uttrykke sine meninger om alt som skjer og ikke skjer, altså bli hørt.

Vårt andre forskningsspørsmål omhandler ungdommenes opplevelse av relasjonen til de ansatte på institusjon, særlig på deres opplevelse av å bli sett, møtt, bekreftet og forstått. Dette fordi mange av ungdommene på institusjon har samspills – og relasjonsvansker og vil ha behov for å møte trygge og troverdige voksne (Larsen, 2004). Forskning og utviklingspsykologiske perspektiver peker på begrepet relasjon som en sentral faktor i menneskets utvikling (Lambert, 2004, Hubble, Duncan, Miller 2000, Stern 2003). Med begrepet relasjon forstår vi ulike forhold som finnes mellom to eller flere mennesker.

Det tredje forskningsspørsmålet omhandler hvordan ungdommen trives i hverdagen på institusjon. Vi ønsker å fremskaffe informasjon om hvordan de generelt trives fordi vi mener det er et viktig element for å arbeide på egen utvikling.

Med begrepet trivsel mener vi ” at trivsel først og fremmest oppleves, når man bidrager til meningsfuldhed, og er en del af et sundt og berigende fællesskab, hvor man er værdsat. På arbeidsplassen, i fritiden og i familien” (<http://www.johansenmaxsoe.dk/>, 2010). Videre at trygghet er en forutsetning for trivsel. Trygghet er opplevelse av stabilitet, struktur og det å være fri for frykt, angst og kaos (Imsen, 2005).

Det fjerde forskningsspørsmålet omhandler begrepet endring. Med endring forstår vi at uhensiktsmessige og negative prosesser omskapes til mer målrettede utviklingsprosesser, men også at denne utviklingen muliggjør konstruktiv og hensiktsmessig sosialisering gjennom den miljøterapeutiske praksis (Larsen, 2004). Svarene på forskningsspørsmålene kan forhåpentligvis gi oss større forståelse for om institusjonen har lyktes i å skape en behandlingsrelasjon og et miljø, slik at klienten våger å gå inn i sitt endringsarbeid. Vi ønsker også å se på om det er noen sammenhenger mellom de ulike variablene som inngår i forskningsspørsmålene, og om ungdommene opplever at deres situasjon har blitt bedret etter at de kom på institusjon.

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i 6 hovedkapitler. I kapittel 1 presenteres innledning, valg av tema, formålet med undersøkelsen, problemstilling og forskningsspørsmål, samt begrensing av oppgaven og pedagogisk relevans.

Kapittel 2 er teoridelen som tar for seg barneverninstitusjonenes oppgave, både i forhold til Lov om barnevernstjenester (1992), Barne- og likestillingsdepartementets og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet planer og utredninger, samt en beskrivelse av målgruppen ungdommer på institusjon. Dette er sentral bakgrunnsinformasjon i vår undersøkelse. Videre knyttes aktuell teori til oppgavens tema, problemstilling og forskningsspørsmål.

Kapittel 3 redegjør for oppgavens metodiske valg ved at det vitenskaplige grunnlaget, instrumentet, pilotstudie, utvalget, datainnsamlingen og analysen presenteres. Videre vil undersøkelsens validitet, reliabilitet og generaliseringsmulighet samt etiske forhold omtales.

Kapittel 4 presenterer resultatene i den empiriske undersøkelsen. Der drøftes samvariasjoner mellom variabler både innenfor og mellom problemstillingens fire elementer.

Kapittel 5 drøfter de fremkomne resultatene opp mot teoridelen og egne tanker rundt resultatene.

I kapittel 6 har vi valgt å oppsummere oppgaven gjennom en kort konklusjon.

1.5 Avgrensing av oppgaven

I tillegg til vårt empiriske materiale tar vi utgangspunkt i norsk/ nordisk kultur i forhold til institusjonenes oppgave. Vi henter inn internasjonal litteratur der dette er sammenlignbart og aktuelt. Vi forutsetter at ungdom som kommer i institusjon trenger noe mer enn bare tradisjonell omsorg (Larsen, 2004).

Oppgaven vil ikke komme spesifikt innpå ulike tilnærminger, metoder eller perspektiver innenfor miljøterapien, fordi vi har avgrenset undersøkelsen til å bare spørre ungdommen på institusjoner. Vi tar heller ikke opp ideologiske nyanser og administrative forskjeller mellom ulike type institusjoner som akutt - eller langtidsinstitusjoner.

Vi tar ikke for oss den spesifikke omsorgsdelen av institusjonsoppholdet. Vi er mest opptatt av den terapeutiske delen som gir rom for endring og utvikling, selv om disse dimensjonene vanligvis overlapper hverandre i barneverninstitusjoner og derfor kan være vanskelig å skille. Oppgaven har lagt vekt på teori, for å underbygge og de fire utvalgte elementene og variablene i undersøkelsen. En annen årsak til en såpass stor vektlegging av teori er psykolog og forsker Tore Andreassen (2003) sine funn om manglende teoretisk kompetanse blant miljøpersonell på institusjoner. Vårt håp er at miljøpersonell skal fatte interesse for denne oppgaven, som et bidrag til å øke sin teoretiske kompetanse.

Det kunne vært interessant å belyse institusjonens faglige plattform og personalets teoretiske og praktiske kompetanse opp mot funnene i undersøkelsen. Det ville muligens gitt studien flere innfallsvinkler for å se etter sammenhenger mellom ungdommens opplevelse og institusjonens plattform og kompetanse. Tidsressurser, rammer og omfanget av masteroppgaven har gjort at vi begrenset oss til å få frem ungdommenes stemme.

1.6 Oppgavens betydning i spesialpedagogisk arbeid

Vårt fordypningsområde i masterprogrammet innen spesialpedagogikk er psykososiale vansker. Pedagogikk som fagområde berører spørsmål knyttet til undervisning, oppdragelse, sosialisering, læring og utvikling. Begrepet pedagogikk kan imidlertid utvides til å omfatte alle sider ved barnets personlighet og atferd, slik at en kan snakke om så vel den intellektuelle og emosjonelle oppdragelse som den sosiale, moralske oppdragelse og den samfunnsmessige sosialisering. Spesialpedagoger møter vi i økende grad innenfor barnevern, PPT, institusjoner og barne- og ungdomspsykiatri, fordi mange ledere ser nytteverdien av tverrfaglig kompetanse. Spesialpedagogers ansvar bør derfor være å bringe ungdommens stemme frem i mylderet av teorier, metoder og teknikker. En kan hevde at det ofte er et kunstig skille mellom spesialskoler, psykiatriske institusjoner og barneverninstitusjoner for ungdom (Larsen, 2004). Institusjonene er ofte til for de samme ungdommene. Et eksempel er skolen for sosialmedisinske institusjoner (SMI-skolen) i Buskerud, som kan sammenlignes med en spesialskole, med elever tilknyttet institusjoner både fra barnevern og ungdomspsykiatrien.

2. Teoretisk bakgrunn og rammeverk

I dette kapitlet vil vi belyse den teoretiske rammen for oppgaven og studien, og presenterer en bredere forståelse for valget av oppgavens tema og elementene i problemstillingen. Hovedmålet er å kunne belyse ungdommenes opplevelser av utvalgte fenomener innenfor den miljøterapeutiske ramme. Vi vil gi en skisse av hvem utvalget i undersøkelsen er, og barneverninstitusjoners oppgave. Videre er fokuset på miljøterapeutisk praksis, hvor vi tar for oss noen definisjoner på miljøterapi, miljøterapiens historie og miljøterapi som behandlingsform. Deretter kommer vi inn på hva nyere forskning sier om institusjonsbehandling. Utgangspunktet ligger da i psykolog Tore Andreassens (2003) forskning på behandling av ungdom i institusjoner. Videre tar vi opp hva forskning sier om hva som virker i terapi (Lambert 2004, Hubble, Duncan, Miller, 2000). Oppgaven har også brukarmedvirkning som en fane. Vi vil her ta utgangspunkt i hva planen ”Et kunnskapsbasert barnevern - Strategi for FoU-arbeidet i Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet 2009-2012” (BLD) og rapporten fra Norges offentlige utredninger (NOU) ”Kompetanseutvikling i barnevernet” (BLD, 2009), sier om brukarmedvirkning. I denne forbindelse vil vi si litt om betydningen av klienten som ekspert i terapi, samt litt om ulike menneskesyn. Videre vil vi berøre utviklingspsykologiske perspektiver med fokus på relasjon som en sentral faktor, betydningen av de voksnes tilstedeværelse og bekreftelse, selvets utvikling og trivsel som viktig faktor for videre utvikling. Til slutt vil vi presentere enkelte aspekter ved det systemteoretiske perspektivet.

2.1 Ungdommene og institusjonene

2.1.1 Institusjonenes historie i Norge

Norge anses å være det første landet i verden som fikk et offentlig barnevern (Aasen og Telhaug, 1992). Det offentlige barnevernet i Norge ble grunnlagt ved ”Lov om forsømte børn” av Stortinget 6.juni 1896. Den ble også kalt Vergerådsloven. Loven bestemte at det i hver kommune i landet, skulle være et offentlig råd som sørget for riktig plassering og behandling av de forsømte barna. (Aasen og Telhaug, 1992). På 16- og 1700-tallet ble det

etablert flere barnehjem og vaisenhus (vais: fra tysk waisen, foreldreløs) andre steder i verden, mens den første oppdragelsesanstalten i Norge ble opprettet i 1841. Disse skulle fungere som støttespillere til både skole og fengsel. Anstaltenes formål var å oppdra og disiplinere barna, samt være forebyggende overfor barn som sto i fare for å bli lovbrøyttere. Etter at Vergerådsloven kom fikk anstaltene nytt navn, skolehjem, som igjen ble endret i 1951 til spesialskoler.

Selv om Norge er kjent som det første land i verden som fikk barnevern ved Vergerådsloven, så tok det ikke lang tid før kritikken begynte å komme. Kritikken var rettet mot hvordan institusjonene ble drevet og deres innhold. Etter at det tidlig på 1900-tallet kom ut flere selvbiografiske romaner fra noen av de som hadde vært på institusjon, ble barnepsykiatere bedt om å vurdere skolehjemmene i et psykiatrisk perspektiv (Aasen og Telhaug, 1992). Det ble pekt på barnas store vansker, både evnemessig og psykisk. Videre at personalet ikke hadde tilstrekkelig kompetanse. Vergerådsloven kom til å gjelde i 57 år, til ”Lov om barnevern” kom i år 1953. Ved utarbeidelse av denne loven ble mye av kritikken tatt til følge, og det ble lagt vekt på områder som forebygging, veiledning og støtte til barn og deres familier. Skolehjemmene ble til spesialskoler og to av disse ble verneskoler for barn og unge som hadde behov for medisinsk-psykiatrisk behandling. Disse to verneskolene ble nedlagt i 1970-årene (Aasen og Telhaug, 1992). I de senere år har det vært flere erstatningssaker på grunn av overgrep og annen omsorgsvikt av barn som har vokst opp på institusjoner.

Institusjoner har som en skjønner, vært et tiltak innenfor barnevern og omsorg i mange år. Fagfeltet er under stadig evaluering og utvikling. I 1992 kom ”Lov om barneverntjenester”, iverksatt 1993, som i dag er gjeldende lov på området. Fra 1. januar 2004 ble det fylkeskommunale ansvaret for institusjoner overført til staten (BLD, 2009). Det statlige ansvaret ble regionalisert til fem regionkontorer. Det ble også innført ny forskrift for tilsyn for barneverninstitusjonene. Fra 1. januar 2010 er det Statens helsetilsyn ved fylkesmann som fører tilsyn med barnevernet (Regjeringen.no, 2010).

2.1.2 Lovgrunnlaget for plassering på institusjon

Barnevernets formål er å komme barn og unge som utsettes for ulike former for omsorgssvikt og mishandling til unnsetning, samt bidra til at barn og unge får en fremtid med akseptable oppvekstvilkår (BLD, 2009). I Lov om barneverntjenester § 1-1 står det:

Formålet med denne loven er

- *å sikre barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.*
- *å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår*
(1992).

Et av tiltakene for å oppfylle lovens formål er plassering på barnevernsinstitusjon. Ved plassering i barnevernsinstitusjon er det flere paragrafer som hjemler dette, men vi velger kun å nevne hovedhjemler. Den paragraf som regnes som den mest inngripende er § 4-12 som omhandler omsorgsovertakelse på bakgrunn av forskjellige forhold rundt barnet:

Vedtak om å overta omsorgen for et barn kan treffes;

a) dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,

b) dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,

c) dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller

d) dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet

(Lov om barneverntjenester § 4-12, 1992).

Det er ganske alvorlige forhold som må være tilstede for at man kan overta omsorgen og plassere et barn på bakgrunn av denne paragrafen. Det skal være forsøkt andre tiltak før barnevernet overtar omsorgen eller man må sannsynliggjøre at slike tiltak ikke vil føre fram.

Den andre hjemmelen er § 4-24 som omhandler plassering og tilbakehold i institusjon uten eget samtykke. Kriteriene for plassering er:

Et barn som har vist alvorlige atferdsvansker

- ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet,

- ved vedvarende misbruk av rusmidler eller

- på annen måte

kan uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret for barnet,

plasseres i en institusjon for observasjon, undersøkelse og korttidsbehandling i opptil fire uker, eller i den kortere tid som er fastsatt i vedtaket. Ved nytt vedtak kan plasseringstiden forlenges med opptil fire nye uker

(Lov om barneverntjenester § 4-24).

Ved plasseringer etter denne paragrafen er det ungdommenes egen atferd som er grunnlag for plasseringen. Foreldrenes omsorgsevne er ikke en del av vurderingsgrunnlaget for plassering, og foreldrene blir ikke fratatt omsorgen, i motsetning til § 4-12. Paragrafen hjemler også at ungdommen kan hentes og tas tilbake til institusjonen ved rømming. Dette kan om nødvendig skje med tvang. Plasseringer etter §§ 4-12 og 4-24 kan kun gjøres etter vedtak i Fylkesnemda for sosiale saker. Saksbehandlingsregler for Fylkesnemda i forhold til barnevernloven finnes i lovens kapittel 7.

Den tredje plasseringshjemmelen er § 4-26. Den omhandler også ungdom med alvorlige atferdsvansker, men tar for seg plassering og tilbakehold på institusjon med samtykke. Til sist vil vi nevne den plasseringshjemmelen som regnes som den minst inngripende, § 4-4, 5. ledd. Dette er et frivillig hjelpetiltak og kan innebære en midlertidig flytting. Hele § 4-4 omhandler alle hjelpetiltak for barn og barnefamilier, og gir hjemmel for en rekke støttetiltak. Det kan for eksempel være leksehjelp, økonomisk støtte, barnehageplass, støttekontakt og avlastning. Den setter ingen klare grenser for hva som kan regnes som et hjelpetiltak. I paragrafens 2. ledd er kriteriene for å tilby hjelpetiltak gitt:

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien
(Lov om barneverntjenester § 4-4, 2. ledd).

Videre gir § 4-4 i 5. ledd en åpning for å plassere i institusjon eller fosterhjem:

Når vilkårene i annet ledd er til stede, og dersom behovene ikke kan løses ved andre hjelpetiltak, kan barneverntjenesten også formidle plass i fosterhjem, institusjon eller i

senter for foreldre og barn. Hvis det må forutsettes at foreldrene i lengre tid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg, bør det likevel vurderes om det med en gang skal vedtas at barneverntjenesten skal overta omsorgen for barnet etter § 4-12 første ledd, framfor frivillig plassering etter denne paragraf

(Lov om barneverntjenester § 4-4, 5.ledd).

Etter lov om barneverntjenester fra 1992, er det mulig å plassere barn utenfor hjemmet uten at fylkesnemnda vedtar å overta omsorgen for barnet. Plasseringen blir da som et hjelpetiltak. Ungdom kan altså plasseres på barneverninstitusjon både frivillig eller uten deres eller foreldrenes samtykke. Ungdom over 15 år har i denne sammenheng rett på egen advokat.

Vi vil til slutt nevne Barnevernlovens § 4-16, der Storkomiteen har gitt klare føringer som omhandler oppfølging av barn og deres foreldre med mål om å hjelpe foreldrene til igjen å overta omsorgen. Dette stiller krav til barneverntjenesten og barneverninstitusjonene om å bedre forholdet mellom foreldrene og ungdommen mens de er på institusjon.

2.1.3 Hvem snakker vi om

Ungdom som er plassert på institusjon er ikke en ensartet gruppe. Det er ulike grunner til at ungdommene er på institusjon, og de er også ulike når det gjelder hva slags problemer de har. Det er et stort spenn i alder, og lengden på oppholdet på institusjonen vil variere. Utvalget vi har valgt å undersøke er fra 16-18 år og bor i langtidsinstitusjoner.

Ut i fra lovgrunnlaget for plassering på institusjon kan vi se to hovedbegrep som brukes som grunnlag for plassering, ”omsorg” og ”atferdsvansker”. For å kunne si noe mer om hva dette betyr, velger vi her å vise til Norges offentlige utredninger 2009:8 (heretter forkortet til NOU) ”Kompetanseutvikling i barnevernet” (BLD, 2009). Det pekes her på noen forhold som kan være beskrivende for ungdommer man møter på barneverninstitusjoner. NOU deler barn og unge i barnevernet inn i ulike kategorier. Den ene er ”de sensitive barna” som man tenker har en medfødt sårbarhetsfaktor som kan aktiveres gjennom mangelfull foreldrefungering, og som senere kan utvikle atferdsforstyrrelser, antisosial personlighetsforstyrrelse og kriminalitet. Den andre kategorien er de barna som har en utrygg tilknytning til sine foreldre, og hvor mors ellers fars manglende evne til sensitivitet og forutsigbarhet i foreldrerollen tillegges spesiell betydning for sosial og emosjonell

fungering. Slår man disse sammen så kan disse faktorene forklare femti prosent av forskjellene mellom individers sosiale og emosjonelle fungering (Rutter, 2006, ref. i BLD, 2009, s. 60). Det har også vist seg gjennom forskning at barn som blir utsatt for mye stress de to første leveårene, kan utvikle varige endringer i nervesystemet i hjernen. Dette kan føre til uhensiktsmessig atferd og reaksjoner når man senere i livet blir utsatt for stress. Disse barna kan senere i livet utvikle relasjons- og samhandlingsproblemer. Det antas at de barn og unge som har behov for hjelp fra barnevernet, og som har de største behovene, har tilknytningsforstyrrelser og er preget av stress de første barneårene (BLD, 2009).

Kort oppsummert kan de ungdommene vi møter på barneverninstitusjon blant annet kunne ha atferdsforstyrrelser, antisosial personlighetsforstyrrelse, tilknytningsforstyrrelser og relasjons- og samhandlingsvansker. Uten å utdype disse begrepene nærmere, velger vi her å bruke samlebegrepet psykososiale vansker. Dette mener vi er et mer omfattende og slikt sett dekkende begrep, som kan omfatte både de ungdommene som har mer synlige vansker i form av utagering, rus og kriminalitet, og de ungdommene som har mer innadvendte vansker som ikke er så synlige for samfunnet. Dette kan være symptomer som sosial isolasjon, depresjon, angst, selvskading og suicidalitet.

Ungdom som har erfaringer med omsorgsvikt og mishandling, vil ofte ha behov for å møte voksne med god kompetanse. Dette vil kreve at ansatte i barnevernet bør ha en særlig kompetanse på å møte og samtale med disse ungdommene (BLD, 2009). Videre står det i NOU sin rapport: "Det er et generelt krav at fagfolk som er satt til å forvalte loven, må ha tilstrekkelig kompetanse til å forvalte makten" (BLD, 2009, s.34). Vi forstår det dit hen at de som er ansatt på en barneverninstitusjon bør ha en bred og dyp kunnskap om fagfeltet for å kunne yte den hjelp, bistand og omsorg som til enhver tid er nødvendig for at ungdommen skal få dekket sine behov. Vi har oppfattet det slik at ungdommer som er på barneverninstitusjon med psykososiale vansker, har behov for mer enn tradisjonell omsorg. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet skriver i St.meld. nr. 40, at en grunn til at noen ungdommer trenger opphold på institusjon, er at de ikke mestrer livet i en vanlig familie, og at en institusjon derfor bør gi omsorg og miljøterapi (2001-2002). Det innebærer at en ansatt på institusjon bør ha god kompetanse til å iverksette og utøve miljøterapeutisk praksis i tillegg til en omsorgsfull væremåte.

Ungdom på institusjon har mange utfordringer på ulike arenaer både sosialt og på individnivå. Når mennesker har problemer med relasjons- og samspillsvansker, vil det ha betydning for hvordan en mestrer sosial interaksjon på ulike arenaer, det være seg fritid, jobb, skole, venner eller familie. Ofte er det å lære nye sosiale ferdigheter ikke nok. En må også ønske og evne å ta dem i bruk (Ogden, 2005). Bandura (1977) mener at de sosiale ferdighetene kan føre til god, moderat eller dårlig opplevelse avhengig av ungdommens selvbilde. Han mener at individet utvikler mestringstro gjennom gjentakelser av opplevelse av å mestre, og at individet forstår hva som kan ha innvirkning på mestring. Selvbilde, mestringstro, sosiale ferdigheter og sosial aksept hører ofte sammen. Ungdom med svak sosial kompetanse blir ofte vurdert som mindre attraktive av jevnaldrende (Ogden, 2005). Dette samsvarer også med andre forskningsfunn (Andreassen, 2003).

2.1.4 Hvor mange barn og unge gjelder det i Norge?

Det har i de senere år vært en økning i antall barn og familier i Norge som har behov for bistand fra barnevernet. Det rapporteres om stadig økning i barnevernssaker (Statistisk sentralbyrå, 2010). I følge statistisk sentralbyrå (SSB) var det ved utgangen av 2008, 33 900 barn som var registrerte med barnevernstiltak. Det er 1 200 flere enn det var året før, og en vekst på 3,7 prosent. De fleste av disse barna var registrert med hjelpetiltak (Statistisk sentralbyrå, 2008).

Ved utgangen av 2008 var 1 521 barn innskrevet i barneverninstitusjoner, omsorgssentre for enslige, mindreårige asylsøkere eller i sentre for foreldre og barn. Av dem var 1410 unge på 13 år eller over, plassert i barnevernsinstitusjoner. 608 av disse var plassert i de statlig drevet institusjonene, 277 på private ideelle, 412 på andre private, 40 eid av Oslo kommune og 73 private kjøpt av Oslo kommune. Populasjonen i vår undersøkelse er de som er plassert på de statelige institusjoner.

Figur nr. 1. Tall på statelige drevet barnevernsinstitusjoner per 15. september 2009.

	Pr. 15.9.2009 er det 73 statlege institusjonar. Desse er fordelt slik:	Pr. 15.9.2009 er det 642 kvalitetssikra plassar i statlege institusjonar. Desse er fordelt slik:
<u>Region aust</u>	20	137
<u>Region sør</u>	15	139
<u>Region vest</u>	15	170
<u>Region Midt-Noreg</u>	12	84
<u>Region nord</u>	11	112

Tallene i tabellen inkluderer ikke kommunale barneverninstitusjoner, som også er offentlige. De inneholder heller ikke offentlige institusjoner i Oslo kommune (Etter elektronisk korrespondanse med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, avdeling barnevern, seksjon for tiltaksutvikling 2009).

Det har vært vanskelig å få eksakte tall på hvor mange som er plassert i de statlige institusjoner i alderen 16-18 år, men vi kan lese at det per 15.september 2009 var 642 plasser i de statlige drevet institusjonene, og at per 31. desember 2008 var 608 ungdommer på 13 år og over plassert på disse institusjonene.

2.1.5 Barneverninstitusjonenes mål og oppgaver

Vi vil her referere til Barnevernlovens formål og utredninger og rapporter fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, samt

til professor Erik Larsens arbeider (Larsen, 2004), for å se på institusjonenes mål og oppgaver.

Når barn og unge plasseres på institusjon, er det et tiltak for å ivareta lovens formål. I § 4-18 står det:

Ansvar for omsorgen i foreldrenes sted.

Når et vedtak etter § 4-12, jf. § 4-8 annet og tredje ledd, blir satt i verk, går omsorgen over på barneverntjenesten. På vegne av barneverntjenesten skal fosterforeldre eller den institusjon der barnet bor, utøve den daglige omsorg. Barneverntjenesten kan bestemme at fosterforeldrene eller den institusjon der barnet bor, også skal avgjøre andre spørsmål enn de som gjelder den daglige omsorg
(Lov om barnverntjenester, 1992).

Når et barn blir plassert utenfor hjemmet, om det er et hjelpetiltak, omsorgsovertakelse eller plassering på grunn av barnets atferd, skal barneverntjenesten utarbeide *tiltaksplan* for hvert enkelt barn eller ungdom (jf. § 4-5, 4-15, 4-28 BVL, 1992). Institusjonene skal utarbeide en *handlingsplan* for hver enkelt ungdom på bakgrunn av tiltaksplan. Den inneholder som oftest bakgrunn, mål og delmål for plassering og oppholdet. Vi forstår det dit hen at institusjonens hovedoppgave og mål er å ivareta ungdommens behov på alle arenaer i livet, også da i forhold til de vanskene de har.

Det er Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) som har ansvar for drift av de statlige barneverninstitusjoner i Norge. Bufetat er underlagt Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og er organisert i en sentral enhet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (BLD, 2010).

Det diskuteres ofte om institusjoner er til det beste for barn og unge. I år 2000 kom Befringutvalget med en utredning om barnevernet i Norge. Der ble det påpekt at det ikke fantes noen norsk forskning som dokumenterte effekten av institusjonsopphold (NOU, 2000:12, ref. i Embla nr. 4, 2006). Det har nylig kommet planer og utredninger fra departementet som har fokus på institusjonenes mål, oppgaver og hvordan øke kunnskapen i barnevernet. I Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets rapport, ”Satsing på barn og ungdom - regjeringens mål og innstatsområder i statsbudsjettet 2010,” står det at en prioritert oppgave innenfor statlig forvaltning av barnevernet er ”å gi individuelt tilpassede tilbud i hele landet og bygge tiltakene på kunnskap og brukermedvirkning” (BLD, 2010 s.

86). Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har vedtatt en ny strategiplan for arbeidet med forskning og utvikling innenfor barnevern. Strategiplanen heter ”Et kunnskapsbasert barnevern” og gjelder for perioden 2009 til 2012 (BLD, 2009-2012). I denne planen står det:

Gjennom en styrket innsats på forskning og utvikling (FoU) og kunnskapsspredning ønsker departement og direktorat å bidra til å skape et godt grunnlag for politikkutforming og kompetansebygging i praksisfeltet. FoU-virksomheten skal bidra til å øke kunnskapsnivået i hele barnevernsektoren
(BLD, 2009-2012 s. 3).

Det står videre:

Denne strategien bygger blant annet på de erfaringene BLD og Bufdir har med forrige FoU strategi for perioden 2005-2008. Oppsummeringen av disse erfaringene har skjedd gjennom en bred prosess, der verdiene – respekt, åpenhet og deltakelse – har gitt viktige føringer for arbeidet
(BLD 2009-2012, s. 3).

”Kunnskapsbasert barnevern” defineres på følgende måte:

Med kunnskapsbasert barnevern mener vi at barnevernet skal basere fagutøvelsen på best mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap sammen med utøverens erfaringer, kritiske og etiske vurderinger, brukernes preferanser og med kontekstuelle hensyn
(BLD 2009-2012, s. 4.)

Ut i fra dette kan man lese at den fagutøvelsen som utøves på institusjoner skal basere seg på vitenskapelig kunnskap og de ansattes erfaringer, men også på ungdommenes preferanser. Et av forskningstemaene i denne strategiplan er å innhente kunnskap om hvilke tiltak i barnevernet som virker. Med virker mener man da hva som kan føre til at barn og unge får det bedre. Et annet mål er:

Departementet og direktoratet har som mål å utvikle et mer kunnskapsbasert og likeverdig institusjonstilbud. På bakgrunn av dette er det behov for mer kunnskap om alle typer barneverninstitusjoner og om tilpasning av institusjonstilbudene til de ulike målgruppene (jf.pkt 5.1.2). I tillegg bør framtidig forskning fokusere blant annet på oppholdstid i institusjonene, for eksempel hvilke problemer og behov blant barn og unge som gir grunnlag for korte og lange institusjonsopphold. Det er også behov for å kartlegge institusjonenes faglige kvalitet slik at de utvikles i tråd med barnas behov
(BLD 2009-2012 s. 12).

I forbindelse med vår undersøkelse vil det være interessant å finne ut hvem som definerer behovet til ungdommer i aldersgruppen 16-18-år. Vi ønsket derfor å undersøke om ungdommene opplever å ha medbestemmelse i planene som utarbeides med mål og tiltak i forhold til deres problemer og utfordringer.

I rapporten fra NOU, "Kompetanseutvikling i barnevernet" står det at "barnevernloven har et styrket fokus på barnets behov, rettigheter og interesser og forebyggende tiltak" (BLD, 2009, s. 23). Rapporten påpeker at det i barnehjemutredningen fra 2004, står at det "må være et grunnkrav at barneverninstitusjonene møter barn og unge med respekt". Videre at "målet for virksomheten må være å fremme utviklingen av empatiske, kontrollerte, indrestyrte mennesker som evner å ta ansvar for sine handlinger" (BLD, 2009, s. 24).

Departementet har gitt forskrifter om kvalitetskrav til institusjoner (jf. § 5-10 BVL, 1992). Her er det redegjort for at institusjoner skal ha planer for virksomheten, målgruppe og målsetting for den faglige virksomhet med basis i allment anerkjent fagteori (FOR 2008-06-10 nr 580).

Oppsummert kan man si at målene og oppgavene til institusjonene er mange. Institusjonene er gitt et stort og alvorlig ansvar for andres barn. De har ansvaret for omsorgen, de skal påse at den faglige kvalitet er god nok for å kunne tilpasse tiltak etter behov, de skal ivareta ungdommenes rettigheter og møte dem med respekt. Den faglige virksomhet skal være begrunnet i allment anerkjent fagteori og vitenskapelig kunnskap. Larsen (2004) fremhever at det er institusjonens oppgave å fremme utvikling hos ungdommene. Han skriver også at "De fleste barn og ungdommer som i dag kommer til barnevernets institusjoner trenger noe langt mer enn tradisjonell omsorg" (Larsen, 2004, s. 17). Oppgaven til barneverninstitusjoner er den garantien barnevernet har for at denne gruppe ungdom får et trygt omsorgs- og behandlingstilbud. Videre er hovedmålet at ungdommen skal tilbakeføres til biologiske foreldre, fosterhjem eller etablering på egen hånd (BLD, 2001-2002). Bruk av institusjonsplass bør ut fra effektforskning, være siste utvei etter at en har prøvd ut andre tiltak som veiledning av foreldre/ foresatte, støttekontakter, multisystemisk terapi, fosterhjem osv. (Andreassen, 2003). For å kunne utvikle et bedre tilbud til ungdommene, synes vi det derfor er på sin plass å spørre dem om deres opplevelse av den miljøterapeutiske praksis.

2.2 Miljøterapeutisk praksis som verktøy for endring

2.2.1 Hva er miljøterapi og miljøterapeutisk praksis?

I Norge har miljøterapi sitt utgangspunkt i blant annet psykologi, sosiologi og pedagogikk med base i flere perspektiver og teorier. Kvaran (1996) fremhever den eklektiske tenkningen i miljøterapi, som etter hans forståelse innbefatter, sosialpsykologi, kommunikasjonsteori, læringsteori, humanistisk- og eksistensialistisk tenkning. Da det blir for omfattende å referere til alle teorier og temaer rundt begrepet, har vi bare valgt å belyse noen definisjoner. Vår redegjørelse for miljøterapi har sitt utspring i litteraturen som omhandler både barneverninstitusjoner og psykiatriske behandlingsinstitusjoner.

Terapi kommer fra det greske ordet *therapeia* som betyr pleie, kur (Norsk ordbok, 2003). Hvis vi her skulle dele opp begrepet miljøterapi, kan vi da forstå det dit hen at ”pleien og kuren” altså terapien, skal finne sted i miljøet klienten befinner seg. Larsen og Selnes beskriver miljøterapi som: ”systematisk og gjennomtenkt tilrettelegging av miljøets psykologiske, sosiale og materielle fysiske betingelser i forhold til individets og gruppens situasjon og behov. Hensikten med dette er å fremme deres muligheter til læring, mestring og personlig ansvar.” (Larsen og Selnes, 1992, s.14).

Larsen (2004) refererer til at begrepet miljøterapi er todelt og kan deles inn i miljøbegrepet og terapibegrepet. Miljødelen er den som skal legge til rette for at terapien, ved utvikling og endring kan finne sted. Miljøterapi handler da om å legge til rette miljøet rundt ungdommen slik at de gis mulighet til å arbeide på sin endring og utvikling.

Bechgaard bruker definisjonen:

”Miljøterapi er en realitets- og aktivitetsbetont behandlingsmetode, der er psykologiske, pedagogiske og sosialt begrundet. Den anvendes over for forskjellige typer af klienter i forskjellige typer af behandlingregier, og består i, at kvalificerede miljøterapeuter bevidst udnytter de terapeutiske muligheder, der ligger i miljøaktivitetene. Formålet er at klientene opnår en bedre praktisk og/ eller social funktionsmåde” (Bechgaard, 1992, s.13).

Familieterapeut Brita Utne vinkler det mer eksplisitt mot klientens medvirkning:

”Miljøterapi er en behandlingsform som tar utgangspunkt i klientens ståsted og dennes ressurser der miljøterapeuten benytter samspillet mellom klient, seg selv og de til en hver tid omkringliggende omgivelser i sin utøvende praksis” (Utne, 2005 s.442).

Ord og begreper som er gjennomgående i de ulike beskrivelsene er utvikling, praksis, endring, terapi, terapeut, behandlingsform, samspill og omgivelser. Oppsummert kan vi forstå det slik at miljøterapi er en metode som har som hensikt å skape endring og utvikling. Miljøterapi kan sees på som en behandlingsform på lik linje med annen terapi. Det fremgår, om en i ulike vendinger, at klientens utgangspunkt, ressurser og interesser skal stå i fokus.

I dagens samfunn blir miljøterapi utøvd innenfor ulike sektorer og arenaer. En arbeider etter miljøterapeutiske prinsipper innenfor barneverninstitusjoner, institusjoner for psykisk utviklingshemmede og institusjoner innenfor psykiatrien for både barn og voksne. I tillegg ser en stadig mer bruk av ambulant miljøterapi som drives utenfor institusjoner. Innholdet i den miljøterapeutiske praksis varierer noe ut i fra hvilken målgruppe eller hvilke oppgaver som skal løses på de ulike institusjonene. Slik er det nødvendigvis også innenfor andre former for terapi.

2.2.2 Kort om miljøterapiens historie

Bruk av begrepet miljøterapi kan en finne tilbake til 1920-tallet. Den østerrikske psykoanalytikeren August Aichorn benyttet psykoanalytiske prinsipper i institusjonsbehandlingen etter opprettelsen av et behandlingshjem for asosiale barn. (Aichorn, 1966 ref. i Kornerup, 2003) Aichorns prinsipper ble videreført og videreutviklet i USA av Bruno Bettelheim og Fritz Redl (Vedeler, 1980). De har hatt stor betydning for etablering av terapeutiske institusjoner i Skandinavia (Larsen, 2004).

Miljøterapien fikk sitt inntog i Norge på 50-60-tallet gjennom etablering av behandlingshjem i barne- og ungdomspsykiatrien. I 1947 etablerte Sverige sitt første behandlingshjem etter initiativ fra det svenske barnevernet. Danmark etablerte to år senere sitt første behandlingshjem med navnet Nebs Møllegård (Larsen, 2004). Arbeidere ved denne institusjonen har i ettertid utgitt flere bøker om miljøterapi som ”Børn på behandlingshjem” (1999 og 2000) og ”Miljøterapi med børn” (2003), noe som kan tyde på aktiv faglig refleksjon ved behandlingshjemmet. I Norge ble det i perioden fra 1954 til 1958 opprettet fem behandlingshjem av Nic Waals Institutt (Larsen, 2004).

Miljøterapeutisk arbeid med barn og unge i Skandinavia, har primært sin forankring i psykodynamisk forståelse. Tidlig 70-tallet kom de første bøkene om miljøterapi som behandlingsform i Norge. I disse arbeidene om miljøterapi som presenteres på skandinavisk språk, kan man se både ulikheter og noen fellestrekk i perspektivene og innfallsvinklene i det miljøterapeutiske arbeidet (Larsen, 2004). I dag viser forskningen lave gjennomsnittresultater av behandling av ungdom i institusjon. Fellestrekk ved effektive behandlingstiltak ser ut til å være bruk av kognitiv atferdstilnærming og forandring av kriminogene behov (Andreassen, 2003).

2.2.3 Miljøterapeutens kunnskap

De som arbeider på barneverninstitusjoner og gir et miljøterapeutisk tilbud, er ansatt som miljøterapeuter eller miljøarbeidere. Miljøterapeutene kan ha forskjellige utdannelse som barnevernpedagog, sosionom, vernepleier, sykepleier eller pedagog. Noen har også videreutdannelser innen fagfeltet. Miljøarbeidere er som regel ufaglært, eller har utdannelse under bachelorgrad. I NOU – rapporten ”Kompetanseutvikling i barnevernet” står det at de som arbeider i institusjon bør ha miljøterapeutisk innsikt, kunnskaper, interesser og ferdigheter som betyr noe for barn og ungdom og kunnskap om relasjonsbygging. Videre at det er nødvendig med tilstrekkelig bred og relevant opplæring som kan gi de ansatte kompetanse til å være rustet til å ta ansvar for barn og unge i vanskelige livssituasjoner (BLD, 2009). I kvalitetsforskriften til barneverninstitusjoner § 5 står det:

Institusjonen skal ha en stillingsplan som sikrer en faglig forsvarlig drift. Institusjonen skal ha tilsatt personell med tilstrekkelig nivå og bredde i kompetansen sett i forhold til institusjonens målgruppe og målsetting. Institusjonen skal ha en arbeidstidsordning som sikrer kontinuitet og stabilitet for beboerne. Institusjonen skal ha en leder og en stedfortreder for lederen. Leder eller stedfortreder skal minst ha treårig høyskoleutdanning i sosialfag eller annen relevant utdanning på tilsvarende nivå, samt tilleggsutdanning i administrasjon og ledelse. Institusjonen skal sørge for at de ansatte får nødvendig faglig veiledning og opplæring (FOR 2008-06-10 nr 580, s. 2).

Institusjonsarbeid er krevende og stiller store krav til personalet. De bør ha kompetanse innen relevant metodikk og hvordan man hensiktsmessig forholder seg til ungdom på institusjonene (Andreassen, 2010).

2.2.4 Miljøterapi som behandlingsform

Den miljøterapeutiske behandlingen skal tilrettelegge for de psykologiske, sosiale og materielle forholdene rundt barnet, slik at man gir barnet rom for å jobbe på sin endring og utvikling (Larsen, 2004). Dette krever en systematisk og strukturert måte å jobbe på fra miljøterapeutene. Man skal ta individuelle hensyn som skal gjenspeile seg i tiltaksplaner og handlingsplaner for hver enkelt ungdom på institusjon. Miljøterapi kan forstås som hovedingrediensen i arbeidet som utøves på institusjon og i det tilbudet ungdommene mottar.

Vi har tidligere sett at barnevernlovens formål er at barn og unge får nødvendig hjelp og omsorg. Ungdommene på institusjon har ofte vansker og behov som krever både hjelp og omsorg. Larsen (2004) mener det har vært en falsk motsetning i Norge mellom barnevernet, som skal gi omsorg, og psykisk helsevern, som skal gi behandling. Han mener at det er store likheter i vanskene og hva ungdommene trenger hjelp til, og hevder derfor at det er viktig at barnevernet skal kunne tilby noe mer enn bare omsorg. ”Forestillingen har vært at det psykiske helsevernet for barn og unge skal gi behandling, mens barneverninstitusjoner skal gi omsorg” (Larsen, 2004, s.16). I praksis blir det vanskelig å skille terapi og omsorg, fordi ungdom på barneverninstitusjon oftest er ungdom med store psykososiale vansker. Larsen tar for seg omsorgsbegrepet og mener at det er for generelt og utydelig til at det er nyttig. Larsen er imidlertid opptatt av ikke å bruke begrepet behandling om miljøterapi, fordi miljøterapeuten ikke skal behandle i betydning av å ”ta vekk noe” eller ”endre atferd”. Miljøterapi handler om å legge til rette for endring. Det er de unge selv som må gjøre jobben, og utvikling og forandring skjer i den enkelte ungdom. Behandlingsbegrepet kan lede oppmerksomheten vekk fra den enkelte ungdom og gi inntrykk av at miljøterapeuten skal gjøre jobben. Likeså tar han avstand fra begrepet ungdom med atferdsvansker. Han anbefaler heller begrep som ungdom med relasjonsforstyrrelser eller samspillsforstyrrelser. Endring bør derfor skje i samspillet med andre mennesker. Med dette leder Larsen oppmerksomheten mot selve samhandlingen eller relasjonen mellom miljøterapeut og ungdom. Det innebærer aktiv involvering fra ansatte, og kvaliteten på oppholdet ligger i samspillet mellom ungdom og personalet. Det representerer et annet perspektiv enn at ungdom på institusjon skal sosialiseres og behandles (Larsen, 2004).

Godkjenningsmyndighetenes vektlegging av gode beskrivelser og anvendelser av metoder som det stilles krav om i kvalitetsforskriftene, samt forskning fra et observerende syn på atferd med fokus på hvilke metoder som er effektive, kan representere et faglig syn som fører i en mer objektiviserende retning enn den Larsen tar til orde for her.

Miljøterapi brukes som metode i både barneverninstitusjoner og psykiatriske institusjoner. Vi minner her om at opphold på barneverninstitusjoner er hjemlet i Lov om barneverntjenester av 1992, mens innleggelse i psykiatriske institusjoner er hjemlet i Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern 2001. Kriteriene for innleggelse i institusjonen er således forskjellige. I psykiatriske institusjoner handler loven om ungdommenes psykiske helse, mens i barneverninstitusjoner handler loven om ungdommens omsorgssituasjon og atferdsvansker. Dette kan i praksis være et vanskelig og utydelig skille. De ungdommene som har behov for en institusjonsplass har oftest en barndom som vil kunne føre til lav psykisk helse, og dårlig helse generelt. Norsk institutt for by- og regionforskning har utgitt en rapport hvor de har sett på barnevernbarnas helse. De rapporterer om funn som viser at mange av disse barna har sykdom eller skade som gir grunnlag for stønader for uførhet, og det er en betydelig overdødelighet blant dem og deres foreldre. Dødeligheten henger sammen med sykdomsdødsfall, ulykker, selvmord og drap (NIBR-rapport, 2005).

Kvaran (1996) beskriver den eklektiske modellen i miljøterapi som innbefatter sosial læringsteori, utviklingspsykologi, sosialpsykologi, kommunikasjonsteori, humanistisk tenkning og eksistensialistisk tenkning. Fellesnevneren i terapi er ofte at klienten i den terapeutiske samtalen skal starte sin utviklings- og endringsprosess. I miljøterapien kan en si at endrings- og utviklingsprosessen skjer i samvær og ikke nødvendigvis i samtale med terapeuten. Miljøterapiens fokus er ofte å hjelpe ungdommen med ferdigheter i forhold til selvregulering, takle grenser, aktiviteter, skole/ arbeid, sosiale kontekster og å forholde seg til struktur og rammer. Det vil i praksis si at klient og terapeut gjør aktiviteter sammen som for eksempel; spise og rydde, jobbe med utfordringer og mestring, tilknytning og selvfølelse som er direkte knyttet opp i klientens hverdag på institusjonen. Målet er å overføre klientens nylæring til miljøet utenfor institusjonen. Miljøterapiens egenart er muligheten til fokus på ungdommens vansker i øyeblikket det skjer (Stern, 2007). Miljøterapi og miljøterapeutisk praksis handler om å ta i bruk miljøet som sted og verktøy for endring og utvikling.

Innenfor miljøterapien vil relasjonen mellom ungdom og personalet ha en sentral plass. Vatne (2006) har laget en modell basert på egen forskning der hun beskriver sammenhengen mellom systemet og relasjonen. Slik vi forstår henne, kreves det et strukturert, stabilt og forutsigbart miljø for å arbeide med å utvikle gode og nye relasjonelle erfaringer (Vatne, 2006). Samtidig må miljøet ha en karakter som muliggjør stimulering av aktivitet og kreativitet for utprøving av nye ferdigheter.

Figur nr. 2. MODELLEN

SYSTEMET

Fysiske aktiviteter, sosiale aktiviteter og regler

Pasienter	Fellesskapet	Hjelpere
-----------	--------------	----------

Vekstfremmende relasjonsarbeid

RELASJONEN

(Vatne, 2006, s. 31).

Dam tar i sin bok om Psykiatrisk miljøterapi, for seg et kritisk blikk på miljøterapien. Blant ulemper nevnes at stramme miljøterapeutiske rammer kan undertrykke klientens eget initiativ til forandring og utvikling. Stram struktur kan gi klienten en følelse av manglende tillit og frarøving av ansvar, og kan hindre klienten i å få frem sitt egentlige funksjonsnivå. Klientgruppen har vanligvis en betydelig økt sårbarhet, noe som ved svak inntoning fra terapeutene, kan føre til at klienten føler seg invadert og krenket. Miljøet vil i slike tilfeller kunne bidra til symptomforverring istedenfor bedring av selvfølelse (Dam, 2003).

Utvikling og forandring skjer i de institusjoner der både miljøterapeut/ arbeider og klienter gjensidig påvirker hverandre. Fortsatt skjevutvikling i institusjoner kan handle om institusjonens manglende kompetanse om hva miljøterapi er, både når det gjelder teorier og

forskningsbasert kunnskap for å møte klientenes vansker. På den andre side kan det handle om klientenes svake sosiale kompetanse. Den negative oppmerksomheten disse ungdommene får fra omverdenen, både i og utenfor institusjonen, kan påvirke klientens selvoppfatning og prestasjoner (Ogden, 2005).

Barnevernloven fokuserer på at ungdom skal få omsorg og hjelp for sine vansker. Det eksisterer også lite publisert forskning på miljøterapi (Vatne, 2006). Institusjonene mangler ofte felles retningslinjer i hvilke teori, metoder og forskning som legges til grunn for det miljøterapeutiske arbeidet (Andreassen, 2003).

2.3 Endring og utvikling– hva sier forskningen?

2.3.1 Behandling av barn og unge i institusjoner

Psykolog Tore Andreassen har gjennom sitt omfattende forskningsarbeid sett på hva nordisk og internasjonal forskning har utviklet av kunnskap om effekter av institusjonsbehandling. Rapporten ”Institusjonsbehandling av ungdommer – Hva sier forskningen?” er utarbeidet som fellesprosjekt finansiert av det norske Barne- og familiedepartementet (BFD), Statens institusjonsstyrelse (SIS) og Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) i Sverige. Bakgrunnen for samarbeidsprosjektet er erkjennelsen av mangelfull kunnskap om institusjonsbehandlingen i Norden. Det vises også til dokumentasjoner av svake resultater i institusjonsbehandling, og at institusjonene jobber tilfeldig og ikke ut fra hva forskning sier om hva som virker og ikke virker (Andreassen, 2003).

En ekspertkonferanse i Norge i 1997 konkluderte med at forskningen ga få retningslinjer for behandlingsopplegg som er evidensbaserte og systematiserte, samt manglende informasjon om hvordan det går med ungdommene etter institusjonsoppholdet. Det finnes lite forskning som beskriver innholdet i behandlingen og hvordan ungdommene opplever institusjonstilværelsen (Levin, 1998; Chamberlain og Friman, 1997, ref. i Andreassen, 2003).

Manglende kunnskap kan føre til at ungdommene plasseres i institusjoner som ikke håndterer deres vansker (Andreassen, 2003). Det er gjennomført noen få etterundersøkelser i Norge om hvordan det går med ungdom som har vært plassert på institusjoner. Andreassen

refererer til noen undersøkelser i sin forskning. Konklusjonene er at gjennomsnittresultatene av institusjonsbehandling er svake, selv om det også finnes positive resultater. Han beskriver at en stor del av behandlingen ikke drives etter sentrale prinsipper for effektiv institusjonsbehandling (Andreassen, 2003). Mange av de norske barneverninstitusjonene presiserer at de ikke har en bestemt fagteoretisk overbygning, men i praksis benytter seg av flere teorier og arbeidsmetoder (Kvaran, 1996).

Funn fra internasjonal forskning viser viktigheten av at personalgruppene er samstemte og gjenkjenner skillet på anti- og prososiale uttrykksformer hos seg selv og klientene (Andrews og Bonta, 1998, ref. Andreassen, 2003). De beskriver gode og mindre gode mål i behandlingen. Som gode mål nevnes blant annet forandring av antisosiale holdninger og væremåter, reduksjon i samvær med antisosialt nettverk, reduksjon i rus og realitetsorientering i forhold til motstand mot forandring. Mål som kan gi negativ effekt er blant annet økning av selvfølelse hvis en ikke samtidig reduserer antisosialt nettverk og tenkning. Andrews og Bonta har mest fokus på hva terapeutene og institusjonene kan gjøre for å endre ungdommenes antisosiale atferd, men det beskrives ikke hva ungdommen selv mener (Andrews og Bonta, 1998 ref. Andreassen, 2003).

Universitetet i Agder har gjennomført det treårige forskningsprosjektet, ”Et kontrollregime i endring”, der man har studert hvordan de nye kontrollkravene til kvalitet fortolkes og håndteres (Nordstoga og Støkken, 2008). Ved å ta utgangspunkt i kvalitetsforskriftene fant de mangler vedrørende prosedyrer for det miljøterapeutiske arbeidet. Et eksempel er:

Institusjonen har en formulert målsetting for sin faglige virksomhet. Institusjonen har ulike målgrupper siden den har inntak fra mange paragrafer. Det er ikke formulert målsetting for hver målgruppe. Det er redegjort for teoriforankring i forhold til det metodiske miljøarbeidet, men metodene er ikke beskrevet. Det er ikke beskrevet metoder i forhold til hver målgruppe. Vilåårene i henhold til forskrift om kvalitet i barneverninstitusjoner § 2 anses på denne bakgrunn ikke oppfyllt (Nordstoga og Støkken, 2008, s. 58).

Det blir også påpekt at metodene som var nedskrevet i institusjonens faglige plan ikke var forstått og implementert i personalgruppen. Metodene og teoriene de har vist til er rådende i barneverninstitusjoner, og mange av disse er hentet fra Andreassens bok ”Institusjonsbehandling av ungdommer – Hva sier forskningen?”. Nordstoga og Støkken rapporterer:

Flere institusjoner viser til denne boken som utgangspunkt for sine faglige metoder. Det viste seg imidlertid at institusjoner kunne gi gode og omfattende beskrivelser av hvilke faglige metoder de arbeidet etter, men likevel fikk de bare midlertidig godkjenning fordi personalet manglet forståelsen for institusjonenes offisielle faglige metoder, eller de fikk merknad om at hele personalgruppen måtte skoles i metodene (Nordstoga og Støkken, 2008, s. 59).

I en kommentar til denne undersøkelsen i avisen Fædrelandsvennen, settes det spørsmålsteget ved om dagens kvalitetssikring på systemnivå evner å fange opp ungdommens egen opplevelse av sin situasjon og deltakelse, og om kriteriene til kvalitet samsvarer med ungdommens syn på kvalitet (Eide, Nordstoga og Støkken, 2009). Det er i dag et stort fokus på hvilke metoder og teorier som kan gi effektiv behandling i institusjonsarbeid. Gjennom kvalitetssikring på systemnivå, kan det føre til at det er vi profesjonelle alene som vurderer effekten av behandlingen, noe som kan føre til en objektiverende innstilling av mennesket. Slike holdninger kan komme i konflikt med målsettinger dersom en ønsker å sette fokus på brukarmedvirkning og deltakelse i eget liv. En bør se på erfaringer fra tidligere granskningsrapporter, og erfaringer fra tidligere barnehjemsbarn, som et tiltak for å utvikle gode institusjoner i dag (Eide, Nordstoga og Støkken, 2009). Undersøkelsen viser også at kravet i kvalitetsforskriften om beboeres medvirkning sjelden var kommentert av godkjenningsmyndighetene, og beboerens stemme var fraværende i undersøkelsen. Det blir påpekt at på noen institusjoner deltok ikke beboerne i utformingen av egen handlingsplan, og at institusjonene ikke var gode nok på å motivere beboerne til å delta (Nordstoga og Støkken, 2008).

Bufetat har nå satt ned en arbeidsgruppe som skal arbeide med kvalitetsutvikling i barnevernsinstitusjoner. Målet med dette er:

(...) å bidra til et mer likeverdig, kvalitativt bedre og kunnskapsbasert institusjonstilbud til ulike målgrupper av barn og unge. Det er en målsetting at det enkelte barn skal få et individuelt og faglig godt tilpasset institusjonstilbud, slik at resultatet av institusjonsoppholdet blir positivt for det enkelte barn. Gruppen ledes av Tore Andreassen, og består av en representant fra hver region pluss Oslo kommune (<http://www.bufetat.no/nyheter/Kvalitetsutvikling-i-barnevernsinstitusjoner/>).

Arbeidsgruppen skal gi forslag til tiltak for å bedre kunnskapen om målgruppen og foreslå føringer for institusjonsutviklingen som ivaretar kvaliteten i forhold til målgruppen. Vi har i vårt litteratursøk funnet få undersøkelser som har fokus på hvordan ungdommene opplever oppholdet mens de er på institusjonen. En undersøkelse vi fant er ”Barnevernsinstitusjoner –

nødvendig men ikke god nok, en etterundersøkelse av institusjonsungdom fra Sør-Trøndelag”, som er utført av Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge i samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune (Tjelflaat, Hyrve og Solhaug, 2003). Studien har sett på hvordan ungdom fra Sør-Trøndelag har opplevd institusjonsoppholdet, og de har formidlet sin barndom, oppvekst og situasjon etter utskrivning. Ungdommene som studien omhandler, ble utskrevet fra institusjonene i tidsrommet 1993-1998. Funnene viser at ungdommene har hatt en vanskelig barndom og oppvekst, og at institusjonene ikke har klart å møte ungdommenes behov godt nok, og i liten grad bidratt til stabilisering og avhjelping av deres vansker. For noen har oppholdet bidratt til økt problemutvikling. Det som ble vektlagt som positivt var tilknytning til ansatte, turer, aktiviteter og grensesetting. Det mest negative var at ungdommene synes det var for mye personalet å forholde seg til, for stor problemoppbygging hos ungdommene, maktbruk fra de ansatte og at ungdommene fikk for stor frihet. Funnene viste også at situasjonen til ungdommen etter utskrivning ikke var bra (Tjelflaat, Hyrve og Solhaug, 2003).

En annen undersøkelse er ”At voksne er greie, gjør det mulig å bli grei selv”. Dette er tittelen på en norsk oppfølgingsundersøkelse fra Skjærviken ungdomspsykiatriske behandlingshjem (Larsen, Ekerholt, Møller og Røising, 2001). I denne undersøkelsen ble 11 ungdommer intervjuet om hvordan de opplevde institusjonsoppholdet etter at de ble utskrevet. Ungdommene beskriver sine opplevelser fra institusjonsoppholdet som både positive og negative. De negative opplevelsene som blir trukket fram er opplevelser med voksne som ikke var til å stole på. Det var voksne på institusjonen som var rigide og uforstående, og de framsto lite troverdige og gyldige voksne. I forhold til positive opplevelser så knyttes det både til konkrete opplevelser og relasjonelle opplevelser. Det ble nevnt konkrete opplevelser som turer, gjøre morsomme og gode aktiviteter. Ungdommen vektla også det gode samværet de hadde med voksne, samt de voksnes engasjement og interesse. De fleste sier at forholdet til familien er blitt bedre, og de fleste er i arbeid eller utdanning ved tidspunktet for utskrivning.

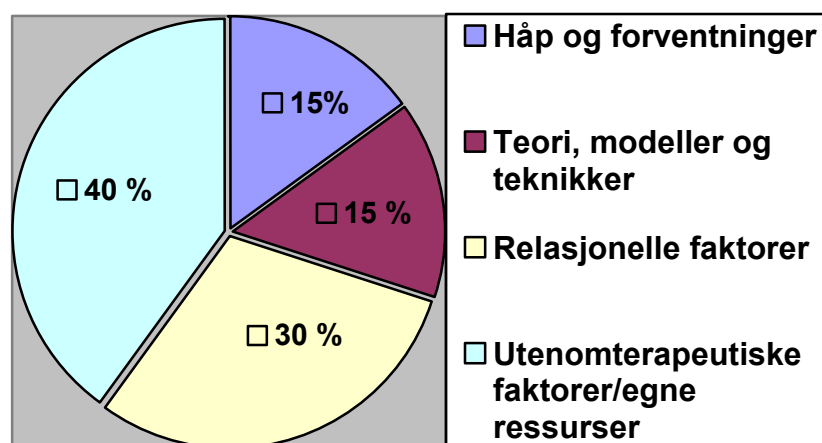
2.3.2 Hva virker i terapi?

Hva kan forskningslitteraturen forteller oss når det gjelder hva som virker i terapi? Er det noen faktorer som rapporteres som mer betydningsfulle for å skape endring og utvikling? Vi har sett på en undersøkelse hentet fra boken ”The Heart and Soul of Change” av Hubble,

Duncan og Miller (2000). Denne forskningen er basert på Michael. J. Lamberts forskning om hva som virker i psykoterapi. Lambert skriver at terapeutisk allianse og klientens egne ressurser og muligheter til å delta i terapi, er betingelser for at terapi skal virke (Lambert, 2004).

Funnene og resultatene fra Hubble, Duncan og Miller undersøkelse er delt opp i fire faktorer, ”the big four”, basert på Lamberts forskning. Faktorene er delt inn i prosentandeler om hva som virker i terapi. De ulike faktorene er:

Figur nr. 3. ”The big four”.

Håp og forventninger står for klientens, og terapeutens, tro på at terapien skal virke. Teori, modeller og teknikker omhandler de spesifikke program eller metoder en benytter i terapien. Innenfor miljøterapeutisk praksis kan det for eksempel være kognitiv atferdsterapi, psykodynamisk forståelse også videre. Med relasjonelle faktorer menes alliansen mellom terapeut og klient. Det vektlegges egenskaper hos terapeuten som omsorg, empati, varme, oppmuntring og anerkjennelse. Utenomterapeutiske faktorer, også kalt klientens egne ressurser, er hva klienten tar med seg inn i terapien og hva som påvirker livet deres i hverdagen. Eksempler kan være tro, en støttende betydningsfull person i livet, samhørighet i en gruppe som kirkesamfunn, idrettsklubb m.m, en god dag på skole og arbeid og hvordan en trives ellers i livet (Hubble, Duncan og Miller, 2000).

Forskningen viser til at de uteomterapeutiske faktorer, klientens egne ressurser, er de viktigste faktorene for terapeutisk effekt. Duncan, Hubble og Miller beskriver at klientens egne ressurser og bruk av disse, teller 40 prosent, relasjonen klient-terapeut teller 30 prosent, mens teknikker/modeller og håp/forventninger kun teller 15 prosent hver. Alle de fire delene hører sammen, og har innvirkning på hverandre. Det kan være viktig at klienten har med seg håp og forventninger inn i terapien som igjen vil kunne ha innvirkning på de andre faktorene. Videre vil klientens egne ressurser og hvordan en har det i hverdagen, ha innvirkning på hvordan en nyttiggjør seg den terapeutiske relasjonen. Miljøterapeuter med sine mange og forskjellige treffpunkter i den miljøterapeutiske praksis har en unik mulighet til å fokusere på og utvikle disse faktorene (Utne, 2005).

2.4 Brukermedvirkning

2.4.1 Hvem vet best

I de siste årene har det vært fokus på brukermedvirkning og brukerperspektivet i terapi og behandling, både innenfor psykisk helse og barnevernet. I Stortingsmelding nr. 25 (1996-1997) ”Åpenhet og helhet” beskrives det at brukermedvirkning er et overordnet mål innenfor helse- og sosialtjenester. I strategiplanen ”Et kunnskapsbasert barnevern” (BLD, 2009-2012) står det:

Det er et stort behov for å utvikle systematisk brukermedvirkning og brukerinnflytelse for både kommunalt og statlig barnevern. Bufdir vil derfor igangsette et utviklingsarbeid for økt brukermedvirkning i barnevernet. Dette arbeidet skal også involvere brukerne. Som et utgangspunkt for arbeidet skal det sammenfattes en praksisbeskrivelse av alt pågående brukermedvirkningsarbeid i etaten. Prosjektet skal munne ut i utarbeidelse av gode verktøy for brukermedvirkning til bruk i alle etatens institusjoner, samt utarbeidelse av gode rutiner for brukermedvirkning på systemnivå (BLD, 2009-2012, s.12).

I NOU 2009:8- rapporten ”Kompetanseutvikling i barnevernet”, påpekes det at mange barn og unge i barnevernet har uttrykt at de har vært kasterbatter mellom institusjoner, at de ikke har vært gitt mulighet til å påvirke eget liv og at de har lite selvtilitt og pågangsmot. Videre henviser rapporten til at nye læringsperspektiver understreker betydning av å få oppleve seg selv som verdifull og hovedaktør i eget liv. Det står videre: ”De som ikke har utviklet tiltro

til å være i stand til å påvirke eget liv, vil kunne oppleve bekymring, maktesløshet, apati eller desperasjon. Utvikling av kompetanse til å være aktør i eget liv krever et miljø som gir barn opplevelse av at de er noe og kan noe” (Befring, 2008, ref. i BLD, 2009, s. 25). Ut i fra dette forstår vi det dit hen at det i den miljøterapeutiske praksis, bør legges stor vekt på ungdommens egne opplevelser og meninger.

2.4.2 Klient- og resultatstyrt praksis

Vi vil her referere fra Barry L. Duncan og hans forord i boken ”Klienten – den glemte terapeut”. Barry L. Duncan har vært sentral i utviklingen av det en i dag kaller klient og resultatstyrt praksis, heretter kalt KOR (Ulvestad, Henriksen, Tuseth og Fjeldstad, 2007). KOR, er utviklet av Barry Duncan og Scott Miller og deres kollegaer ved Institute for the Study of Therapeutic Change (ISTC). Metoden har som formål å gi brukerne en sentral plass som aktive deltakere i utforming og vurdering av egen behandling (Tuseth, Sverdrup, Hjort og Friestad, 2006). Tilnærmingen er basert på to enkle evalueringsskalaer, både for barn og voksne, som brukes aktivt i behandlingen. Dette skal gi terapeuten fortløpende tilbakemelding på klientens vurdering av den terapeutiske relasjonen og av oppnådd endring i behandlingen. Nyere forskning tyder på at slik systematisk tilbakemelding til terapeuten kan høyne kvaliteten på behandlingen (Ulvestad et al., 2007). ”Det å fokusere på klientens vurdering av endring fremfor terapeutens evaluering av klienten, blir i denne tenkningen en helt grunnleggende del av en likeverdig relasjon, og selve endringsprosessen” (Ulvestad et al., 2007, s. 16). KOR er innført ved flere enheter i Norge innenfor psykisk helsevern.

Duncan skriver i sitt forord til boken ”Klienten - den glemte terapeut” (2007) at det er viktig å sørge for brukermedvirkning i planleggingen, utførelsen og evalueringen av behandlingstilbudene. Fokuset bør være på om behandlingen virker, i stedet for hvilken metode og form behandlingen gis, og ved dette tenke mer i retning praksisbasert evidens enn tradisjonelt evidensbasert praksis. Det vil si at en skal være mer opptatt av om behandlingen virker for klienten, enn å være opptatt av bestemte behandlingsforløp for bestemte sykdomsbilder. Evidens oversettes ofte med bevis. På norsk vil vi som regel tenke at noe som er bevist er sant. I dette tilfelle må vi tenke evidens og bevis litt annerledes. Det engelske ordet proof vil være et mer dekkende ord for det norske bevis enn hva evidens er. Det er ikke slik at når man jobber evidensbasert så er det bevist at måten en jobber på er den eneste rette, og at en er sikker på at effekten av behandlingen gir et positivt resultat. Sagt på

en enkel måte kan evidensbasert praksis forklares med at en skal definere et problem, og så skal en lete etter den rette metoden for å løse problemet. Denne metoden skal være vitenskapelig dokumentert, og en skal kunne finne den i store databaser hvor man har samlet alle tilgjengelige metoder som viser effekt. Med praksisbasert evidens har man mulighet til å starte i andre enden, ved å planlegge og evaluere sammen med klienten om hva som kan være gode metoder og tiltak. Utgangspunkt er praksis og om behandlingen oppleves som effektiv og virkningsfull for klienten. Gjennom denne måte å tenke på vektlegges klientens tilbakemeldinger og deres betydning som virkemiddel for å gjøre behandlingen effektiv. Oppmerksomheten på innholdet i behandlingen flyttes fra å være opptatt av rådende fagkunnskap innen feltet en arbeider, til evnen å oppnå kontakt med og hjelpe klienten til endring (Ulvestad et al., 2007).

Spørsmålet blir hvem en tenker besitter den beste kunnskapen og potensial til å bidra til endring. Vår vurdering er at KOR er et manglende ledd i noen av dagens definisjoner av miljøterapi og hva som bidrar til endring innenfor disse rammene. NOU 2009:8 påpeker i sin rapport at det å ha forståelse for barn og unges relasjons- og samhandlingsvansker krever innsikt i deres virkelighetsoppfatning, som defineres som deres opplevelser av seg selv og den aktuelle konteksten (BLD, 2009). Selv om ungdom er plassert på institusjon uten at de har samtykket, kan man forstå det dit hen at noe av forskningen viser at det er viktig at klienten er aktive deltakere i sin egen behandling for å skape endring/ utvikling.

Handlingsplaner i institusjoner er ment å legge til rette for å bidra til styrke ungdommenes forandring og utvikling. Klientene bør involveres i planene slik at de får eierforhold til handlingsplanen. Hvis ikke er faren for at tiltakene som iverksettes i liten grad oppleves som hensiktsmessige og betydningsfulle for klientene, noe som kan føre til at tiltakene ikke blir internalisert. Vi ønsker å referere til den danske filosofiske forfatteren Søren Kierkegaard sine ord. Dette for å minne oss på denne måten å tenke på og nærme oss menneske på, noe som kan bli borte i diskusjonen om evidensbasert kunnskap og praksis, og hva som hjelper oss mennesker. ”For i Sannhed at kunne hjelpe en Anden, maa jeg forstaae mer enn han, - men dog først forstaae det, han forstaaer. Naar jeg ikke gjør det, saa hjelper min Mere-Forstaaen ham slet ikke” (Kierkegaard ref. i Pedersen, 2007).

Filosofien i KOR og Kierkegaards måte å tenke på, legger vekt på klientens ressurser, meninger og egen forståelse, og et reelt fellesskap mellom klient og terapeut. Vi vil derfor videre si noe om betydning av menneskesyn i arbeidet i en miljøterapeutisk ramme.

2.4.3 Menneskesyn

Hvor mye en vektlegger brukerperspektivet i endringsarbeid med mennesker og hva en legger til grunn for hvordan en tror mennesket utvikler seg, har sammenheng med ulike filosofiske menneskesyn. Filosofen Skjervheim (1976) kommer med kritikk til det tradisjonelle hjelper – klient rollen og det tradisjonelle menneskesynet. Med det tradisjonelle menneskesynet forstår vi det naturvitenskapelige synet på mennesker – behaviorismen. Behaviorismen er knyttet til et vitenskapssyn som kalles positivismen, som mener at det denne naturvitenskapelige tradisjonen som er virkelig vitenskap. Dette menneskesynet er i utgangpunktet basert på teorien om atferd som fører til behovstilfredsstillelse, måloppnåelse eller som oppleves som hensiktsmessig og da øker i frekvens, mens atferd som ikke fører til tilsvarende behovstilfredsstillelse vil avta i frekvens. Innenfor denne tradisjonen vil en være opptatt av å studere, gjerne gjennom observasjon, hva som utløser atferd og hvilke konsekvenser, eller behov, som tilfredsstilles av atferden. Ved å finne frem til positive responser på ønsket atferd, kan en forsterke atferden en ønsker (Damsgaard, 2003). Innen denne teorien er en opptatt av å finne målbare resultater på menneskelig atferd. Skjervheim mener at i det vi er i ferd med å analysere mennesket og prøve å komme frem til målbare resultater er vi med og objektgjøre mennesket. I det vi er i ferd med å objektgjøre mennesket, er vi i ferd med å oppfatte den andre som et kasus. Dersom vi objektgjør den andre er det ikke så lett å ta det den andre sier alvorlig (Skjervheim, 1976). I en positivistisk vitenskapsforståelse er det problematisk å få tak i det som eksistensielt sett er det viktigste ved det menneskelige, nemlig å fortolke seg selv (Ulvestad et al., 2007).

Den positivistiske menneske- vitenskapsforståelsen kritiseres både av fenomenologene, eksistensialistene og hermeneutikkere. Fenomenologi betyr læren om fenomenene, hvor man er opptatt av å studere et fenomen slik det viser seg. I eksistensialismen er en opptatt av å la den det gjelder tale om sin mening i forhold til sin egen eksistens, at mennesket er fritt til å velge, å tolke og forstå verden på flere ulike måter. Søren Kierkegaard er sentral innenfor denne retning (Haugsgjerd, Jensen og Karlsson, 1998). Hermeneutikken ble brukt som et begrep i forbindelse med tolkning av bibeltekster på 1600-tallet, og er bl.a. en teori

om hvordan det kan oppnås sammenhenger i en tekst. Denne teorien ble videreutviklet som gjeldende vitenskapelig metode innenfor humanistiske fag, hvor en har fokus på sammenhengen mellom forståelse, tolkning, handling og mening, også kalt den hermeneutiske spiral. Fokuset er rettet mot å forstå den sammenhengen mennesket er en del av. Disse ulike vitenskapsteoretiske retningene danner kjernen i den humanistiske tradisjon.

Det fokuseres på menneskets motiver, hensikter, sosiale og kulturelle sammenhenger, vurderinger og forståelser. Dette står i motsetning til den naturvitenskapelige metode som anser det sikkert bevisbare som det eneste som kan legges til grunn for vurderinger av hva som er sant og ikke sant (Haugsgjerd et al., 1998, s. 195).

Humanismen kan altså sees som et motstykke til behaviorismen. Det er mennesket og den menneskelige virksomhet som er gjenstandsområdet for humanvitenskapene, i motsetningen til den naturvitenskapelige tradisjonen som har den fysikalske verden som sitt område. Allerede ved opprettingen av oppdragelsesanstaltene så var det diskusjoner om holdninger og hvilket menneskesyn institusjonene var basert på. Den gangen var opprettingen av oppdragelsesanstaltene inspirert av humanismen som et motstykke til offentlige straffesystemet (Aasen og Telhaug, 1992).

Ut i fra dette perspektivet må man i møtet med mennesker være åpen for deres historie, deres virkelighet og deres kultur. Gjennom kunnskap om oss selv kan vi få innsikt i hva som er grunnlaget for vår atferd og hva vi kan gjøre for å endre oss. En vil innenfor dette perspektivet kunne forstå ulike vansker hos ungdom som resultat av manglende tilfredsstillelse av behov som kjærighet og trygghet, og en urealistisk selvoppfatning (Aasen, Nordtug og Ertesvåg, 2002). Etter vår forståelse står brukerperspektivet og begrepet relasjon sentralt innenfor denne tradisjon. Damsgaard sier i sin bok "Med åpne øyne" at "en humanistisk forståelse av mennesket forplikter – også i møtet med elever som har et atferdsmønster som er svært problematisk" (Damsgaard, 2003, s.54). Ut i fra denne tradisjon vil relasjonsperspektivet stå sentralt i arbeidet med ungdom med ulike psykososiale vansker. En vil i vurdering av hva som kan være til hjelp inngå i dialog med andre og være opptatt av tilbakemeldinger fra klienten om hva som oppleves som effektivt. Vi forstår det dit hen at hvilket menneskesyn en har med seg inn i arbeidet, er av betydning når det gjelder hvilket perspektiv en har på om ungdommers opplevelser av den miljøterapeutiske praksis kan være et virkemiddel for bedring, og hva en tenker kan være funksjonelle faktorer for å gi ungdommen mulighet til å gjøre noe med sine vansker.

Som profesjonelle hjelpere sitter vi med makt til å definere ungdommenes problemer (Lundby, 1998). Hvilken virkelighet som blir gjeldende er da opp til de profesjonelle. Dette vil styre hvilke tiltak som blir satt inn i arbeidet, noe som kan ha store konsekvenser for klienten. Nettopp derfor blir det viktig å reflektere over hvilket menneskesyn og vitenskapsteoretisk grunnsyn man har.

2.5 Relasjon

Ungdom på institusjon er ofte plassert på bakgrunn av at deres foreldre ikke har evnet å gi den omsorgen samfunnet tenker er nødvendig for deres utvikling. Det finnes mange teorier om hvordan mennesket utvikler seg. Det er stadig en gåte for menneskeheten å løse, hvor kommer vi fra, hvordan blir vi som vi blir, og hvor livet ender (Shibbye, 2002). Det er imidlertid enighet blant de fleste teoretikere om at vi mennesker utvikler oss i samspill med hverandre. Samtidig blir det ofte en diskusjon om det er det sosiale samspillet vi inngår i, eller vår barndom og oppdragelse, som har mest betydning for den vi er, eller om det er genetiske arveanlegg som er grunnlag for vår personlighet og atferd. I myldret av teorier og litteratur vil vi trekke frem noe av det som i litteraturen er beskrevet om utvikling gjennom samspill og relasjoner.

2.5.1 Utvikling gjennom relasjon

I boken "Samarbeid for barnets beste" (Kjellebold, Hærum, Midjo og Willumsen, 1997), skrives det om barnets utvikling og hva som former oss til de individer vi er. Fra barnet unnfanges starter en fysisk-biologisk utvikling hvor utviklingen er forstått som en allmenn universell prosess der barnets personlighet utvikles. Det beskrives bestemte faser i barnets utvikling, både kognitivt, emosjonelt og sosialt. Barnets fysiske utvikling er koblet til så vel sosial som psykisk utviklingsprosess. En forstår barnets utviklingsprosess som bestemmende for senere identitets- og personlighetsstruktur. Barnet er fra unnfangelse prisgitt omsorgspersonenes evne til stimulering for utvikling og barnets utvikling knyttes til en relasjonell prosess, hvor barnet har behov for en trygg følelsesmessig forankring som fundament for dens psykososiale utvikling. "Denne forankring får barnet gjennom etablering av relasjoner til omsorgsgivere som er emosjonelt tilgjengelige og responsive overfor barnets behov. Barnet fremstår her primært som et relasjonsobjekt" (Kjellebold et al., 1997,

s. 19). I institusjonsarbeid vil det være viktig å ha med seg utviklingspsykologiske perspektiver, både med tanke på å forstå deres relasjons- og samspillsvansker og for å kunne legge til rette den miljøterapeutiske praksis slik at ungdommen kan arbeide på egen utvikling (Larsen, 2004).

Innenfor objektrelasjonsteorien har man fokus på barnet som et relasjonelt vesen, i motsetning til psykoanalysen hvor man er mer individrettet. Innenfor denne teorien var D. Winnicott og H. Guntrip viktige bidragsytere (Aasen et al., 2002). Hovedfokuset i teorien ligger på kvaliteten til våre nære omsorgspersoner i barndommen. Winnicott legger vekt på at omsorgspersonen, som han kaller "the good enough mother" er i stand til å se barnet, dets opplevelser og følelser, og samtidig gjenspeile barnet slik at det opplever seg selv som et "jeg". Guntrip at vi som mennesker lager indre objekter av våre tidlige omsorgspersoner. Disse indre objektene tar vi med oss videre i livet, og de vil ha betydning for våre senere relasjoner. Aasen et al. (2002) stiller spørsmålsteget ved hvordan det er for unge som ikke har internalisert gode, trygge og avgrensede indre objekter og relasjoner fra barndommen. Videre beskriver han at gjennom nye relasjoner, det kan være seg venner, lærer, trener, psykoterapeut eller andre forhold, kan utgjøre alternative spor til de som ble satt i barndommen. Disse forholdene må være preget av trygghet, tillit og avgrensethet (Aasen et al., 2002). John Bowlby var også en sentral person innenfor denne tilknytningsteorien. I følge han er utviklingen hos barn strukturert som stier, som til enhver tid kan reaktiveres og bearbeides. Utvikling skjer i samspill med barnets medfødte ressurser og miljøet det lever i. De viktigste faktorene er omsorgspersonene (Claesson og Idorn, 2007).

Ungdom med ulike psykososiale vansker kan ha erfaringer med manglende behovstilfredsstillelse i barndommen, noe som kan ha gitt tilknytningsvansker. Ungdommen som kommer til barneverninstitusjonene har derfor behov for å møte trygge og troverdige voksne (Larsen, 2004). De har ofte mange negative erfaringer med voksne som ikke har vært til å stole på og mangler gode internaliserte relasjoner. En institusjon skal kunne gi disse barna en trygg, stabil og forutsigbar ramme hvor de skal kunne få hjelp til å endre på det som er vanskelig. Det vil her være mulig gjennom den miljøterapeutiske praksis å reaktivisere og bearbeide de stier som allerede er strukturert, som Bowlby ville ha sagt det.

2.5.2 Selvets utvikling

I forlengelsen av tilknytningsteoretiske perspektiver er det naturlig å belyse Daniel Sterns (2003) teori om selvets utvikling og begrepet affektiv inntoning. Teorien har til hensikt å formulere en modell for å forstå all utvikling (Aamodt, 1997) og kan bidra til øke institusjonenes forståelse for ungdommens vansker. Teorien har opprinnelig til hensikt å utvide forståelsen av hvordan spedbarnet utvikler seg og opplever verden. Sentralt i denne utviklingsteorien står begrepene tilknytning og relasjon. Stern mener at spedbarnet er en aktiv deltaker i sin egen verden og konstituering av selvet vil alltid være basert på interaksjon med andre. Videre sier han at relasjonell tilknytning er en forutsetning for utviklingen av det han kaller de ulike selvopplevelsesområdene, som går fra barnet er nyfødt til det er 3,5 år. Stern har beskrevet fem slike områder: 1) det gryende selvet (0-2 mnd) 2) kjerneselvet (2-6 mnd) 3) det subjektive selvet (7-15 mnd) 4) det verbale selvet (15 – 36 mnd) 5) det narrative selvet (fra ca 3 år). Her er de tre første områdene knyttet til det ikke-verbale, mens de to siste er knyttet til det verbale. Dette innebærer kvalitative sprang i barnets utvikling og måten de organiserer sine erfaringer på. Det er også viktig å påpeke at Stern ikke tenker disse områdene som faser, slik tradisjonell psykodynamisk utviklingsteori ofte er beskrevet. Utviklingen på disse områdene starter fra barnets første dag, og vil fortsette og utvikles gjennom hele livet (Stern, 2003). De ulike selvområdene er knyttet til småbarnsalder, men forblir viktige måter å være i relasjon på gjennom hele livet. Gjennom Sterns teori blir både det emosjonelle og det språklige fellesskapets betydning for utvikling ivare tatt ”ved en selvutvikling som hele tiden er avhengig av relasjonelle erfaringer for å utvikle seg” (Aamodt, 1997, s. 41). Stern bruker begrepet affektiv inntoning som beskrives som ”å tone seg inn mot” den andres opplevelsestilstand. Dette kan settes inn i den miljøterapeutiske praksis der miljøterapeutene evner å se og hjelpe til å regulere affektnivået til ungdommen. Denne samhandlingen er ikke kun relatert til utvikling av det som skjer i småbarnsalder, men som samhandling mellom mennesker på ulike stadier i livet. For å få til dette i relasjoner må en kunne håndtere forholdet mellom verbal og nonverbal kommunikasjon.

I forhold til miljøterapeutisk praksis gir Sterns teorier godt grunnlag for bedre å kunne forstå ungdommens skjevutvikling. Teorien kan gi forklaringer om viktigheten av relasjonens betydning for ungdommenes endring. Mange av barna vi møter på institusjonene strever med

å forstå sammenhengene i livet, og de strever med å finne sin plass. Ungdommene kan ha vært utsatt for svært vanskelige situasjoner, og de har ofte ikke hatt gode nok andre å speile seg i. Stern mener det er i speilingen hos de nære andre at barnet finner og utvikler sitt eget selv (Stern, 2003).

2.5.3 Sett, møtt og bekreftet - selvbilde og mestring

Familieterapeuten Jesper Juul skriver i sin bok "Ditt kompetente barn"; (1995, s.37) "Når et barn slutter å samarbeide, er det enten fordi det har samarbeidet for mye og for lenge, eller fordi deres integritet lider overlast. Det er ikke fordi de ikke er samarbeidsvillige". Juul er opptatt av å skille begrepene selvfølelse, egenverd og selvtillit. Ofte tilnærmer vi oss ungdom, både som foreldre, lærere og terapeuter, med mål om å forsøke å styrke ungdommens selvtillit. Ofte mislykkes vi fordi ungdommens lave selvfølelse er det egentlige problemet. Vi har fått låne en modell og tanker utarbeidet av vår kollega psykolog Johanna Aastad. Hun forteller at den er inspirert av Jesper Juul.

Figur nr. 4. Foreldreveiledningsmodell

Sentralt i modellen blir ordene; *se, møte og bekrefte* ungdommen. Selvfølelse handler om hvordan det føles å være meg (Juul, 1995). Følelsen kjennes enten som en integrert følelse av usikkerhet, selvkritikk og skyldfølelse eller å føle seg verdifull og likt bare for den en er. Når ungdommen samhandler med betydningsfulle personer utvikler de god selvfølelse når de blir sett, møtt og bekreftet i sine følelser, uavhengig om følelsene er positive eller negative. Lav selvfølelse kan ofte vise seg gjennom prestasjonsangst, skryting, livsangst, selvutslettelse, grenseløshet, kuethet, oppblåsthet, skyldfølelse, rusmisbruk, vold, spiseforstyrrelser etc. (Juul, 1995). For å styrke selvfølelsen er det viktig at ungdommen blir sett og hørt og får lov til å komme med sin opplevelse av situasjonen. En ungdom som blir sett, møtt og bekreftet vil utvikle en selvfølelse der det føles "godt å være meg" uavhengig av mestring.

Selvbilde handler om hvordan jeg ser på meg selv, og hvordan jeg ser på meg selv i relasjon med andre. En kan illustrere selvbildet ved å tenke seg et fantasispeil som ungdommen kan se seg selv i, både i relasjonen og når det gjelder personlighet og utseendemessig. I en sort-hvitt forståelse kan en ha et selvbilde der en ser på seg selv som; "god nok" til tross for sin

manglende mestring, feil og mangler, eller motsatt at en ser seg selv som ”aldri god nok” på grunn av manglende mestring, feil og mangler.

”Selvtillit handler om det jeg presterer. Det vi er gode og dyktige, eller dumme og dårlige til – det vi kan prestere” (Juul, 1995, s.78). En kan si at selvtillit handler om hva vi tror vi klarer å utføre i handling og atferd. Foreldregenerasjonen og skolen er ofte opptatt av mestring. Når en ungdom mestrer, får den skryt og/ eller gode karakterer. En kan få en opplevelse av å bli elsket og likt på bakgrunn av god atferd og det en mestrer. Slike ungdommer kan utvikle et for sterkt konkurranse instinkt og følelsesmessige vansker med å tape. Ungdommen som ikke mestrer vil kunne utvikle et negativt bilde av seg selv. Selvbilde kan da bli at en ser på seg selv som en som ikke er god nok som den en er. Ungdommene som i tillegg blir møtt med kritikk og fordømmelse fordi de ikke mestrer, for eksempel med ordene; ”du er lat, du jobber ikke godt nok, du slurver, du må skjerpe deg, se på søsteren din” osv, utvikler ofte selvdestruktive atferder (Juul, 1995).

Noen ungdommer beskriver i vår praksishverdag tanker om; ”jeg er ikke bra nok”. Følelsen kan være håpløshet, skyld, tristhet og sinne. Sett opp mot Juuls forståelse, kan noe av årsakene til at ungdommer utvikler psykososiale vansker, være at de ikke har blitt sett, møtt og bekreftet i sine følelser. Vi legger til grunn i oppgaven at begrepene er synonyme med å bli respektert og anerkjent for den en er i relasjonen med andre. Ungdommen kan ha utviklet et selvbilde med tanker om at de i relasjon med andre aldri er gode nok som den de er.

”Hvis man har en sunn selvfølelse, er selvtillit sjelden noe problem” (Juul, 1995, s.79).

Tenkt inn i den miljøterapeutiske praksis, så forstår vi det som å dreie fokuset noe bort fra mestring som handler om det å være flink, til mer fokus på vanskelige følelser og hva en kan gjøre for å få det bedre. Det er de voksnes ansvar å hjelpe barn med affektregulering som sinne og glede. De voksnes oppgave blir å møte ungdommen ved å vise omtanke og kunne leve seg inn i hvordan de har det. En må ha respekt for ungdommens opplevelser, følelser og synspunkter.

2.6 Trivsel

Vi vil i dette avsnittet si noe om innholdet i begrepet trivsel og betydningen av grunnleggende holdninger i arbeidet med mennesker for at klienten skal kunne ta i bruk egne ressurser i endrings og utviklingsarbeid.

2.6.1 Utenomterapeutiske faktorer

Som tidligere nevnt beskrives uteomterapeutiske faktorer som det som påvirker oss i hverdagen og som våre egne ressurser. I vår undersøkelse har vi blant annet spurt utvalget om hvordan de opplever hverdagen på institusjon, gjennom trivsel på skole, fritid og om de opplever trygghet på institusjon. Funnene i Hubble, Duncan og Millers (2000) undersøkelse, viste at det var klientens egne ressurser og de utenomterapeutiske faktorer som hadde mest betydning for effekten av terapi. Ut i fra denne undersøkelsen hevdes det at det har stor betydning for effekten av terapi, om mennesket opplever meningsfullhet på ulike arenaer i livet. Ungdom på institusjon oppholder seg mye på arenaer som gjelder både organiserte og uorganiserte aktiviteter, skole eller arbeid, familien og institusjonen. Ungdommens psykososiale vansker kan på grunn av at de ikke har fått mulighet til å utvikle tilstrekkelig selvstendighet og sosial kompetanse, streve på skolen og i fritiden, der de må forholde seg til andre mennesker. Samtidig med dette bor ungdommene sammen med andre ungdommer som de i utgangspunktet ikke har noen relasjon til, og de må også forholde seg til flere voksenpersoner. Hvordan ungdom har det i hverdagen og om de opplever trygghet og trivsel kan ha stor innvirkning på effekten av behandlingen på institusjon, hvor man tar i bruk miljøterapi som verktøy for endring. Barnevernlovens formål er å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. For at ungdom på institusjon skal gis mulighet til å arbeide på sin egen utvikling og endring, har de behov for trygge rammer og støttende og ivaretagende relasjoner (Larsen, 2004). Dette kan være betydningsfulle faktorer for å oppleve trivsel.

2.6.2 Trygghet i terapien

De fire faktorer som funnene og resultatene fra Hubble, Duncan og Miller (2000) sin undersøkelse er delt opp i, håp og forventninger, teori, modeller og teknikker, relasjonelle faktorer og utenomterapeutiske faktorer, henger sammen og påvirker hverandre. Terapeutens

egenskaper til å skape en terapeutisk allianse, kan ha påvirkning i forhold til om klienten klarer å ta i bruk egne ressurser for å arbeide på egen endring og utvikling.

Når vi arbeider med mennesker som trenger vår fagkunnskap og profesjonalitet, er det vår oppgave å tilegne oss gode kommunikative ferdigheter slik at vi kan bidra til å skape en terapeutisk allianse. Psykolog Liv M. Lassen tar for seg dette i sin bok ”Rådgivning – kunsten å hjelpe” (Lassen, 2004). Hun skriver om grunnleggende holdninger med begrep som kongruens, empati, ydmykhet og anerkjennelse. Psykolog Anne-Lise Løvlie Schibby har også vært opptatt av begrepet anerkjennelse. Anerkjennelsesbegrepet er hentet fra Hegel, som sier noe om menneskelige forhold generelt og om gjensidigheten i relasjonen (Schibby, 2002). Dette viser til at i en relasjon finnes et samspill mellom partene, og at disse parter være måter vil ha innvirkning på samspillet, der begge parter er deler som inngår i en helhet, altså en dialektisk prosess. Slik vi forstår Schibbye legger hun vekt på likeverd og respekt for den hjelpetrengende. Hun sier at ”anerkjennelse uttrykkes gjennom begrepene og være måtene lytting, forståelse, aksept, toleranse og bekreftelse” (Schibby ref. i Haugsgjerd et al., 1998, s. 253). Disse beskrivelsene om anerkjennelse, forståelse og bekreftelse gir støtte til Jesper Juul (1995) sin praksisforståelse i møte med ungdom. Vi forstår det slik at dette er et menneskesyn som hører inn under humanistisk tradisjon hvor helhet, subjektiv mening og oppfattelse, dialog og et subjekt-subjekt syn står sentralt. Dette vil være sentral forståelse å ha med seg inn i den miljøterapeutiske praksis som utøves på institusjon.

I miljøterapeutisk praksis blir det vesentlig på hvilken måte en møter ungdom, hvilket menneskesyn og holdninger en uttrykker, da dette vil ha betydning for hva en vil få tilbake av ungdommen, og hvordan en sammen i en helhet kan legge til rette for videre endring.

2.6.3 Systemteori og delene

Ungdom på institusjon er en del av et system med flere ulike deler som gjensidig påvirker hverandre. Innenfor miljøterapi kan en se på miljøet som systemet. Systemteori kan hjelpe oss til å forstå vanskene til ungdommene ut i fra et videre perspektiv enn å stemple dem med begrepet ungdom med atferdsvansker eller psykososiale vansker. Det finnes mange undergrupper av systemteori. Det kan her nevnes økologisk perspektiv, empowerment, relasjonsperspektivet, kommunikasjonsperspektivet og familieteori. Noen steder bruker en også betegnelsen kommunikasjonsteori og relasjonsteori når en omtaler ulike deler av

systemteori og familieteori. Et system (av gresk ”systhema”, sammenstilling) kan defineres som en ”helhet av enkelte deler som hører sammen” (Johannessen, 2004, s. 80). Systemteori ble utviklet for å forstå regulering og kontroll av maskiner og andre kompliserte systemer, kybernetikk. Disse teoriene ble så overført til pedagogisk-psykologiske fag. Systemteori kan forstås ved antakelser om at alle systemer opprettholdes og utvikles gjennom et dynamisk samspill med omgivelsene (Johannessen, 2004). Systemet kan for eksempel være skolen, institusjonen, fritid venner og familie. Systemisk forståelse står sentralt for å forstå systemet, og ikke kun individet. Denne teorien er nært knyttet til økologisk teori som er opptatt av å se på interaksjonen mellom individ og miljø (Damsgaard, 2003).

Vi vil bruke treet som metafor som et forsøk på å beskrive systemteorien.

Figur nr. 5. Treet som metafor

Treet er en dynamisk enhet i stadig forandring. Det har sine røtter som strekker seg ned i jorden, og sine blader og grener som strekker seg inn i himmelen. Hvor dypt og hvor vidt røttene strekker seg kan vi si er bestemmende for trets frodighet, vitalitet eller stagnasjon. Trets omgivelser står i et dialektisk forhold til trets indre liv. Kalde vinder og stormkast kan både føre til tykkere bark og lubnere blader, og til knekte grener og skjevvekst stamme. Trets totale mening er bestemt av meningen til de ulike delene. Samtidig er meningen til delene bestemt av total-meningen. Helhetene er alltid mer enn summen av delene og virkeligheten skapes kontinuerlig her og nå. Ved å forholde oss til ett blad av trets mangfold, er det da mulig å forstå noe av sammenheng, helhet og mening? (Kilde: Ukjent)

I arbeid med ungdom på institusjon kan det være hensiktsmessig å se på institusjonen som et system. Ut i fra systemteori vil en måtte forholde seg til alle delene av ungdommenes liv innenfor en miljøterapeutisk ramme, det være seg nåtid, fortid og fremtid, men også ta hensyn til de ulike arenaer ungdommene ferdes i og må forholde seg til. Helhet er også et sentralt begrep innenfor familieteorien, hvor en kan si at helheten er mer enn summen av de enkelte delene. Dette er også et sentralt begrep innenfor gestaltterapien (Kokkersvold og Mjelve, 2003).

I en slik forståelse er den profesjonelle voksne en del av helheten, en levende del i samspillet. Når det oppstår et møte mellom mennesker vil det også oppstå en relasjon. Møtet er en del av en kontekst. Innenfor dette perspektivet er en opptatt av at vi mennesker kan ha hver vår subjektive mening om virkeligheten. Dersom en i sitt arbeid tror en har fanget virkeligheten til en ungdom, er det likevel ikke sikkert at ungdommens egen virkelighet er den samme. Kartet og terrenget kan se veldig forskjellig ut. Perspektivet bygger på tanken om sirkulære prosesser, i motsetning til den mer tradisjonelle årsak-virkningsforklaringen om lineære prosesser. Vi vil kort nevne kommunikasjonsteoretikeren Georg Bateson. Bateson mener at i komplekse forhold som interaksjon mellom mennesker blir lineære modeller for snevre for å forklare menneskelig atferd. Batesons poeng var at relasjon må forstås som et system (Rønhovde, 2004). Perspektivet er grunnideologien innenfor mye familiearbeid i dag. I et miljøterapeutisk perspektiv vil miljøet på en institusjon ses på som et system hvor alle ungdommer og personalet inngår i et samspill med relasjoner som gjensidig påvirker hverandre. Dette kalles sirkulær forståelse. Damsgaard (2003) hevder at det blir ut i fra dette perspektivet ikke lenger mulig å betrakte ungdommen som eier av problemet. En kan ikke forstå vanskene som kun relasjonsanliggende, men også se hva de ulike aktørene har med seg inn i relasjonen (Damsgaard, 2003). Gjennom antropologiske studier av andre kulturer fant Bateson at relasjonen mellom individene er den beste måten å beskrive dem på. "(...)..mennesket utvikles i gjensidighet, i interaksjon med andre. Helt fra fødselen av er vi avhengig av forholdet til andre mennesker" (Johannessen, 2004, s.86).

Psykologen Watzlawick som er anerkjent som en av lederne for familierapibevegelsen, sier at når mennesket viser en atferd vi har problemer med å forstå, faller det oss lett å plassere dem i kategorien enten syk, ond eller slem. Havner vi i slike situasjoner, som vi ofte gjør i vårt arbeid, vil en utvidelse av vårt repertoar og observasjonsfelt kunne få frem nyanserte bilder av observasjonene. Har vi et smalt observasjonsfelt, for eksempel kun ungdommen,

vil det være hensiktsmessig å utvide observasjonsfelt for å forstå ungdoms ulike problemer. En kan innenfor miljøterapeutisk praksis utvide observasjonsfeltet ved å se ungdommen i lys av konteksten. Paul Watzlawick mener at for å kunne forstå et problem må en ha et observasjonsfelt som er stort nok til å omfatte den sammenhengen problemet opptrer i (Haugsgjerd et al., 1998).

Institusjonene kan oppfattes som en organisasjon av roller og relasjoner, eller et tre med en stamme, røtter, blader og grener. De ulike delene, får ulike roller som utnytter ulikhetene deres med hensyn til kjønn, alder, ferdighet og erfaring, akkurat som de ulike delene på treet står i et dynamisk samspill til hverandre. Videre pålegges barnevernet og den som har den daglige omsorgen for barnet, at det parallelt skal arbeides med de biologiske foreldre, også i den tiden ungdommen bor på institusjon. Dette blir også en del av helheten. I en miljøterapeutisk praksis vil også helheten bli mer enn summen av alle delene, og de vil alle ha påvirkning i forhold til opplevelse av trivsel og trygghet

For å illustrere ulike perspektiver i miljøterapeutisk praksis, presenteres her en modell til bruk i eventuelle veiledningsoppdrag av miljøpersonell. Modellen er inspirert av en forelesning av sosionom og familieterapeut Geir Lundbys to ulike tilnærminger for den miljøterapeutiske praksis:

Figur nr. 6. Perspektiver på miljøterapeutisk praksis

OPPDARGER – DEN IKKE PROFESJONELLE	MILJØTERAPEUTEN – DEN PROFESJONELLE
<p>(Oppdragerens holdning)</p> <p>Personalet er ekspertene som kan forandre og oppdra ungdommen</p>	<p>(Miljøterapeutens holdning til ungdommen)</p> <p>Ungdommene er ekspertene i sitt eget liv. Vi er samarbeidspartnere som gjennom relasjon og samarbeid kan bidra med et ”terapeutisk rom” som kan muliggjøre endring.</p>
<p>(Ansvar for endring)</p> <p>Fokus på dette ansvaret ligger på miljøterapeuten, læreren, foreldre etc. Inkludert ansvaret for ansvarliggjøring, såkalt motivasjonsarbeid.</p>	<p>(Ansvar for endring)</p> <p>Ansvar og æren for endring ligger hos ungdommene selv – i samarbeid med personalet, de andre ungdommene og eventuelt familien.</p>
<p>(Viktigste metoder)</p> <p>Grensesetting (dvs. opprettholde regler, rutiner, god moral), konfrontasjon, omsorg, strukturering, rollemodell. Ofte basert på læringspsykologiske metoder og instruksjon. Oppdrageren er veiviser for rett og galt.</p>	<p>(Viktigste metoder)</p> <p>Invitere til brukermedvirkning, ved å bygge opp allianse og relasjon. Reflektere sammen med ungdommene over utfordringer i livet, samt respekt for ungdommens grenser, gå med ungdommene istedenfor mot. Anerkjennelse ved å se, møte og bekrefte ungdommene i følelsene. Gi ungdommene rett til å mene.</p>
<p>(Forholdet til familien og nettverk)</p> <p>Familien og nettverk sees som et problem. Ungdommene har blitt påført skade der, fått feillæring eller mangelfull grensesetting. Miljøterapeuten må komme i foreldrenes sted og korrigere feillæring. Institusjonen må være bedre enn hjemmet.</p>	<p>(Forholdet til familien og nettverk)</p> <p>Familien og nettverket sees på som en ressurs, potensielt den viktigste ressursen til å hjelpe ungdommene til å overvinne problemet. Familiens og prososiale ressurser i nettverket må mobiliseres.</p>
<p>(Forhold til institusjonsoppholdet)</p> <p>Sees på som en plass for læring, avlæring, reinnlæring. Det tar nødvendigvis lang tid og krever store ressurser. Målet er gradvis tilbakeføring til familie og samfunn som nylært.</p>	<p>(Forhold til institusjonsoppholdet)</p> <p>Sees som en nødvendig onde. Fokus er hele tiden på hvilken virkning oppholdet har på forholdet til hjem, skole, venner. Dette sees på som de viktigste læringsarenaene. Målet er alltid raskest mulig tilbakeføring til prososiale arenaer enten i familien, fosterhjem eller leilighet.</p>
<p>(Mål)</p> <p>Utformes i hvert tilfelle av foreldre, barnevernet eller institusjonen. Det må formuleres av voksne gjennom overordnede og underordnede mål.</p>	<p>(Mål)</p> <p>Er alltid klientens (ungdommens og foreldrenes) mål som gjelder. Små og konkrete delmål i forhold til klientens hovedmål.</p>

3. Vitenskapsteoretisk og metodedel

Innledningsvis i dette kapitlet gjør vi rede for valg av metode, innsamling av informasjon og bruk av analyseverktøyet Stastistic Package for the Social Sciences (SPSS). Deretter blir undersøkelsens instrument og utvalg presentert. Til slutt gjør vi konkret rede for datainnsamlingen, før vi drøfter reliabilitet og validitet ved bruk av spørreskjema i vår undersøkelse.

3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag

Vitenskapsteori kan forstås som en bevisst, kritisk tenkning omkring hva som skjer når man forsker. Ordet teori kommer fra gresk og betyr ”blikk” eller ”syn”. Gjennom valg av teori vises perspektivet vi har, og gjennom perspektivet vises grunnlaget for valg av emne og metode (Fuglseth og Skogen, 2006). Metode kan her forstås som en måte å frembringe kunnskap på, med krav om at den skal være sann, gyldig eller holdbar. Vitenskapelig metode forteller oss hvordan en går frem for å frembringe eller etterprøve kunnskap (Tranøy, 1993). På bakgrunn av utviklingen av universitetene på 1800-tallet, ble det vanlig å skille på tre typer vitenskapsområder, naturvitenskap, menneskevitenskap og samfunnsvitenskap. De to sist nevnte overlapper hverandre, og man skiller derfor ofte mellom naturvitenskapelig- og den humanistiske tradisjon. Den naturvitenskapelige tradisjonens grunntanke er å frembringe kunnskap ved hjelp av målinger, hvor man skal ta utgangspunkt i ytre fenomener som man kan beskrive objektivt. Det er denne tradisjonen Skjervheim kritiserer når den får stor plass i de humanistiske fagene. Han sier at vi er deltaker og ikke bare tilskuere i feltet vi forsker på (Fuglseth og Skogen, 2006). Den andre tradisjonens grunntanke bygger på hermeneutisk forståelse, som hjelper oss å fortolke menneske som en del av en helhet (Haugsgjerd et al., 1998). I dag råder ikke lenger troen på en sikker og allmenngyldig vitenskapelig metode som er objektiv og ikke tolkbar innenfor fag hvor man studerer mennesker og samfunn (Fuglseth og Skogen, 2006). Når vi har valgt tema miljøterapeutisk praksis med hovedfokus på informantenes egen opplevelse av brukermedvirkning, relasjon, trivsel og endring, vil det umuliggjøre å ikke se mennesket som en del av helhet. Vi vil også ha med oss vår egen forforståelse, fortolkning og menneskesyn inn i både valg av teorier og metodevalg. Vi ser viktigheten og er opptatt av å ha et humanistisk ståsted, også ved bruk av kvantitativ metode.

Samtidig ved bruk av spørreskjema som instrument, gis vi ikke mulighet til å studere de ulike fenomener innen miljøterapi slik de viser seg i praksis.

3.2 Bakgrunn for metodevalg

Valg av metode må foretas primært ut fra problemstillingens form og innhold. Metodelæren gir oss kunnskap om hvordan vi kan samle inn, behandle og analysere informasjonen for å belyse problemstillingen (Hellevik, 1999). I valg av metode og måleinstrument har vi vært opptatt av hvordan vi kan oppnå bredest mulig innsikt i ungdommenes opplevelse av oppholdet på institusjon, sett innenfor problemstillingens fire elementer. For å få et mest mulig oversiktlig bilde har vi valgt en kvantitativ tilnærming, og har tatt for oss et relativt stort utvalg.

Valg av metode har likevel vært en vanskelig drøftingsprosess. I denne prosessen vurderte vi også kvalitativ metode med intervju av ungdommene som instrument. Slik vi forstår det, innebærer det at ved bruk av kvalitativ metode, kunne vi fått flere og andre innganger til tanker ungdommen har, enn ved å bruke spørreskjema med lukkede svaralternativer. Vi undersøkte derfor muligheten til å intervju ungdom på institusjon. Dette viste seg noe komplisert ut fra taushetsplikt, anonymitet og personbeskyttelse for respondentene og institusjonene. Det ville også bli usikkert hvor mange informanter undersøkelsen vår ville fått. Utvalget kunne også lett gitt oss de som er ”de tryggeste” og som er verbalt sterke. Målgruppen er ungdom med til dels store psykososiale vansker. Mange av disse ungdommene sliter med relasjon- og tilknytningsvansker, noe som gjør at de kan være skeptiske til å beskrive sine opplevelser til ukjente gjennom et intervju som kan føles konfronterende. Mange ungdommer på institusjon har negative erfaringer gjennom sin historie om å kunne stole på voksne. Ved gjennomført anonymisering av svar gjennom spørreskjema, fant vi ut at kunne være med å gjøre det mindre farlig å få frem egen opplevelse av våre fire elementer innenfor den miljøterapeutiske praksis.

Overnevnte gjorde at vi valgte kvantitativ metode for å belyse vår problemstilling. Kvantitativ og kvalitativ forskning og tilnærming er begge basert på empiri, og står ikke i motsetning til hverandre, men kan med sine sterke og svake sider være utfyllende til hverandre (Holter og Kalleberg, 2007). En fordel ved kvantitativ forskning er at den er mindre påvirkelig for subjektive feilvurderinger enn i kvalitativ metode. Kvantitativ metode

gir dessuten flere informanter muligheten til å svare, da også de som ville opplevd intervju situasjon for konfronterende.

Metoden og designet vårt er surveytilnærming gjennom et forhåndsstrukturert spørreskjema. Ordet survey betyr å gi en oversikt eller overblikk. (Fuglseth og Skogen, 2006). Survey kan samles inn på forskjellige måter, gjennom for eksempel observasjon og gjennom svar fra informanter. Sistnevnte er aktuelt både ved intervju og spørreskjema. Befring (2002) mener at survey undersøkelser er aktuelt når en vil finne meninger om et fenomen i store populasjoner. ”Det kan dreie seg både om mange informanter, og mange spørsmål (variabler)” (Befring, 2002, s.79). I vår undersøkelse er populasjonen alle ungdommer mellom 16 – 18 år i Bufetat sine institusjoner i Norge. Ved å benytte surveydesign som metode, håpet vi å få et mest mulig overblikk over ungdoms opplevelse på våre tilfeldig utvalgte institusjoner. Den kvantitative tilnærmingen skulle gi muligheten til å få inn et relativt stort utvalg, for på den måten ha mulighet til å generalisere resultatene til å gjelde all ungdom i offentlige institusjoner i Norge. Selvom det ut i fra et ønske om oversikt er valgt kvantitativ tilnærming som metode, for å studere noen fenomener innenfor miljøterapeutisk praksis, vet vi imidlertid at vi ikke har, i og med vårt begrensede utvalg, grunnlag for å foreta slike generaliseringer. Det vi vet er at ungdommene i vårt utvalg er en del av en helhet, og at de momenter vi har samlet informasjon om bare er utvalgte deler i denne helheten, både for den enkelte ungdom og for ungdomsgruppa som helhet.

Undersøkelsen er primært beskrivende eller deskriptiv. Det kan heller ikke trekkes kausale slutninger ut fra statistiske sammenhenger, selv om vi har tydelige samvariasjoner mellom variabler (De Vaus 2002, Gall og Borg, 2003). Ungdommenes opplevelse av institusjonsoppholdet som dataene i undersøkelsen sier noe om er subjektive, men begrensede på grunn av grove kategorier i svarvalgene, og kan ikke si noe om årsaker og virkninger. Likevel mener vi det er relevant ut fra utvalget, å se og drøfte statistiske samvarierende tendenser i våre fire miljøterapeutiske elementer.

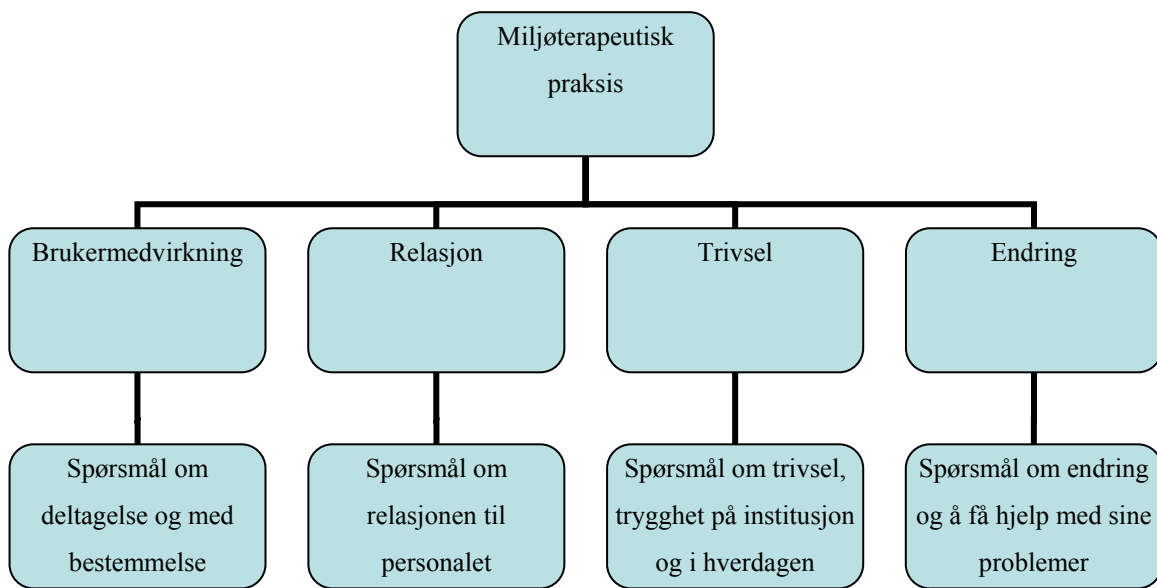
3.3 Instrumentet – Spørreskjemaet

Ut fra valget av kvantitativ metode er det i utgangspunktet helheten og ikke den enkelte ungdom som vi er ute etter å ”måle”, uten at det bryter med vår respekt for den enkelte ungdoms opplevelse. Kvantitativ metodikk er i utgangspunktet opptatt av å gjøre tallmessige

og statistiske analyser av et datamateriale. Metoden krever at man isolerer kvantiserbare variabler (les: spørsmål) før undersøkelsen er igangsatt. I vår undersøkelse er det utviklet 24 variabler med tilnærmet samme avkrysningsalternativer. Variablene er kategorisert inn i problemstillingens fire elementer.

Utgangspunkt for å lage spørreskjema, er å definere begrepene og operasjonalisere for å finne frem til hva som kjennetegner de forskjellige fenomenen vil kartlegge. Under arbeidet med spørreskjemaet ble det sett på ulike forskning, metoder og instrumenter der en har brukt spørreskjema. Det var en lang prosess å omsette oppgavens målsetting og problemstilling knyttet til hovedfelt, til operasjonelle spørsmål og størrelser. Det ble i utvelgelsen av relevant teori viktig å bearbeide spørreskjemaets konkrete innhold, som konsekvens av ny teoretisk innsikt. Målet for instrumentutviklingen har vært å få et mest mulig nøyaktig måleinstrument, med mest mulig entydige og forståelige spørsmål og svaralternativer, knyttet mot ungdommenes subjektive opplevelse av brukermedvirkning, relasjon, trivsel og endring på institusjonen.

Figur nr.7. Grafisk fremstilling av våre fire elementer innenfor begrepet miljøterapeutisk praksis slik det operasjonaliseres her.

Spørsmålene i spørreskjemaet er med utgangspunkt i oppgavens problemstilling, utvalgte teorier og aktuell forskning formet ut fra operasjonaliseringen av feltbegrepene; *brukermedvirkning, relasjon, trivsel og endring*. Spørreskjemaet består av 24 spørsmål klassifisert i disse kjernegrupper. Hvert spørsmål inneholder tre graderte svaralternativer. Svar er utformet slik at ungdommen må vurdere om hvilke lukkede svaralternativ som passer best for dem. Spørreskjemaene og svaralternativer er like for alle informantene, slik at dataene kan anses som sammenliknbare. Det gir muligheten til å vurdere sammenhenger og variasjoner i utvalget (De Vaus, 2002).

Valg av lukkede svaralternativer er basert på våre erfaringer med ungdom på institusjon. Med åpne svaralternativer, der den enkelte informant må formulere seg skriftlig, regnet vi med ville gi lav svarprosent. Det å skulle nedtegne sine opplevelser er ofte tidkrevende, og kan være en følelsesmessig vanskelig oppgave for denne målgruppen. Lukkede svaralternativer kan også skape utfordringer for noen. Muligens vil noen oppleve skjemaet som en slags "tvangstrøye". Motivasjonen til å gjennomføre hele spørreskjemaet, kan ligge i at lukkede alternativer gir kortere utfyllingstid. Lukkede svaralternativer vil som regel være enklest og forholde seg til for respondentene (De Vaus, 2002). Under utarbeidelsen ble det tatt hensyn til at språket i spørreskjema skulle være tilpasset målgruppen (Lund og Haugen, 2006). Likevel er det en utfordring å velge faste svarmønstre når problemstillingen

omhandler menneskers subjektive opplevelser, fordi opplevelser kan være vanskelig å måle statistisk. Det var også viktig å ta hensyn til at ungdom på institusjon har ulike kognitive forutsetninger, som vi på forhånd ikke har kjennskap til. Spørsmålene måtte derfor være mest mulig konkrete og korte.

3.4 Pilotstudie

Utpøving av spørsmålene i spørreskjemaet ved hjelp av en såkalt pilotstudie, er viktig for å sikre svarkvaliteten (Befring, 2002, Mordal, 2000). På vei mot det endelige spørreskjema fikk tre ungdommer som tidligere har vært på institusjon, svart og gitt tilbakemelding på uklarheter ved spørreskjemaet (Lund og Haugan, 2006). Gjennomsnittlig gjennomføring i pilotundersøkelsen var 22 minutter. Vi prøvde også ut mer graderte svaralternativer med skala fra 1 til 5, men ungdommene syntes det var vanskeligere å forholde seg til enn litt grove lukkede svaralternativer. Ungdommene fikk en tilleggsoppgave ved å sette kryss for vanskelige spørsmål, ord og uttrykk. På bakgrunn av dette er spørreskjemaet korrigert. Ungdommene sa ved det endelige spørreskjemaet, at spørreskjemaet var lett å forstå med enkle og like svaralternativer som gjorde det raskt å svare.

Det å få ungdommer til å diskutere, lese og svare på utkastet til spørreskjema gav viktige forbedringer. Det ble også snakket med ungdommen om hvordan de ville forholdt seg til en intervjusituasjon den gang de var på institusjon. To av dem trodde det ville vært vanskelig å bli intervjuet av fremmede, mens den tredje trodde det hadde gått greit. Likevel sa alle at de hadde kviet seg for å svare helt ærlig, siden svarene muligens kunne identifiseres av institusjonens personale, men også fordi de ikke kjente intervjuerne. Ungdommene mente utfylling av spørreskjema som ble lagt i en anonym konvolutt, ville være tryggere og motivere mer for å være med i undersøkelsen, og at en belønning ville motivere enda mer.

3.5 Utvalget

Vår undersøkelsespopulasjon består av alle institusjonsungdommer på offentlige institusjoner i Norge. I all forskning så er utvalget av informanter vesentlig (Befring, 2007) Utvalg i undersøkelsen er et tilfeldig utvalg av jenter og gutter, mellom 16-18 år, som bor på statelige drevet institusjoner i Norge, i alt 73 institusjoner. Vi forsøkte å få dekket alle

landsdeler jevnt. Til sammen er 60 ungdommer med i undersøkelsen. Vi har ikke klart å oppdrive nøyaktig tall for populasjonen, men antall totalplasser på institusjonene i er 642 stykker pr. september 2009, og tall fra statistisk sentralbyrå viser at pr. desember 2008, var det 608 barn og unge på over 13 år plassert i de statlige drevet institusjonene. Målet i en kvantitativ studie er å kunne generalisere fra utvalg til populasjon (De Vaus, 2002). I utgangspunktet ønsket vi flere informanter i undersøkelsen, for å sikre representativitet så godt som mulig. Vi må forholde oss til de 60 informantene vi til slutt fikk, men likevel er vårt utvalg er såpass stort at noen tendenser vil kunne ”avsløres”.

Det må presiseres at Bufetat også kjøper institusjonsplasser av private. Vi har valgt å avgrense utvalget til å gjelde Bufetats egne offentlige institusjoner og ikke private institusjoner. Det samme gjelder når resultatene skal drøftes i forhold til validitet og reliabilitet.

Bufetat sorterer under Barne-, ungdoms og familiedirektoratet. Bufetat er ifølge deres nettsted www.bufetat.no, delt i de 5 regionskontorene, Bufetat øst, Bufetat sør, Bufetat vest, Bufetat nord og Bufetat midt-Norge. Utvalget består som nevnt, av 60 tilfeldig valgte institusjonsungdom mellom 16 – 18 år, fordelt på alle Bufetat sine regioner i Norge. Barnevernloven og direktiver fra Barne- og likestillingsdepartementet er like for alle Bufetat regionene. Det er også et utbredt samarbeid og forskningsprosjekter mellom regionene. Det er også føringer fra departementet om hvilke ungdommer som ikke bør plasseres på institusjon, og hvilke grupper ungdom som kan plasseres på institusjon. Det vil likevel alltid være ulike mennesker som gjør vurdering i forhold til plassering på institusjon. Det kan også avhenge av hvor mange fosterhjemsplasser, tiltak i multisystemisk terapi og institusjonsplasser som regionen har tilgang til og er tilgjengelige.

Vi tror at undersøkelsen, både ved valg av hovedfelt, metode og utvalg, kan gi mulighet for empirisk kontroll og replikasjon. Likevel vil vi i oppgaven være noe forsiktig med å generalisere resultatene av undersøkelsen. Undersøkelser er aldri ”perfekte” og må antas å ha sine begrensinger i forhold til representativitet (Befring, 2007).

Årsaken til at det ble valgt aldersgruppen 16 – 18 år, var å slippe tillatelse fra foresatte, samtidig som vi ønsket en liten aldersvariasjon. Større aldersvariasjon ville muligens gitt oss større utfordringer og flere forenklinger i utforming av spørreskjema.

3.6 Datainnsamling

Det ble søkt Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste, NSD, om godkjenning til å gjennomføre undersøkelsen med alder, hvor lenge de hadde vært på institusjonen m.m. På grunn av vanskeligheter med å få gjennomført undersøkelsen, besluttet vi å gjøre om noe på spørreskjemaet ved å anonymisere undersøkelsen. Undersøkelsen omfattes derfor ikke av personregisterlovens § 9.

Ved forholdsvis store utvalg, der man samler data fra mange informanter, er det vanlig å bruke enquete, ofte kalt spørreskjemametodikk (Befring, 2002). Vi har brukt såkalt post-enquete, der spørreskjemaet blir distribuert gjennom posten, noe som gav oss både økonomisk- og tidsbesparelse. Befring (2002) beskriver enquete som en standardisert tilnærming som i et kollektivt intervju, ved at samme spørreskjema blir gitt til mange informanter samtidig. En ulempe ved denne gjennomføringsmetoden er at vi ikke fikk vært tilstede på institusjonene for å svare på eventuelle uklarheter ved utfylling av spørreskjema. Det er derfor vanskelig å ha kontroll på hvordan spørsmålene og svaralternativene har vært oppfattet av den enkelte informant. For å motvirke dette laget vi en administrasjonsmanual (se vedlegg) til ansatte som skulle gjennomføre undersøkelsen. I manualen har vi tatt høyde for at noen ungdommer kan ha forståelses- eller lesevansker, slik at de kunne spørre administrator om uklarheter og lignende. Administrator har også hatt mulighet til å ringe mens undersøkelsen ble gjennomført. Det kan generelt sees som en fordel at informantene ved post-enquete får god tid til å tenke gjennom sine svar. En slik gjennomføring reduserer også vår påvirkning på respondentene, selv om spørsmålene i seg selv kan sette i gang en påvirkning fra oss til respondentene. Post-enquete kan generelt gi en dårlig responsrate sammenliknet med andre metoder (Mordal 2000, Gall, Gall og Borg 2003, De Vaus 2002). For å motivere og høyne responsraten ble det i tillegg til administrasjonsmal til ansatte på institusjonen, sendt mail til enhetslederne om målet med undersøkelsen, samt gavekort på kr 100,- til ungdommene som svarte på undersøkelsen.

Selve gjennomføringen av undersøkelsen ble tilrettelagt av miljøpersonale ved bruk av administrasjonsveileder. Ferdig utfylte skjema ble lagt i forhåndsfrankerte svarkonvolutter for tilbakesending. Institusjonene fikk mail og telefonnummer dersom det skulle være behov for mer informasjon. Det ble ikke gjort noen henvendelser til oss mens undersøkelsen varte.

Det kom mail fra enkelte personale på institusjoner med tilbakemelding om at spørsmålene og administrasjonsveileder var enkle å forstå.

3.7 Svarprosent

Vi har henvendt oss til et tilfeldig utvalg av institusjoner. Flere institusjoner svarte ikke på henvendelsen, noen svarte at de ikke hadde mulighet fordi det var turbulent i ungdomsgruppen eller at de ikke hadde tid. En institusjon svarte at de akkurat hadde hatt trivselsundersøkelse blant klientene, og derfor ikke ville utsette dem for et nytt spørreskjema. Ungdommene ble i disse tilfellene ikke spurt, det var ledelsen som tok avgjørelsen. På en institusjon ville de la en av avdelingene gjøre undersøkelsen, mens de ville skjerme ungdommene på en annen avdeling, fordi det var mye uro blant ungdommene på avdelingen. Noen enhetsledere sa ja ganske umiddelbart, mens andre ville se over spørreskjema.

Institusjonene som ønsket å delta i undersøkelsen oppga antallet for hvor mange ungdommer som ville besvare spørreskjemaet, men vi kjenner ikke det fullstendige antall ungdommer på disse institusjonene heller. Det er derfor vanskelig å fastslå den faktiske svarprosent.

3.8 Validitet, reliabilitet og generalisering

Validitet handler om dataenes gyldighet, en betegnelse på hvor presist instrumentet har klart å skaffe informasjon om problemstillingen, om den gir korrekt svar og måler det som vi ønsker å måle (Holme og Solvang, 1996, Befring, 2002). Validiteten berører for så vidt også spørsmål om generalisering og hvor gyldig resultatene er for hele populasjonen.

Replikasjoner av undersøkelsen vil styrke validiteten og muligheten for generaliseringen i mye sterkere grad enn statistisk signifikante data i en enkelt studie (Befring, 2007).

Generalisering ut over det utvalget vi faktisk har, medfører alltid en utfordring (Undheim, 1996). Det å skulle mene noe om en stor gruppe en ikke direkte og fullstendig undersøker bringer med seg et spørsmål om validitet. Ut fra vårt begrensede utvalg skal en derfor være forsiktig med å generalisere. Likevel mener vi det gir grunnlag for å se tendenser og drøfte resultatene av samvariasjoner mellom variablene i de innkomne data. Selv om undersøkelsen i hovedsak er deskriptiv, tillater vi å antyde at tendenser i våre funn, kan være gjenkjennbare

også utenfor vår informantgruppe. Reliabilitet handler om de observasjoner som er foretatt og om tallene de er uttrykt gjennom er pålitelige. Dette omhandler observasjonene, registrering av tallmateriale og behandling av disse. Vi har fulgt standard prosedyrer i behandlingen av informasjoner og regner ikke med noen systematiske feil. Nedenfor følger en nærmere validitet og reliabilitetsanalyse av vår undersøkelse.

Cook og Campell har utviklet et validitetssystem som omfatter fire kvalitetskrav knyttet til fire typer validitet: begrepsvaliditet, statistisk analyse validitet og ytre/ indre validitet (Lund og Haugen, 2006). Dette validitetssystemet er i utgangspunktet utviklet for kausale undersøkelser, men kan også være relevant for deskriptive undersøkelser. I forhold til vår problemstilling og forskningsspørsmål, blir disse validitetstyper knyttet til kjernebegrepene og temafeltene i oppgaven.

3.8.1 Begrepsvaliditet

Begrepet miljøterapeutisk praksis inneholder mange teoretiske egenskaper som kan være vanskelig å finne synlige uttrykk for, og kan derfor være vanskelig å måle. Det er derfor nødvendig å operasjonalisere begrepet. Begrepet har i undersøkelsen fokus på faktorene brukermedvirkning, relasjon, trivsel og endring, som vi i teoridelen har beskrevet kan være sentrale for å få frem viktige deler av ungdommens opplevelse av institusjonsoppholdet. Begrepsvaliditeten gjenspeiler i hvilke grad en har klart å operasjonalisere problemstillingen inn i undersøkelsen (De Vaus, 2002, Gall, Gall og Borg, 2003). Det kan alltid diskuteres om operasjonaliseringen dekker meningsinnholdet i miljøterapeutisk praksis, og om en burde belyst andre elementer innenfor begrepet. Videre kan de fire elementene være vanskelig å måle, da man måler subjektive opplevelser. For å styrke begrepsvaliditeten brukte vi mye tid på utformingen av spørsmål og svaralternativer, både i veiledningen, egne refleksjoner, ved å se på annen kvantitativ forskning og ikke minst pilotundersøkelsen. Dette for å komme frem til mest mulig konkret og tydelig spørreskjema. I ettertid ser vi at spørsmålene 1, 2 og 3 angående brukermedvirkning, burde vært formulert annerledes for å få en høyre svarprosent på disse.

3.8.2 Statistisk validitet

Statistisk validitet brukes som betegnelse for grad av statistisk samsvar mellom variabler som er ment å belyse samme, avgrensede fenomen. God statistisk validitet forutsetter at forskeren kan trekke en holdbar sammenheng eller tendens, som er statistisk signifikante og rimelig sterke (Lund, 2002). For eksempel vil et mål for samvariasjoner mellom de interne variablene som inngår i hver enkelt av våre elementer (brukermedvirkning, relasjon, trivsel og endring), si noe om statistiske validitet i forhold til problemstillingens operative nivå, spørsmålene i spørreskjemaet. Handler virkelig spørsmålene, som helhet, om den faktoren de er ment å inngå i? Validitetsmålet som brukes er korrelasjonskoeffisienten bestemt ut fra variablenes målenivå (Befring, 2002). I vårt tilfelle er det snakk om ordinalnivå, koeffisienten Gamma. "Gamma is a symmetric measure and computes the same coefficient value, regardless of which is the independent (column) variable"

(http://www.unesco.org/webworld/idams/advguide/Chapt4_2.htm). En

korrelasjonskoeffisient er definert ved at den oppnår verdier fra - 1.00 til +1.00. - 1 og + 1 viser en perfekt samvariasjon mellom to variabler, men sier samtidig at spørsmålene er helt likeverdige, så ett av dem kan erstattes med et annet. (Befring, 2002). Under presentasjon av resultater vil det bli redegjort for om man ut fra de innsamlede data kan se interessante og signifikante tendenser i forhold til problemstillingen.

3.8.3 Indre validitet

Den indre validiteten sier noe om at undersøkelsen bygger på pålitelige registreringer og observasjoner, og at en har fulgt anerkjente prosedyrer i forhold til målinger og tolkninger av informasjonene som er samlet inn (Undheim, 1998). I dataanalysen og i drøfting av resultater reflekteres det over sammenhenger mellom ulike variabler innenfor problemstillingens og undersøkelsens fire elementer knyttet opp til teoretisk rammeverk i oppgaven. Vår utvelgelse av de fire elementene er preget av vår forforståelse, på bakgrunn av vårt menneskesyn, praktiske og teoretiske bakgrunn. Vi har ikke grunnlag for å analysere andre faktorer som for eksempel institusjonens faglige plattform, personalets kompetanse eller om ungdommens positive/ negative opplevelser på institusjonen siste døgn kan ha hatt innvirkning på resultatene.

3.8.4 Ytre validitet

Ytre validitet vil handle om tendensene i resultatene fra utvalget, kan generaliseres til å gjelde hele populasjonen (Lund og Haugen, 2006). Den ytre validiteten er styrket av at vi gjorde henvendelse til så mange og tilfeldige av Bufetats institusjoner fordelt over hele Norge. Det relativt lave antall informanter kan ses på som en svekkelse av den ytre validiteten.

3.8.5 Reliabilitet

Reliabilitet handler om pålitelighet. Hvis den samme måling gjentas mange ganger, er resultatet reliabelt om vi får det samme resultatet hver gang, forutsatt at vi måler det samme. Dette skal være uavhengig av hvem som administrerer undersøkelsen. Det er vanlig å anta at ”høy reliabilitet betyr at uavhengige målinger skal gi nærmest identiske resultater” (Halvorsen, 1994, s. 44). Dette indikerer at man har et troverdig måleinstrument, i vårt tilfelle er måleinstrumentet spørreskjemaet. Opplysninger om reliabilitet er viktige fordi de indirekte beskriver hvor stor vekt vi kan tillegge funnene i undersøkelsen. Reliabilitet reiser spørsmålet om hvor presise eller upresise dataene er i forhold til vår problemstilling (Befring, 2002). Reliabiliteten skal utrykke pålitelighetsgraden i måleprosedyren og om den er stabil i ulike målesituasjoner. Den reiser spørsmål om målepresisjon eller målefeil og er avhengig av at forskerens subjektive skjønn ikke påvirker dataene (Befring, 2002, Lund, 2002).

Ved bruk av spørreskjemaer med lukkede svaralternativer, så reduserer vi subjektivt skjønn i tolkningen. Lukkede svaralternativer er ofte enklere å forholde seg til for informantene (De Vaus, 2002). I undersøkelser er en avhengig av at informantene svarer ærlig på spørsmålene. I gjennomgåelsen av de ferdigutfylte spørreskjemaene er det ingen funn som tyder på at informantene ikke har svart ærlig på de ulike spørsmål. Det kan se ut som om avkrysningen samstemmer med helheten i spørreskjemaet. Dessuten er det krysset variert og tydelig. Utover det har vi ikke noe grunnlag for å fastslå graden av reliabilitet tallmessig.

3.8.6 Indre konsistensreliabilitet

Problemstillingen handler om institusjonsungdommens opplevelse av våre fire elementer innenfor den miljøterapeutiske praksis. Fokuset i oppgaven er derfor på institusjonsungdom som generelt kan kjennetegnes av å ha psykososiale vansker. I spørreskjemaet har vi forsøkt å unngå spørsmål som kan oppleves truende på ungdommenes historie og indre følelsesverden. Bruken av anonymitet og kvantitativ metode vil være med å redusere sjansen for at den enkelte informants egenverd skal rammes på en negativ måte. Bruken av spørreskjema kan likevel ikke gi helt presise data for ungdommens opplevelser, samtidig som det kan være her og nå følelsene som kan styre utfyllingen. Det kan bli målefeil hvis ungdommene ikke evner å skille siste dagers erfaringer fra hele perioden de har vært på institusjonen. Institusjonsoppholdet, fravær av foreldre og foresatte, samt ungdommens følelsesmessige vansker kan erfaringsmessig gi betydelig labilitet i følelsesmønsteret hos den enkelte ungdom. Hvis spørreskjemaet fylles ut når ungdommen har det særs vanskelig, så kan dette være med på å svekke undersøkelsens validitet og reliabilitet. Det samme gjelder hvis samme ungdom har en følelsesmessig uvanlig bra dag. En fare er derfor at ungdommen svarer ut fra hvordan de har det akkurat nå. Vi ser i ettertid at dette burde vært poengtert i spørreskjema eller i administrasjonsveilederen. De av informantene som har vansker med å skille mellom tidligere og her og nå opplevelser, gir grunnlag for å tenke målefeil ved undersøking av subjektive opplevelser. En svakhet på forhåndsstrukturerte spørreskjema, er om det er den reelle opplevelsen av oppholdet på institusjonen som fanges opp. På den annen side, når det dreier seg om såpass mange ungdommer, kan man kanskje regne med at slik variasjon jevnes ut, ved at ikke alle 60 ungdommene har sin ”ekstremdag” akkurat den dagen. Videre kan det være at hvis noen har det, kan det være en del av deres normale stemningsleie. Dette gjør at eventuelle målefeil ikke er systematiske. Det kan også være at noen av ulike grunner ikke ønsker å samarbeide og derfor krysser av tilfeldig for å oppnå 100 kroner i belønningen. Det er likevel rimelig å regne med at det her vil være et mindre innslag av subjektive feilfaktorer enn ved kvalitativ forskning (Befring, 2007). I drøftingen må det derfor tas hensyn til at enkelte ungdommer kan gi et mer positivt eller mer negativt bilde enn det korrekte varige bildet.

3.9 Analysen

Variablene i spørreskjema er på ordinalnivå. Dette gir oss mulighet til å analysere dataene ved hjelp av frekvenstabeller og krysstabeller (Befring, 2002). Gjennom krysstabeller vil vi se på om det indikerer noen korrelasjoner mellom ulike variabler. Analyse av korrelasjoner mellom variabler kan si noe om hva som påvirker hva. Derimot kan det ikke gi oss grunnlag for si noe om kausalitet, men kan danne grunnlag for hypoteser om slike relasjoner (Befring, 2002). I analysen har vi, ut fra at våre variabler er på ordinalnivå, brukt Gamma som korrelasjonskoeffisient, hvor vi har sett på eventuelle sterke og svake sammenhenger. Analysen viser at de fleste sammenhenger er svake, mens andre var moderate og noen sterke. Det er også foretatt en interkorrelasjonsanalyse mellom variablene innefor hvert element, for å se om de ulike variablene innen hvert element er tematisk beslektet og handler om det samme. Interkorrelasjoner på rundt 0.2-0.35 betegnes som svake, 0.4-0.6 moderat og fra 0.7 og opp betegnes som sterke (Borg og Gall, 1989).

3.10 Etiske vurderinger

I all forskning er det viktig å ta hensyn til etiske perspektiver. Den nasjonale forskningsetiske komité, NESH, har gitt ut retningslinjer for forskningsprosjekter. Begrepet forskningsetikk viser til sett av verdier, normer og ordninger som bidrar til å regulere vitenskapelig virksomhet. De skal hjelpe forskeren med å reflektere over etiske oppfatninger og holdninger. Forskeren skal ha grunnleggende respekt for menneskeverdet, han skal respektere utvalgets integritet, frihet og medbestemmelse. Forskeren har også et spesielt ansvar for å ivareta utsatte gruppers interesser (NESH, 2006). Det sett av normer og verdier som styrer og legitimerer vitenskapelig virksomhet, kan kalles vitenskapsideologi (Tranøy, 1993). I vår undersøkelse er vårt utvalg å anse som en utsatt gruppe, da de ikke alltid vil ha mulighet til å beskytte seg selv, og at institusjonsungdommen ikke alltid har nære omsorgspersoner som kan ivareta deres interesser. Det er også en gruppe hvor flere av individene har erfaringer med å bli krenket, ved at deres interesser og rettigheter ikke er blitt ivaretatt av omsorgspersoner og samfunnet for øvrig. I vår undersøkelse var det ledelsen ved institusjonen som formidlet forespørsmål om ungdommene ville delta i undersøkelsen. For å etterleve NESH sine retningslinjer, ble det ved forespørsel fra oss til ledelsen informert om hvordan dataene ville bli behandlet.

Vår forforståelse som forskere, betyr at vi kjenner fagfeltet vi skal inn å undersøke. Våre erfaringer, praksis- og teori kunnskaper vil vi ha med oss i mer eller mindre ubevisste bilder når oppgaven skrives, fordi ”Det går ikke an å nullstille den menneskelige fantasi” (Malterud 2003, s. 169). Det er derfor viktig å reflektere over vår forforståelse og å være bevisst de forestillingene vi har med oss inn i oppgaven og undersøkelsen.

4. Presentasjon av resultater

Dette kapitlet presenterer en del av funnene i den empiriske delen av vårt prosjekt.

Variablene som presenteres er valgt ut fra vår vurdering av hvor sentrale de er, i forhold til å kunne dokumentere de unges opplevelser innefor elementene brukervedvirkning, relasjon, trivsel og endring i problemstillingen. Presentasjonen inneholder først og fremst elementære frekvensfordelinger, men noen av faktorene er analysert ved hjelp av krysstabeller og enkel korrelasjonsanalyse. Disse siste analysene kan gi oss et bilde av eventuelle sammenhenger mellom problemstillingens elementer. Presentasjonen danner grunnlag for drøftingene av problemstilling og tema i kapittel 5.

4.1 Brukervedvirkning

Først presenteres variabler innenfor det miljøterapeutiske element brukervedvirkning.

Bakgrunnen for å se nærmere på dette, er fra barnevernlovens fokus på barns rettigheter, våre faglige og teoretiske perspektiver og at det i Stortingsmelding nr. 25 (1996-1997)

”Åpenhet og helhet”, beskrives at brukervedvirkning er et overordnet mål innenfor helse- og sosialtjenester. Også strategiplanen ”Et kunnskapsbasert barnevern” vektlegger dette prinsippet. I strategiplanen fremheves det at Bufdir skal igangsette et utviklingsarbeid for økt brukervedvirkning i barnevernet (BLD,2009-2012). I dette elementet inngår spørsmål 1-5 i spørreskjemaet.

4.1.1 Variablene knyttet til handlingsplan, ansvarsgruppemøter og det å bli spurt

Handlingsplanen skal være et individuelt arbeidsdokument med konkrete mål for den enkelte ungdom på institusjonen. Den baseres på barneverntjenestens tiltaksplan som det er lovfestet at skal utarbeides. Dokumentet skal inneholde grunnlag for plassering, intensjon og mål med oppholdet for ungdommen. (jf. § 4-5, 4-15, 4-28 BVL, 1992).

Tabell 1. Spørsmål nr. 1

Institusjonen har en handlingsplan (behandlingsplan) for å hjelpe deg, vet du hva som står i den planen?	Frekvens	Prosent
Ja, det vet jeg	21	35.0
Har lest den, men husker ikke hva som står i den	36	60.0
Nei, har ikke hørt om den planen	3	5.0
Total	60	100.0

Tabellen viser at det er 35 prosent som vet hva som står i planen, mens 60 prosent husker ikke hva som står i den. 5 prosent svarer at de ikke har hørt om planen. Det er interessant at så mange ikke husker hva som står i den, siden handlingsplanen er et arbeidsdokument for målene med oppholdet. Funnet kan tyde på at det er få av ungdommene som har oversikt over planene i eget liv. Da de fleste har hørt om planen, kan det tolkes at de fleste ungdommene er gitt mulighet til å kunne delta i samtale om hensikt og konkret mål for oppholdet på institusjonen. Slik sett kan det ikke fastslås at prinsippet om medvirkning er forsømt. Det er likevel verdt å påpeke et forbedringspotensial i det å få de unge reelt med i planleggingen, og bruke planen aktivt under oppholdet.

Spørsmål nummer 2 og 3 i spørreskjemaet som handler om *de er enig* og om *de har fått være med å bestemme* over hva som står i planen, skulle bare ut fra fordelingen i spørsmål nr. 1 besvares av 21 informanter. Blant dem svarte 9 informanter (42,9) at de var enig i innholdet i handlingsplanen, 6 informanter (28,6 %) var delvis enig, og 6 informanter (28,6 %) var uenig i innholdet i planen. På spørsmål om de hadde fått være med på å bestemme hva som står i planen, svarte 5 informanter (23,8 %), at de i stor grad hadde vært med på å bestemme, 9 informanter (42,9 %) hadde vært med å endre noe og 7 informanter (33,3 %) svarte at de ikke hadde vært med å bestemme det som står i handlingsplanen. Funnene viser at noe over halvparten (57,2 %) av de som har oversikt og husker innholdet i planen, ikke har vært helt enig det som står i planen. Av de 21 ungdommene som har oversikt, er det 6 (10 %) som var helt uenig, og 7 (11,7 %) som ikke hadde fått vært med å bestemme, altså til sammen nesten 62 prosent som sannsynligvis føler seg satt utenfor når det gjelder planen for deres opphold i institusjonen.

Tabell 2. Spørsmål nr. 4.

Får du tilbud om å være med på ansvarsgruppemøter der det snakkes om deg?	Frekvens	Prosent
Ja, hver gang	45	75.0
Ja, noen ganger	14	23.3
Nei	1	1.7
Total	60	100.0

Et annet tiltak for å sikre brukermedvirkning er at ungdommene skal få muligheten til å delta på ansvarsgruppemøter. I disse møtene skal blant annet handlingsplanen evalueres og eventuelt endres. I tillegg har ungdommer over 15 år partsrettigheter og skal gis tilbud om å delta på ansvarsgruppemøtene. Vi ser at så godt som hele utvalget opplever å bli spurt om å delta på ansvarsgruppemøtene, noe som viser at institusjonene oppfyller denne føringen om brukermedvirkning. Vi avstår fra å spekulere i årsaken til at 1 svarte nei, så lenge vi har benyttet lukkede svaralternativer uten mulighet for å utdype svarene.

Tabell 3. Spørsmål nr. 5.

Spør personalet om hva du tenker er viktig for at du skal få det bedre?	Frekvens	Prosent
Ja, ofte	3	5.0
Ja, noen ganger	38	63.3
Nei	19	31.7
Total	60	100.0

Tabell 3 kan i tillegg til brukermedvirkning også ses opp mot teoridelen om å bli sett, møtt og bekreftet. Fordelingen viser at kun 5 prosent har svart at personalet *ofte* spør hva ungdommen tenker er viktig for å få det bedre, 31,7 prosent svarer *nei*, mens hovedtyngden på 63,3 prosent opplever å bli spurt *noen ganger*. Sett opp mot spørsmål 2 i spørreskjemaet, ser vi at nesten alle ble spurt om å delta på ansvarsgruppemøter, mens på spørsmålet i denne

frekvenstabellen, som også gjelder brukermedvirkning, så oppgir langt færre å bli spurt om hva som er viktig for at de skal få det bedre.

Gjennom disse spørsmålene har vi fått informasjon om noen av aspektene ved begrepet brukermedvirkning. Det er langt flere aspekter, da begrepet ikke er entydig definert, og er derfor i vår undersøkelse bare delvis ivaretatt. Allikevel har vi fått sett på noen tendenser om hvordan ungdom på institusjon opplever å få være med å ta del i og bestemme over planene i eget liv. Ut i fra disse tendensene kan man stille spørsmålstegn både ved om disse aspektene ved brukermedvirkning blir ivaretatt godt nok, og om disse tendensene bidrar til godt miljøterapeutisk arbeid.

Ved interkorrelasjonsanalyse mellom variablene innenfor brukermedvirkning, fant vi at korrelasjonskoeffisienten var lav (Borg og Gall, 1989). Først og fremst fordi det var få som svarte på spørsmål 2 og 3, på bakgrunn av spørsmål 1. På bakgrunn av dette vil det være mer riktig å kun bruke spørsmål 4 (får du tilbud om å være med på ansvarsgruppemøter der det snakkes om deg) og spørsmål 5 (spør personalet om hva du tenker er viktig for at du skal få det bedre) for å danne elementet brukermedvirkning.

4.2 Relasjon

På bakgrunn av det vi tar opp i oppgavens teoridel om relasjonens betydning utviklingspsykologisk og i terapeutisk arbeid, vil vi her presentere utvalgets svar når det gjelder noen av spørsmålene innenfor elementet relasjon. Det overordnede spørsmål er vårt forskningsspørsmål: *Hvordan opplever ungdommene relasjonen til personalet på institusjonen?* I dette elementet inngår spørsmål 6-13.

4.2.1 Personalets interesse, tilstedeværelse og forståelse

Det første spørsmålet innefor elementet relasjon var spørsmål 6; opplever du at personalet er interessert i deg og din fremtid. Fordelingene viser at 68,3 prosent opplever personalets interesse av og til, 23,3 prosent opplever ikke at personalet er interessert og 8,3 prosent i stor grad at personalet er interessert i dem og deres fremtid. Fordelingen viser altså at litt over $\frac{3}{4}$ av ungdommene opplever at personalet i noen grad eller i stor grad er interessert i dem.

Pedagogisk sett må man vel kunne si at når nær $\frac{1}{4}$ av de unge opplever å være omfattet av liten interesse fra personalets side, er det en alvorlig sak for fagfeltets profesjonsutøvere.

Videre i denne sammenheng ønsket vi å vite noe om ungdommens opplevelse av om personalet er tilstede når ungdommen trenger det.

Tabell 4. Spørsmål nr. 7.

Opplever du at personalet er der når du trenger dem?	Frekvens	Prosent
Ja, stort sett	11	18.3
Ja, av og til	30	50.0
Nei	19	31.7
Total	60	100.0

Fordelingen viser at 18,3 prosent opplever at personalet er der når de trenger det, mens halvparten opplever at personalet av og til er tilstede. Det at nesten $\frac{1}{3}$ av utvalget ikke opplever at personalet er der når de trenger dem, kan ha flere årsaker som kan være nærliggende å tenke seg. Lav personaltetthet, personalets byråkratiske oppgaver, møter som er internpersonellmessig osv. Funnene fra undersøkelsen viser også at en betydelig andel av ungdommen opplever at personalet er for lite sammen med dem (spm.nr. 9). Fordelingen på denne variabelen viser at halvparten opplever at personalet er for lite sammen med dem, 41,7 prosent synes de er passe mye og 6,7 prosent for mye sammen med dem. Liten tilstedeværelse kan også handle om for få voksne på jobb i forhold til antall ungdommer, eller at personalet ikke ser at ungdommen har det vanskelig og har behov for å bli sett og forstått. En annen årsaksforklaring kan være ungdommens store psykososiale vansker, kan føre til et særs stort behov for voksenkontakt.

I forlengelsen ønsket vi å vite noe om ungdommene opplever at personalet forstår dem.

Tabell 5. Spørsmål nr. 8.

Opplever du at personalet forstår deg?	Frekvens	Prosent
Ja, klart	8	13.3
Ja, av og til	30	50.0
Nei	22	36.7
Total	60	100.0

Tabell 5 viser at 36,7 % av ungdommene som ikke føler seg forstått av personalet. Dette spørsmålet kan også belyse opplevelsen av og føle seg sett, møtt og bekreftet. Resultatet kan tyde på at det er et betydelig forbedringspotensial.

Ut fra spørsmål 11, da vi spør om ungdommene i utvalget har noen blant personalet de stoler på, svarer ca. 70 prosent at det har de, og halvparten har tillit til særkontakten de har på institusjonen (spm.nr. 13).

Det er kun 13,3 prosent som har faste samtaler en gang i uken, 60 prosent har ikke fast, men har samtaler en del ganger, 26,7 prosent har sjelden samtale (spm.nr.10). Årsaken til den varierende praksisen kommer ikke frem i vår undersøkelse.

Ved analyse for å se om variablene i elementet relasjon er tematisk beslektet, viser Gamma en interkorrelasjon mellom 0.4-0.8, de fleste på 0.6. Dette kan tolkes som en indikator på at disse variablene danner et relasjonselement.

4.3 Trivsel

Her presenteres fordelingene for variablene innen faktoren trivsel, sett ut i fra forskningsspørsmål 3, *Har ungdommene en opplevelse av trivsel og trygghet på institusjonen og i hverdagen?* I dette elementet inngår spørsmål nr. 14-19.

4.3.1 Om å trives og ha det trygt i hverdagen

Det enkleste og mest dagligdagse uttrykket kommer frem i spørsmål 19; hvordan trives du på institusjonen. Vi vet selvsagt ikke hva den enkelte legger i det å trives. Begrepet trivsel må likevel kunne antas å være allment akseptert som uttrykk for den *subjektive* følelsen av at ting går nogenlunde greit, at man har det bra, at man ikke står overfor uløselige vansker osv.

Tabell 6. Spørsmål nr. 19

Hvordan trives du på institusjonen?		Frekvens	Prosent
	Bra	18	30.0
	Middels	18	30.0
	Dårlig	24	40.0
	Total	60	100.0

Svaralternativet *dårlig* brukes av 40 prosent av ungdommene, noe vi finner å være et lite tillitvekkende høyt antall. At 60 prosent av ungdommene sier at de trives enten *bra* eller *middels*, kan kanskje virke akseptabelt i og med at det er en majoritet som ikke svarer *dårlig*. Da det i denne variabelen er grove svarkategorier, kan det da her ligge noen feilkilder. Sammenlikner man med svarene gitt i en relativt fersk trivselsundersøkelse foretatt blant elever i videregående skole i Vest Agder, blir imidlertid vår fordeling betenkelig. Der svarer ca. 70 prosent at de har stor trivsel, ca. 10 prosent har middels trivsel og følgelig ca. 20 prosent har lav trivsel. (www.vaf.no, mars 2010). Undersøkelsene er ikke direkte sammenliknbare, fordi spørsmålene i Vest Agder er sett i sammenheng med elevenes motivasjon for skolearbeidet, noe vi i vår undersøkelse ikke berører. Likevel kan tallene sannsynligvis indikere forskjeller i institusjonsungdommens disfavør.

Fordelingene for de andre spørsmålene innenfor elementet trivsel viser at opp mot 78,3 prosent har et fast dagtilbud (spm. nr. 15, har du fast dagtilbud, for eksempel skole, jobb), 13,3 prosent har det av og til og 3,3 prosent besvarte ikke spørsmålet. Videre var 53,3 prosent nokså fornøyd med dagtilbudet, 20 prosent var stort sett fornøyd, 23,3 prosent var det ikke, mens 3,3 prosent ikke besvarte. På spørsmål 17, om ungdommene er med på å bestemme aktivitetene på fritiden, finner vi at 91,6 prosent alltid eller av og til, opplever å få

bestemme egne aktiviteter på fritiden. Kun 8,3 prosent svarte at de ikke fikk være med å bestemme hva de skal gjøre på fritiden. Denne variabelen kan også omhandle brukermedvirkning. Vi kan ikke utelukke at det er gode, faglige grunner til at aktuelle ungdommer, for en tid, ikke kan bestemme over sin fritid. Slik sett er det kanskje tilfredsstillende funn i denne undersøkelsen.

Tabell 7. Spørsmål nr.14

Føler du deg trygg på institusjonen i forhold til de andre ungdommene?		Frekvens	Prosent
	Ja	12	20.0
	Ja, men ikke alltid	29	48.3
	Nei	19	31.7
	Total	60	100.0

Fordelingen av svar på spørsmål 14 i spørreskjemaet; om å føle seg trygg i forhold til de andre ungdommene på institusjon, er vist i tabell 7. Den viser at 48,3 prosent føler seg trygg av og til, mens 31,7 prosent føler seg utrygge. Det er 20 prosent som sier de føler seg trygge i forhold til de andre ungdommene på institusjonen.

På spørsmål 18 ble informantene spurt om de kan forandre noe på sin oppførsel for å gjøre institusjonen hyggeligere for seg selv og andre. 35 prosent svarte *ja* på at de kan endre oppførsel, mens 43,3 svarte *av og til* og 21,7 svarte *nei*. Dette kan tyde på at en stor del av ungdommene også kan ha kloke tanker og meninger i forhold til sin egen rolle på institusjonen.

Alt i alt må vi kunne si at graden av opplevd trivsel og trygghet ligger på et ikke godt nok nivå i forhold til viktigheten av dette som elementer for utvikling og endring, både terapeutisk og utviklingspsykologisk.

Trivsel, medregnet trygghet, er vanskelige begrep å operasjonalisere, da begge er opplevelsesdimensjoner, som nevnt foran vil være subjektive opplevelser. Innefor elementet trivsel viser koeffisienten Gamma at interkorrelasjonen mellom variablene ligger på mellom

0.2-0.7, de fleste er på 0.4-0.5. Dette kan indikere at spørsmålene bygger opp elementet som en gruppe.

4.4 Endring

Spørsmålet om endring står ofte sentralt for å evaluere effekten av institusjonsoppholdet. Effekten kan igjen si oss noe om den hjelpen ungdommene får virker, om oppholdet gir bedring i livskvaliteten og om det er god samfunnsøkonomi å plassere ungdommen på institusjonen. Her presenteres fordelingen for noen av variablene innen faktoren endring ut i fra forskningsspørsmål 4, *Opplever ungdommene å få hjelp til problemene sine?* Her inngår spørsmål nr. 20-24 i spørreskjemaet.

4.4.1 Variablene om problemene har blitt mindre

Vi vil her se på svarfordelingen når det gjelder spørsmål 24; om ungdommene opplever at deres problemer har blitt mindre etter at de kom på institusjon.

Tabell 8. Spørsmål nr. 24.

Har problemene dine blitt mindre etter at du kom på institusjon?	Frekvens	Prosent
Ja, klart	14	23.3
Litt mindre	15	25.0
Nei	31	51.7
Total	60	100.0

Tabellen ovenfor viser at litt over halvparten av ungdommene opplever at problemene ikke har blitt mindre, mens det er forholdsvis lik fordeling mellom de som opplever at de klart har blitt mindre, og litt mindre.

Tabell 9. Spørsmål nr. 22.

	Har du problemer du føler du ikke får hjelp til?	Frekvens	Prosent
	Ja, en god del	33	55.0
	Av og til	17	28.3
	Nei	10	16.7
	Total	60	100.0

I tabell 9 ser vi at halvparten av utvalget mener de har en god del problemer de ikke får hjelp til, og at det er 28,3 prosent som synes de av og til har problemer de ikke får hjelp til, mens bare 16,7 prosent opplever at de ikke har problemer de ikke får hjelp til. Sett samlet tabell 8 og 9 ser vi at størstedelen av ungdom på institusjon, har opplevelse av å ha en god del problemer de ikke får hjelp til, og at deres problemer generelt ikke har blitt mindre av oppholdet på institusjonen. Det som vil kvalifisere for gode nok tall her, vil avhenge av hvilke mål man setter for oppholdet på institusjon.

I forhold til spørsmål nr. 23; om ungdommene opplever å ha fått et bedre forhold til sin familie i løpet av institusjonsoppholdet, mener nesten halvparten at de ikke har fått det og 35 prosent at de har fått litt hjelp. 18,3 prosent mener de klart har fått hjelp til å få et bedre forhold til sin familie.

I forlengelsen her vil vi se på fordelingen på spørsmål 21, å bo på institusjon sammen med ungdom med problemer og om dette har noe virkning på deres egne problemer.

Tabell 10. Spørsmål nr. 21

Dersom du bor på institusjon med andre ungdommer som har problemer, hvilken virkning har det på dine problemer?		Frekvens	Prosent
	Mine problemer har blitt mindre	11	18.3
	Mine problemer har blitt større	21	35.0
	Mine problemer er de samme	28	46.7
	Total	60	100.0

Her ser vi at 35 prosent av utvalget mener at deres problemer har blitt større som en følge av de andre ungdommenes problemer.. Spørsmål 10 kan også ses opp mot spørsmål 14 der 1/3 av informantene rapporterer at de ikke føler seg helt trygge i forhold til de andre ungdommene.

Utvalget ble spurt på spørsmål 20; om de opplever at konfliktene med andre ungdommer eller voksne er blitt mindre, dersom det var en av grunnene til at de er på institusjon. Fordelingen på denne variabelen i undersøkelsen, viser at 40 prosent mener at konfliktene har blitt større etter at de kom på institusjon, 35 prosent mener de er de samme og 25 prosent synes konfliktene har blitt mindre. Her må vi kunne stille spørsmålene: Hva skjer når det gjelder å få til endring? Gir institusjonen først og fremst tradisjonell omsorg uten et fremtidsperspektiv?

Gjennom å spørre ungdommen om deres problemer har blitt mindre, har vi fått et generelt svar på om de har opplevd noe endring eller utvikling i forhold deres egne opplevde vansker. Vi får ikke svar på detaljer i ungdommens opplevelser. Det resultatene gir indikasjon på er at innenfor den miljøterapeutiske praksis, er det viktig å ha mer fokus på hva som kan skape en endrings- og utviklingsprosess.

Vi har også her foretatt en analyse for å se om variablene innenfor elementet endring samvarierer og kan inngå som en gruppe. I interkorrelasjonen mellom de tre siste variablene (dersom du bor på institusjon med andre ungdommer som har problemer, hvilken virkning har det på dine problemer?, har du problemer du føler du ikke får hjelp til? og har problemene dine blitt mindre etter at du kom på institusjon?), er i dette elementet mellom 0.3-0.9, for det meste på rundt 0.4-0.6. Dette kan tolkes til at disse tre variabler handler om det samme, og kan inngå i en gruppe.

4.5 Samvariasjon i elementene brukarmedvirkning, trivsel og endring

Her vil vi ved hjelp av korrelasjonsanalyse, se om de innsamlede data gir noen indikatorer på sammenheng mellom en del sentrale variabler. Vi vil først ha fokus på om det er noen samvariasjoner mellom variabler innenfor elementet *brukarmedvirkning* og elementene *trivsel* og *opplevd endring* i problemer.

Ungdommens deltakelse på ansvarsgruppemøter blir sett på som et viktig tiltak i arbeidet innenfor barnevernet for å ivareta ungdommenes rett til medbestemmelse og det å bli hørt. Vi vil som tidligere nevnt hevde at trivsel er et vesentlig element i forhold til å kunne arbeide på egen utvikling. Derfor har vi valgt å se om den statistiske analysen viser samvariasjon mellom spørsmål nr. 4; får du tilbud om å være med på ansvarsgruppemøter der det snakkes om deg og spørsmål nr. 19; hvordan trives du på institusjonen.

Tabell 11. Krysstabell over spørsmål 4 og 19.

Hvordan trives du på institusjonen? (spm. 19)					Total
		Bra	Middels	Dårlig	
Får du tilbud om å være med på ansvarsgruppemøter der det snakkes om deg? (spm. 4)	Ja, hver gang	15	13	17	45
		33.3 %	28.9 %	37.8 %	100.0 %
	Ja, noen ganger	3	5	6	14
		21.4 %	35.7 %	42.9 %	100.0 %
	Nei	0	0	1	1
		.0 %	.0 %	100.0 %	100.0 %
Total		18	18	24	60
		30.0 %	30.0 %	40.0 %	100.0 %

Korrelasjonskoeffisienten gamma er her på .229, og indikerer at det å delta på ansvarsgruppemøter ikke har noen vesentlig betydning for hvordan ungdommene trives i institusjon. Korrelasjonskoeffisienten viser en svak statistisk sammenheng, men her vil en gruppe med en informant gi et urimelig stort utslag, så korrelasjonen må bli at det å delta på ansvarsgruppemøter ikke har noen betydning for hvordan ungdommen trives. Tabell 11 viser i fordelingen mer spesifikt og detaljert det samme.

Er det så noen sammenheng mellom deltakelse på ansvarsgruppemøter, og om ungdommene opplever at problemene har blitt mindre etter de kom på institusjon?

Tabell 12. Krysstabell over spørsmål 4 og 24.

Har problemene dine blitt mindre etter at du kom på institusjonen? (spm. 24)					
		Ja, klart	Litt mindre	Nei	Total
Spm. 4. Får du tilbud om å være med på ansvarsgruppemøter der det snakkes om deg?	Ja, hver gang	12	12	21	45
		26.7 %	26.7 %	46.7 %	100.0 %
	Ja, noen ganger	2	3	9	14
		14.3 %	21.4 %	64.3 %	100.0 %
	Nei	0	0	1	1
.0 %		.0 %	100.0 %	100.0 %	
Total		14	15	31	60
		23.3 %	25.0 %	51.7 %	100.0 %

Gamma =.371

Med samme forhold som påpekt i tabellkommentaren foran, blir konklusjonen at det er ingen tydelige statistisk sammenheng mellom å være med på ansvarsgruppemøter og at problemene har blitt mindre. Tendensene er likevel synlig i retning av at de som tilbys å delta hver gang, i større grad har opplevd at problemene har blitt mindre. Om det er møtevirksomhet som virker positivt, vet vi ikke. Selvom ansvarsgruppemøter er et tiltak i forhold til brukermedvirkning, så indikerer funnene at det ikke er noen sterk sammenheng mellom å delta på møter, og det å oppleve reduksjon av problemer. Alt i alt kan det tyde på selv om det er viktig at ungdommene får delta på møter som omhandler dem, så har det ikke stor betydning for om de opplever trivsel og heller ikke om de opplever en positiv endring av deres vansker.

Tilsvarende analyse er foretatt for spørsmål 5; spør personalet om hva du tenker er viktig for at du skal få det bedre og spørsmål 19; hvordan trives du på institusjonen.

Tabell 13. Krysstabell av spørsmål 5 og 19.

Hvordan trives du på institusjonen? (spm. 19)					Total
		Bra	Middels	Dårlig	
Spør personalet om hva du tenker er viktig for at du skal få det bedre? (spm. 5)	Ja, ofte	1	2	0	3
		33.3 %	66.7 %	.0 %	100.0 %
	Ja, noen ganger	13	14	11	38
		34.2 %	36.8 %	28.9 %	100.0 %
	Nei	4	2	13	19
		21.1 %	10.5 %	68.4 %	100.0 %
Total		18	18	24	60
		30.0 %	30.0 %	40.0 %	100.0 %

I tabellen ser vi at av de som ikke blir spurt om hva som er viktig for dem, er det en relativt stor andel som svarer at de trives dårlig (68,4 %). Av de som blir spurt ofte eller noen ganger om deres tanker om hva som er viktig for å få det bedre, er det en vesentlig mindre andel som svarer at de trives dårlig. Gammakoeffisienten indikerer da også en moderat statistisk sammenheng. Allikevel må vi fortsatt avholde oss fra å påstå noe om årsaksforhold, men våger oss til å hevde at spørsmål 5 og ungdommens svar, peker på et utviklingspotensial i institusjonsarbeidet.

Videre ser vi av tabell 14 under, at det også er en sammenheng mellom at personalet spør og det å ha fått mindre problemer.

Tabell 14. Krysstabell av spørsmål 5 og 24.

Har problemene dine blitt mindre etter at du kom på institusjon? (spm. 24)					Total
		Ja, klart	Litt mindre	Nei	
Spør personalet om hva du tenker er viktig for at du skal få det bedre? (spm. 5.)	Ja, ofte	0	3	0	3
		.0 %	100.0 %	.0 %	100.0 %
	Ja, noen ganger	12	9	17	38
		31.6 %	23.7 %	44.7 %	100.0 %
	Nei	2	3	14	19
		10.5 %	15.8 %	73.7 %	100.0 %
Total		14	15	31	60
		23.3 %	25.0 %	51.7 %	100.0 %

Gammakoeffisienten (.489) tyder på en viss sammenheng mellom å bli spurt om hva som er viktig for å få det bedre, og at problemene har blitt litt mindre. Som tabellen viser, sier 73,7 prosent av de som opplever ikke å bli spurt av personale, at problemene ikke har blitt mindre på institusjon, mens bare 45 prosent av de som blir spurt (noen ganger) svarer nei på spørsmål 24 om problemene har blitt mindre.

Videre ser vi på sammenhenger mellom om personalet spør hva som er viktig for dem, og om de opplever at personalet er interessert i dem og deres fremtid.

Tabell 15. Krysstabell av spørsmål 5 og 6.

Opplever du at personalet er interessert i deg og din fremtid? (spm. 6)					Total
		Ja, i stor grad	Ja, av og til	Nei	
Spør personalet om hva du tenker er viktig for at du skal få det bedre? (spm. 5)	Ja, ofte	1	2	0	3
		33.3 %	66.7 %	.0 %	100.0 %
	Ja, noen ganger	4	30	4	38
		10.5 %	78.9 %	10.5 %	100.0 %
	Nei	0	9	10	19
		.0 %	47.4 %	52.6 %	100.0 %
Total		5	41	14	60
		8.3 %	68.3 %	23.3 %	100.0 %

Gamma = .824

Tabell 15 viser en sterk sammenheng mellom å bli spurt om hva som er viktig for at de skal få det bedre og informantenes opplevelse av personalets interesse for dem og deres fremtid. Vi ser at de som opplever å bli spurt, opplever også at personalet er interessert i dem. Dette kan forstås slik at for at ungdommene skal oppleve voksnes interesse for dem, så vil et mulig viktig tiltak være å spørre dem om hva de tenker er viktig for å få det bedre.

4.6 Samvariasjoner i elementene relasjon, trivsel og endring

I teoridelen ble betydningen av relasjon mellom hjelper og klient presentert og fortalt som en av de viktigste faktorene i endringsarbeid. Vi vil derfor se om funnene i vår undersøkelse kan indikere å være sammenfallende mellom variablene innenfor *relasjon* og variabler innen *trivsel* og *endring*.

4.6.1 Elementene relasjon og trivsel

Vi har tidligere skrevet at 18,3 prosent opplever at personalet er der når de trenger det, mens halvparten opplever at personalet av og til er tilstede (s. 64). I forhold til dette vil vi se om det kan ha noen sammenheng mellom informantenes opplevelse av om personalet er der når de trenger det, og deres trivsel på institusjonen.

Tabell 16. Krysstabell av spørsmål 7 og 19.

Hvordan trives du på institusjonen? (spm.19)					Total
		Bra	Middel s	Dårlig	
Opplever du at personalet er der når du trenger dem? (spm. 7)	Ja, stort sett	7	4	0	11
		63.6 %	36.4 %	.0 %	100.0 %
	Ja, av og til	9	9	12	30
		30.0 %	30.0 %	40.0 %	100.0 %
	Nei	2	5	12	19
		10.5 %	26.3 %	63.2 %	100.0 %
Total		18	18	24	60
		30.0 %	30.0 %	40.0 %	100.0 %

Gamma = -.620

Ved kryssanalyse av variabelen om ungdommene opplever at personalet er der når de trenger dem, og hvordan de trives på institusjonen, viser korrelasjonskoeffisienten gamma en moderat til sterk negativ sammenheng (-.620). Dette kan indikere at de ungdommene på institusjon som opplever at personalet er der når de trenger det, også opplever å trives bra og bedre, enn de som ikke så ofte synes at personalet er der når de har behov for det. Videre viser tabell 17 nedenfor, at det er en sammenheng mellom å oppleve seg forstått og det å trives. Gamma er her på .764, som viser en signifikant samvariasjon.

Tabell 17. Krysstabell av spørsmål 8 og 19

Hvordan trives du på institusjonen? (spm. 19)					Total
		Bra	Middels	Dårlig	
Opplever du at personalet forstår deg? (spm. 8)	Ja, klart	8	0	0	8
		100.0 %	.0 %	.0 %	100.0 %
	Ja, av og til	9	11	10	30
		30.0 %	36.7 %	33.3 %	100.0 %
	Nei	1	7	14	22
		4.5 %	31.8 %	63.6 %	100.0 %
Total		18	18	24	60
		30.0 %	30.0 %	40.0 %	100.0 %

Disse funnene kan tyde på at det å oppleve at noen av personalet spør om hva som er viktig for ungdommens fremtid, og det å oppleve seg forstått, har en sammenheng med den subjektive opplevelsen av å trives på en barneverninstitusjon for ungdommene i vårt utvalg. Kanskje kan disse tre elementene ses som gjensidige bidrag til en ”god sirkel” for ungdom på institusjon.

4.6.2 Elementene relasjon og endring

Innenfor disse faktorene har vi først valgt å se på eventuelle sammenhenger mellom spørsmål 7 i spørreskjemaet; om personalet er der når du trenger dem, og spørsmål 22 som omhandler om de opplever at de har problemer de ikke får hjelp til.

Tabell 18. Krysstabell av spørsmål 7 og 22

Har du problemer som du føler du ikke får hjelp til? (spm. 22)					Total
		Ja, en god del	Av og til	Nei	
Opplever du at personalet er der når du trenger dem? (spm. 7)	Ja, stort sett	2	5	4	11
		18.2 %	45.5 %	36.4 %	100.0 %
	Ja, av og til	15	9	6	30
		50.0 %	30.0 %	20.0 %	100.0 %
	Nei	16	3	0	19
		84.2 %	15.8 %	.0 %	100.0 %
Total		33	17	10	60
		55.0 %	28.3 %	16.7 %	100.0 %

Analysen viser at korrelasjonskoeffisienten har en relativt sterk negativ korrelasjon ($\gamma = -.681$) mellom variablene. Tabell 18 viser at de som opplever at personalet stort sett er der når de trenger, opplever i noe større grad å ikke ha problemer de ikke får hjelp til. De som opplever det av og til, svarer nei på at de har problemer de ikke får hjelp til. Gruppen som svarer nei på om personalet er der når de trenger det, svarer hovedsakelig ja på spørsmål om de har problemer de ikke får hjelp til. Funnene kan indikere at det å oppleve å få nok hjelp, har en sammenheng med opplevelse at personalet er tilstede og har tid, og at man blir sett når man har behov for det.

Tabell 19. Krysstabell av spørsmål 8 og 22.

Har du problemer du føler du ikke får hjelp til? (spm. 22)					Total
		Ja, en god del	Av og til	Nei	
Opplever du at personalet forstår deg? (spm. 8)	Ja, klart	0	2	6	8
		.0 %	25.0 %	75.0 %	100.0 %
	Ja, av og til	16	10	4	30
		53.3 %	33.3 %	13.3 %	100.0 %
	Nei	17	5	0	22
		77.3 %	22.7 %	.0 %	100.0 %
Total		33	17	10	60
		55.0 %	28.3 %	16.7 %	100.0 %

Tabell 19 viser også at det er en sterk negativ korrelasjon ($\gamma = -.749$) mellom opplevelse av å få nok hjelp til problemer, og opplevelse av å bli forstått av personalet. Konkret ser vi at 77,3 prosent av ungdommene som opplever at personalet ikke forstår dem, svarer at de har en god del problemer de ikke får hjelp til.

Videre vises det gjennom korrelasjonsanalysen en samvariasjon mellom spørsmålet nr. 7, om ungdommen synes at personalet er der når de trenger det, og spørsmålet nr. 24, om de har fått mindre problemer etter de kom på institusjon. Dette ($\gamma = .615$) tyder mot at ungdommen som synes at personalet ikke er der når de trenger det, opplever heller ikke at problemene er blitt mindre, mens de som svarer at personalet er der når det trengs, i større grad mener at problemene har blitt mindre. Dette kan tyde på at det å oppleve tilstedeværelse av personalet når ungdommen har behov, kan være sammenfallende med reduksjon og endring i problemer.

Tabell 20. Krysstabell av spørsmål 8 og 24.

Har problemene dine blitt mindre etter at du kom på institusjon? (spm. 24)						Total
			Ja, klart	Litt mindre	Nei	
Opplever du at personalet forstår deg? (spm. 8)	Ja, klart		7	1	0	8
			87.5 %	12.5 %	.0 %	100.0 %
	Ja, av og til		7	8	15	30
			23.3 %	26.7 %	50.0 %	100.0 %
	Nei		0	6	16	22
			.0 %	27.3 %	72.7 %	100.0 %
Total			14	15	31	60
			23.3 %	25.0 %	51.7 %	100.0 %

Tabell 20 viser at det er en relativt høy samvariasjon mellom å oppleve seg forstått og det å ha fått mindre problemer ($\gamma = .732$). Ungdommen som føler seg forstått, opplever å ha fått færre problemer enn de som ikke føler seg forstått av personalet.

Det å oppleve at personalet er der når ungdommene føler de trenger det, og det oppleve seg forstått av personalet, kan tyde på en sammenheng med om ungdommene opplever at deres problemer har blitt mindre. Vi ser at dette samsvarer med funnene om hva som kan være viktige elementer i forhold til å oppleve å trives på institusjon.

På neste side presenteres en korrelasjonsmatrise som i konsentrert form viser hvordan våre hovedfaktorer samvarierer.

Tabell 21. Korrelasjonsmatrise.

	Hvordan trives du på institusjon (spm.19)	Hvis en av grunnene til at du er på inst. er konflikter med voksne/ ungdommer. opplever du at konfliktene har blitt mindre, større, er de samme (spm.20)	Har du problemer som du føler du ikke får hjelp til (spm.22)	Har problemene dine blitt mindre etter at du kom på institusjon (spm.24)
Spør personalet om hva du tenker er viktig for at du skal få det bedre (spm.5)	0,498	0,444	-0,427	0,489
Opplever du at personalet er interessert i deg og din fremtid (spm.6)	0,474	0,364	-0,262	0,355
Opplever du at personalet er der når du trenger dem (spm.7)	0,620	0,516	-0,681	0,615
Opplever du at personalet forstår deg (spm.8)	0,764	0,647	-0,749	0,732

Som vi ser er det moderate til sterke samvariasjoner (Gall og Borg, 1989). Vi vil komme tilbake til dette i kapittel 5.

5. Drøfting av resultater

I dette kapitlet vil vi drøfte resultatene i undersøkelsen ved å trekke røde tråder til deler av teorien, forskningsspørsmålene og problemstillingen i oppgaven.

5.1 Brukermedvirkning.

Forskningsspørsmål 1; *”Synes ungdommene de får være med å bestemme over og være delaktig i planene i deres liv?”*

Handlingsplanen, med utgangspunkt i tiltaksplanen, skal være et individuelt arbeidsdokument med konkrete mål og intensjoner for den enkelte ungdom på institusjonen (jf. BVL, 1992). Hele 65 prosent av ungdommene husker ikke hva som står deres handlingsplan. Det kan tyde på at departementets føringer, *”å gi individuelt tilpassede tilbud i hele landet og bygge tiltakene på kunnskap og brukermedvirkning”* (BLD, 2010, s. 86), ikke helt blir oppfylt. Det kan være at noen av våre informanter ikke forstår planens innhold på grunn av utilstrekkelig informasjon eller kognitive og psykiske begrensninger. Reell brukermedvirkning bør likevel utformes slik at ungdommene forstår og blir involvert i sine handlingsplaner. En forklaring kan være at enkelte informanter er plassert mot sin vilje og at de mener de ikke trenger spesielle opplegg eller planer for sitt liv og derfor ikke vil se eller delta i utformingen av planen. Kanskje er tilliten til voksne svekket så mye, både fra sin oppvekst eller ved ulike plasseringer i barnevernet der de ikke har følt seg hørt, at de ikke tror noe på samarbeid. Det kan være at ungdommen må tilpasse seg institusjonens rammer og metoder, istedenfor at institusjonen tilpasser seg den enkelte ungdommens individuelle behov og mål for oppholdet. En slik tankegang strider mot brukermedvirkning i planleggingen, utførelsen og evaluering av hjelpen (BLD, 2009, BLD, 2009-2012, Ulvestad et al., 2007).

Tar vi utgangspunkt i et klient- og resultatstyrt perspektiv, bør fokuset være mer på om behandlingen virker istedenfor for på hvilken metode man bruker (Ulvestad et al., 2007). Manglende brukermedvirkning ved utforming av handlingsplanen kan sees opp i mot Universitetet i Agders forskningsprosjekt (Nordstoga og Støkken, 2008), og Tore Andreassens (2003) forskning på hva som virker av behandling i institusjoner, som sier noe

om at noen institusjoner jobber tilfeldig, og at metoder og arbeidsmodeller ikke er implementert i personalgruppen. Det kan derimot være mange andre grunner enn det vi har nevnt her til at så mange informanter ikke husker innholdet i planen

Individuell oppfølging og oversikt over den enkelte ungdoms handlingsplan kan representere en utfordring. Det kan kreve at en har et større antall fagfolk enn man i dag har på enkelte institusjoner. Vi har likevel ikke konkrete holdepunkter for å mene at årsaken ligger i liten bemanning sett opp mot antall ungdommer. I undersøkelsen vår så vi at de fleste ungdommene får tilbud om å være med på ansvarsgruppemøter, der blant annet handlingsplanen skal evalueres. Sett opp mot at så mange likevel ikke husker innholdet i handlingsplanen, så undrer vi oss på om planen ikke står sentralt i ansvarsgruppemøtene. Det at så mange som 31,7 prosent oppgav at de aldri ble spurt om hva som er viktig for at de skal få det bedre, kan kanskje forstås ut fra lav personaltetthet eller manglende kompetanse hos personalet. Skal brukermedvirkning være en realitet, ser vi store utfordringer her.

Resultatet i vår undersøkelse samsvarer med funn i forskningsprosjektet ved Universitetet i Agder (Nordstoga og Støkken, 2008), hvor godkjenningsmyndighetene påpekte at på noen institusjoner så deltok ikke beboerne i utformingen av egen handlingsplan, og at institusjonene ikke var gode nok til å motivere beboerne til å delta. Videre at beboernes stemme var fraværende og at det i noen tilfeller ble påpekt manglende deltagelse. Likevel viste resultatene at dette sjelden var kommentert av godkjenningsmyndighetene. I NOU sin rapport "Kompetanseutvikling i barnevernet" ble det påpekt at mange ungdommer i barnevernet ikke er gitt mulighet til å påvirke eget liv, noe som kan gi barn og unge lite pågangsmot og selvtillit (BLD, 2009). Vi kan derfor spørre oss om godkjenningsmyndighetene har manglende kompetanse om miljøterapeutisk arbeid og praksis, lovverket og departementets føringer, eller om brukermedvirkning av enkelte fylkesmenn som fører tilsyn med institusjonene ikke anses som viktig.

Som svar på vårt forskningsspørsmål så ser vi at innenfor faktoren brukermedvirkning er det funn som kan tyde på at mange ungdommer ikke opplever aktiv deltagelse og brukermedvirkning under oppholdet på institusjonen. En kan likevel ikke konkludere med at institusjonene ikke forsøker å motivere ungdommene til deltagelse i eget liv, men at muligens formen og metoden, for å øke ungdommens deltagelse i eget liv, bør tilpasses individuelt.

5.2 Relasjon

Vårt forskningsspørsmål nr. 2 er; *"Hvordan opplever ungdommene relasjonen til personalet på institusjonen?"*

I presentasjonen av resultatene så vi at $\frac{3}{4}$ av ungdommene synes at personalet viser noe interesse for dem og deres fremtid, noe som må anses som en viktig del i relasjonsarbeidet. Resultatet er positivt for relasjonsarbeidet og samsvarer med undersøkelsen fra Skjærviken Ungdomspsykiatriske behandlingshjem der ungdommene vektla de voksnes engasjement og interesse (Larsen, Ekerholt, Møller og Røising, 2001). I et miljøterapeutisk perspektiv kan det likevel være et alvorlig anliggende for de $\frac{1}{4}$ av ungdommene som ikke opplever at personalet er interessert i ungdommenes fremtid. Forskning på hva som virker i terapi viser at det er faktoren relasjon som er en av de viktigste. Man legger her også vekt på egenskaper hos terapeuten som anerkjennelse, oppmuntring og støtte til klienten i sin utvikling (Hubble, Duncan og Miller, 2000). Kjellebold et al (1997) påpeker også viktigheten av følelsesmessig tilstedeværelse fra omsorgspersoner, hvor barnets utvikling knyttes til en relasjonell prosess. En mulig virkning av manglende tilstedeværelse, samt å ikke ha bli sett og bekreftet nok fra tidligere omsorgspersoner i oppveksten, kan ha skapt en indre forestilling om at voksne ikke er interessert i dem og deres fremtid, noe som de tar med seg inn i møte med sine nye relasjoner (Aasen et al., 2002, Claesson og Idorn, 2007).

Resultatene fra vår undersøkelse viste også at det kun er 13,3 prosent av ungdommene som opplever *helt klart* å bli forstått av personalet, og halvparten opplevde seg forstått *av og til*. Spørsmålene gir ingen svar på årsakene til at 36,7 prosent av ungdommene opplever seg ikke forstått, men vi kan spekulere i om det kan være voksnes manglende kunnskap om viktigheten av å se, møte og bekrefte ungdommene (Juul 1995), eller om forklaringen ligger i lav voksentetthet i forhold til antall ungdommer. Ungdom på institusjon har ofte store tilknytningsvansker som gjør at de trenger voksne med god kompetanse til å møte, samtale og yte den hjelp som ungdommen har behov for (BLD, 2009, Larsen, 2004, Andreassen 2003). Spørsmålet gir likevel ikke svar på hva ungdommen legger i å bli forstått. En kan forstå og anerkjenne ungdommens meninger uten å være enig. Det er mulig noen informanter setter likhetstegn mellom å bli forstått og at voksne er enig med dem. Vi tror at gjennom å bruke tilnærmingen inspirert av Jesper Juul og psykolog Johanna Aastad, ved å

se, møte og bekrefte ungdommens meninger og opplevelser, før en kommer med fornuftsforklaringer, vil kunne øke opplevelsen av å føle seg forstått (Juul, 1995).

Spørsmål 9; er personalet for lite, passelig eller for mye sammen med deg, viste at over 50 prosent av ungdommene opplevde at personalet var for lite sammen med dem. Dett kan styrke vår hypotese om lav voksentetthet, men her kan det være flere ting som kan spille inn på institusjonen. Kulturelle forhold, konflikter mellom personale, kunnskap om terapeutiske prosesser og ledelsens manglende forståelse for at også personalet har behov for anerkjennelse, bli sett, møtt og bekreftet for å være i stand til å ta imot ungdommenes reaksjoner kan nevnes. Likevel kan noe av forklaringen ligge i at ungdom med relasjonsvansker har stort behov for å være sammen med trygge, troverdige og gode voksenrelasjoner for å være i stand til å arbeide på sin egen utvikling (Larsen, 2004). Resultatene kan også gi signaler om at ungdommene liker og har et ønske om godt forhold til personalet, som gjør at de vil tilbringe mer tid sammen med dem.

Undersøkelsen viser at ca 70 prosent har noen i personalet de stoler på noe som må anses som et godt resultat sammenlignet opp mot etterundersøkelsen på Skjærviken ungdomspsykiatriske behandlingshjem (Larsen, Ekerholt, Møller og Røising, 2001). I intervjuundersøkelsen av 11 ungdommer ble det trukket fram ungdommenes negative opplevelser med voksne som ikke var til å stole på.

Det er likevel i våre data ca 27 prosent av ungdommen som ikke har noen de stoler på. Disse kan forklares opp mot NOU sin rapport "Kompetanseutvikling i barnevernet", som beskriver at mange av institusjonsungdommene har store tilknytningsvansker (BLD, 2009). Det å bli trygg på nye relasjoner kan for mange være et vanskelig prosjekt. Funnene fra forskningen til Hubble, Duncan og Miller (2000), viste at relasjonen mellom terapeut og klient har dobbelt så stor betydning for klientens utvikling og endring som metoder, modeller og teknikker. Relasjonen forutsetter at terapeuten har gode terapeutiske egenskaper og viser interesse for klienten. Det at enkelte ungdommer ikke stoler på noen av personalet og over 40 prosent ikke har tillit til særkontakten, kan vanskeliggjøre våre informanters endringsarbeid innenfor en miljøterapeutisk praksis. På en annen side viser undersøkelsen positive resultater, ved at ca. 50 prosent har tillit til særkontakten.

Manglende tillit kan ligge i at ungdommene har opplevd mange relasjonstraumer i sin oppvekst, som har lagret indre forestillinger om at voksne ikke er til å stole på (Aasen et al.,

2002). Forestillingene kan igjen ha blitt forsterket av brutte profesjonelle relasjonsforhold som for eksempel beredskapshjem, institusjonsopphold eller fosterhjem.

Institusjonsungdom kjennetegnes ofte ved ambivalens ved at de ønsker nærhet og oppmerksomhet samtidig som de viser redsel for å bli avvist og invadert i sitt tankekaos. Det å ikke ha tillit til personale kan også handle om miljøpersonalets manglende kompetanse når det gjelder barns utvikling, og hvordan disse ungdommene har ekstra behov for å bli anerkjent, forstått og sett. Innenfor miljøterapeutisk praksis og når man tar i bruk miljøterapi som behandlingsform, bør endring skje i samspillet med andre mennesker.

Oppmerksomheten må rettes mot selve samhandlingen eller relasjonen mellom miljøterapeut og ungdom. Det innebærer aktiv involvering og inntoning fra ansatte, og kvaliteten på oppholdet ligger i samspillet mellom ungdom og personalet som gir et annet perspektiv enn at ungdom på institusjon skal sosialiseres og behandles (Vatne, 2006, Stern, 2007, Larsen, 2004).

Vi kan lese ut fra funnene i undersøkelsen at hovedtyngden av ungdommen opplever at personalet ikke viser nok interesse og ikke er nok tilstede, og at de ikke møter nok forståelse fra personalet på institusjonene. Samtidig har den største andelen opplevelse av å ha noen de stoler på av personalet. Det er interessant å lese disse funnene opp i mot den teoretiske forankring i betydningen av relasjon som faktor i utvikling av tilknytningsevne, selvets utvikling og i terapeutisk arbeid (Stern, 2003). De innsamlede data gir oss svar på noen sider ved forskningsspørsmålet om hvordan ungdom opplever relasjonen til personalet på institusjon. Det er selvfølgelig mange flere aspekter innefor begrepet relasjon, og vi har derfor bare fått svar på deler av denne faktoren.

5.3 Trivsel

Forskningsspørsmål 3: ”*Har ungdommene en opplevelse av trivsel og trygghet på institusjonen og i hverdagen?*” Vi har i vår oppgave lagt til grunn at opplevelsen av trygghet er en del av å trives.

Det er den profesjonelles oppgave å tilegne seg gode kommunikative ferdigheter når vi arbeider med mennesker som trenger vår fagkunnskap og profesjonalitet (Schibby, 2002, Lassen, 2004). Over 40 prosent av våre informanter opplever at konfliktene med voksne og ungdommer har økt under institusjonsoppholdet. Det er ikke spesifisert hvem disse voksne

og unge er, det kan like gjerne være lærere, familie eller ansatte på institusjon. Tallene fra undersøkelsen viste at ca. 1/5 av ungdommene føler utrygghet *alltid* eller *av og til*, i forhold til de andre ungdommer på institusjonen. Da institusjonen er hjemmet til ungdommene, der de skal leve og utvikle seg videre, er dette et bekymringsverdig funn og oppfyller ikke barnevernloven (1992) sin intensjon om trygghet i omsorgssituasjonen.

At så mange som 1/3 av informantene mente deres problemer hadde økt som følge av andre ungdommers vansker på institusjonen, er også foruroligende. Dette kan spørres om en mulig smitteeffekt og et for stort spenn i ulike problemer på institusjon (BLD, 2009, Andreassen, 2003).

Trivsel og trygghet henger nøye sammen. Formålet med barnevernloven (1992) er å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Våre data kan derfor tyde på at lovens formål og intensjon ikke er oppfylt for mange av våre informanter, selv om den er oppfylt for noen. En mulig forklaring er at det ikke legges nok til rette for at personalet på institusjonene til å tilegne seg kompetanse innen gode kommunikative ferdigheter og kunnskap om hvordan man møter og forholder seg til ungdommer på institusjoner (Andreassen, 2010). Forklaringen til at såpass mange opplever utrygghet kan også være at mange ungdommer har store relasjonstilknytningsvansker og manglende behovstilfredsstillelse i barndommen. Dette kan på institusjonen gi seg utslag i affektutbrudd, selvskading, vold, rus og kriminalitet (BLD, 2009).

Mange av ungdommene på institusjoner er plassert på bakgrunn av omsorgsovertagelse etter å ha vokst opp med alvorlige mangler i trygghet og omsorgssituasjon (BVL, 1992, BLD, 2009, Larsen, 2004). Noen av disse ungdommene har erfaringer med opplevd vold, rus og kriminalitet blant sine nærmeste. Det er derfor alvorlig for ungdommens videre utvikling, at noen av våre informanter fortsatt opplever utrygghet i sine nye relasjoner på sitt bosted. I vår informasjonsleting til oppaven, fant vi at flere institusjoner de siste årene har begynt med trivselsundersøkelser for ungdommen. Dette kan være et viktig tiltak for å bedre den miljøterapeutiske praksis så lenge spørsmål om opplevelse av trygghet er en del av dette, og at en bruker resultatene aktivt for å bedre trivselen.

Så mange som 78 prosent av ungdommen mente at de kunne forandre noe på sin oppførsel for at det skal bli hyggeligere for dem selv og andre. Funnene kan indikere at ungdommene kan ha en negativ atferd som de selv mener ikke er hensiktsmessig, noe som kan sees i

sammenheng med smitteeffekt på institusjon (Andreassen, 2003). Svarene kan også tyde på et optimistisk syn på egen endring og utvikling. Informantenes tanker om seg selv, kan være et godt utgangspunkt for å involvere dem i deres endringsarbeid.

Det var 60 prosent av våre informanter som trives bra eller middels på institusjonen. Dette kan tyde på at tilværelsen på institusjonen oppleves greit eller bedre enn tidligere hjemmeforhold. Opplevelsen av trivsel for de nevnte 60 prosent vil være et godt utgangspunkt for å jobbe med deres endringsarbeid (Hubble, Duncan og Miller, 2000). Undersøkelsen gir ikke svar på hvorfor 40 prosent av informantene ikke trives. Mangelen på trivsel må likevel tas alvorlig, fordi som vi kunne lese ut av tabell nr.21, korrelasjonsmatrisen, så kan trivsel ha en sammenheng med om ungdommene opplever å få mindre problemer under institusjonsoppholdet. Negativ trivsel kan også ha ulike årsaker som ligger utenfor selve institusjonen, som for eksempel savn av foreldre og søsken. Vår undersøkelse viste tilfredsstillende trivselsfunn ved at de fleste hadde et dagtilbud, noe som kan bidra til opplevelsen av meningsfullhet i hverdagen (<http://www.johansenmaxsoe.dk/>, 2010). Resultatene viste omtrent samme positive funn når det gjaldt å få være med å bestemme hva de skal gjøre på fritiden. At noen få ikke fikk være med å bestemme hva de skal gjøre på fritiden kan handle om at de er plassert etter paragraf 4-24 eller 4-26 (BVL, 1992), som omhandler tilbakehold i institusjonen på grunn av alvorlige atferdsvansker, både uten og med eget samtykke.

Vi har ingen forutsetninger for å mene noe om hva informantene tenker på eller mener når de svarer på spørsmålet om de trives eller føler trygghet, men vi antar at det er det som er viktig for dem de svarer ut i fra. Ut i fra en humanistisk forståelse av mennesket er det individets egen selvoppfattelse og forståelse av situasjonene det er som skal vektlegges, og som styrer dets valg og virksomhet. Det kunne i videre miljøterapeutisk arbeid vært interessant å intervju ungdommene om hvilke faktorer de faktisk vektlegger i begrepet trivsel.

Sett opp mot at vårt forskningsspørsmål om å trives og ha det trygt på institusjonen, så viser resultatene at en bør ha spesielt fokus på å bedre opplevelsen av tryggheten på institusjonene for ungdommene.

5.4 Endring

Her tar vi for oss forskningsspørsmål 4: ”*Opplever ungdommene å få hjelp til problemene sine?*”.

Noe av hovedmålsettingen med institusjonsplassering og bruk av miljøterapi som behandlingsform er at ungdommene skal få hjelp til sine vansker. Dette har som nevnt under teoridelen vært sentralt i Andreassens (2003) forskning om effekten av institusjonsbehandling.

Over halvparten av våre informanter har opplevelse av å ha en god del problemer de ikke får hjelp til. Noe av forklaringen kan ligge i institusjonens manglende faglige kompetanse (Andreassen, 2003). Sett opp mot dette er det interessant at manglende kompetanse ble diskutert i fagfeltet allerede på begynnelsen av 1900-tallet (Aasen og Telhaug, 1992).

Det behandlingsmessige miljøet kan også i noen tilfeller bidra til økte konflikter istedenfor å minske dem. Stramme miljøterapeutiske rammer kan undertrykke klientens eget initiativ til forandring og utvikling og gi en følelse av manglende tillit og frarøving av ansvar. En stram struktur og organisering kan også hemme klienten i å få frem sitt egentlige funksjonsnivå, noe som kan gi et uriktig syn på om en virkelig endring har funnet sted (Dam, 2003).

Andreassen (2003) viser i sin litteraturforskning at effekten uteblir eller atferden forverres etter avslutning av disiplinære atferdsmetoder. En må likevel ikke forstå dette som om struktur og rammer øker konfliktene på institusjon. Noe av miljøterapiens oppgave er å hjelpe ungdommen med ferdigheter i forhold til selvregulering, takle grenser, aktiviteter, skole/ arbeid, sosiale kontekster og å forholde seg til struktur og rammer. Ungdom på institusjon har vanligvis en betydelig økt sårbarhet der de fort føler seg invadert og krenket, noe som igjen kan føre til økt konfliktnivå. Målsettingen bør likevel ikke være å unngå konflikter. Miljøterapien bør være et sted der en i samhandling med voksne og andre ungdommer, kan lære seg nye og prososiale ferdigheter for å løse konflikter (Andreassen, 2003). Når 1/3 av informantene opplever at problemene har blitt større av å bo sammen med andre ungdom med problemer, er det sannsynligvis flere forhold som kan spille inn. Det er sjelden enkle årsaks-virkningsforklaringer i de sammenhengene vi snakker om. Likevel støttes våre resultater om at problemene for 1/3 av våre informanter har blitt større av institusjonsoppholdet, av etterundersøkelsen ”Barneverninstitusjonen-nødvendig, men ikke god nok”, utført av Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge (Tjelflaat, Hyrve og

Solhaug, 2003). I undersøkelsen beskrives det at institusjonene ikke har klart å stabilisere og avhjelpe ungdommenes vansker godt nok, og at oppholdet hadde gitt økt problemutvikling.

Barnevernloven § 4-16, (1992) pålegger barnevernet å følge opp foreldrene og gi dem hjelp, slik at de har mulighet til å få igjen omsorgen får sine barn. De senere årene har mange av Bufetats institusjoner endret navnet fra ”Barne- og ungdomsinstitusjon” til ”Barne- ungdoms- og familiesenter”. Institusjonenes navnbytte gir tydelige signaler om større vekt på systemarbeid, ved at en ønsker samarbeid med foreldre og foresatte med tanke på en eventuell tilbakeføring til hjemmet, og at en ser viktigheten av å ha et system- og familieteoretisk perspektiv inn i arbeidet (Johannessen, 2004, Haugsgjerd et al., 1998). Dette kan være noe av forklaringen på at over halvparten av våre informanter oppgir bedring i forhold til sin egen familie i løpet av institusjonsoppholdet, noe som samsvarer med svarene fra ungdommene på Skjærviken behandlingshjem (Larsen, Ekerholt, Møller og Røising, 2001).

Resultatene i undersøkelsen viser at litt over halvparten av ungdommene som opplever at de har problemer de ikke får hjelp til, og omtrent like mange svarer *nei* eller *litt mindre* på spørsmål om problemene har blitt mindre av institusjonsoppholdet. Andreassen (2003) konkluderer med i sin forskning at gjennomsnittresultatene av institusjonsbehandling er generelt svake. En kan også velge å se resultatet i vår undersøkelse som at halvparten av våre informanter opplever *klart* eller *litt mindre* reduksjon i sine problemer som en følge av institusjonsoppholdet. Samtidig tenker og mener man i dag at institusjoner skal tilby noe mer enn tradisjonell omsorg, og at det skal utøves et miljøterapeutisk arbeid som skal legge til rette for utvikling og endring (Larsen, 2004). Funnene viser at man fortsatt har en god vei å gå innen dette fagfeltet. Kanskje kan mer fokus på praksisbasert evidens gjennom klient- og resultatstyrte praksis (KOR) (Ulvestad et al., 2007), være et virkemiddel for å bedre resultatene av institusjonsopphold for ungdom. Når en ser resultater fra forskning som kan tendere til svake resultater av institusjonsbehandling allerede fra begynnelsen av 1900-tallet og frem til nåtid (Andreassen, 2003), så kan det være av betydning at det legges like mye vekt på evidensbasert praksis som praksisbasert evidens. Ungdommene bør ha et eierforhold til tiltakene som iverksettes, slik at de oppleves betydningsfulle og dermed blir internalisert. (Ulvestad et al., 2007).

Svaret på forskningsspørsmålet er at ca halvparten av våre informanter opplever å få hjelp med problemene sine, mens den andre halvparten ikke. Noe av hovedmålsettingen med institusjonsplassering er at personalet har den faglige kompetanse, kunnskap og evne til å skape trygge og gode relasjoner som kan bidra til å gi ungdommen individuelt tilpasset hjelp. Dette gir en forventning om at plasseringen er gjennomtenkt fra barnevernets side med utgangspunkt i ungdommens individuelle behov. Det at ca halvparten ikke opplever å få adekvat hjelp og heller ikke har opplevd reduksjon i sine problemer, gjør at institusjonene fortsatt har store utfordringer sammen med ungdommen. Årsaken bør ikke nødvendigvis ligge hos den enkelte institusjon eller personale, men kan handle om at ungdommens vansker er så omfattende og komplekse, at det nødvendiggjør tettere samarbeid med foreldre, nettverk og barne- og ungdomspsykiatrien ut i fra et systemteoretisk perspektiv (Johannessen, 2004, Kokkersvold og Mjelve, 2003).

5.5 Samvariasjon av variabler i miljøterapeutisk praksis

Undersøkelsen viser at de fleste ungdommene får tilbud om å være med på ansvarsgruppemøter. Funnene viser allikevel at å være med på ansvarsgruppemøter, har lav sammenheng med opplevelsen av trivsel og at problemer har blitt mindre etter at ungdommen kom på institusjon. Vi undrer oss derfor om hensikten med ansvarsgruppemøtene, og om disse møtene har liten betydning dersom det likevel ikke går bra med ungdommene? Vil det da hjelpe med flere møter? Opplever ikke ungdommene at de blir spurt om hva som er viktig for dem og deres fremtid når de får delta på møter? Eller er møtene laget på de voksnes premisser, og kanskje også for de voksne. På bakgrunn av dette kan vi likevel ikke trekke noen slutning om at deltagelse i ansvarsgruppemøter er uviktig. For å mene noe om dette må en se på ansvarsgruppemøtenes struktur, innhold og hvordan de er tilpasset ungdommen, noe vår undersøkelse ikke har gjort.

Ut i fra tabell nr. 21, korrelasjonsmatrisen, ser vi at det å bli spurt om hva som er viktig for å få det bedre, har en sammenheng med hvordan ungdommene trives på institusjon, nedgang i konfliktnivå til andre og med reduksjon i problemer. Korrelasjonene kan antyde tendenser til at deltagelse på møter har lav sammenheng med trivsel og endring, mens opplevelsen av at personalet spør om hva som er viktig for å få det bedre, har en sterkere betydning. Funnene kan indikere at det har betydning å spørre ungdommen om hva som er viktig for dem, men

muligens at ansvarsgruppemøter, eventuelt formen på møtet, ikke er et godt nok tiltak for å redusere ungdommens problemer. Videre at det å bli spurt om hva en tenker er viktig for å få det bedre, oppleves av ungdommene som en betydningsfull faktor i endringsarbeidet innenfor den miljøterapeutiske praksis. Funnene styrker teoretiske perspektiver om betydningen av å bli sett, anerkjent, opplevelsen av kontroll over eget liv, samt kunne mene noe om sin egen behandling som vesentlige faktorer både utviklingspsykologisk og terapeutisk. I rapporten fra NOU 2009:8 "Kompetanseutvikling i barnevernet", påpekes det at mange barn og unge i barnevernet gir uttrykk for at de ikke har blitt gitt mulighet til å påvirke eget liv og at de har lite selvtillit og pågangsmot (BLD, 2009). Resultatene i vår undersøkelse kan tolkes som støtte til denne rapporten ved at forholdsvis mange av våre informanter opplever manglende brukermedvirkning, trivsel og endring.

Videre kan vi lese ut i fra tabell 21, at korrelasjonskoeffisienten viser at å det oppleve å bli forstått og oppleve at personalet er der når de trenger det, kan være viktige og betydningsfulle elementer i miljøterapeutisk arbeid. Koeffisienten viser en sammenheng mellom forståelse og tilstedeværelse av personalet, og det å trives på institusjon og å oppleve å få mindre problemer. Samvariasjonene i den statistiske analysen gir støtte til teoretiske perspektiver om anerkjennelse, viktigheten av personalets tilgjengelighet og opplevelsen av føle seg sett og forstått (Shibbye, 2002, Lassen, 2004, Haugsgjerd et al., 1998). Analysen viser også en sterk sammenheng mellom det å bli spurt om hva som er viktig for at de skal få det bedre og ungdommenes opplevelse av om personalet var interessert i dem og deres fremtid.

Å føle seg verdsatt, oppleve meningsfylt hverdag og være trygg er oppgavens definisjon av trivsel (<http://www.johansenmaxsoe.dk/>, Imsen, 2005). I vår undersøkelse ser vi en klar sammenheng mellom det å trives og at problemene har blitt mindre på institusjonen. Den sterke korrelasjonen gir støtte til institusjonene som gjennomfører trivselsundersøkelser blant ungdommene. Forutsetningen er at resultatene blir gjennomgått med ungdommene, og i felleskap lager mål for eventuelle endringer.

Selv om vi i drøftingen antyder mulige årsaksforhold, sett opp mot teoridelen, så kan en ikke ut fra undersøkelsens, trekke kausale slutninger. Størrelsen på utvalget i undersøkelsen, og at vi ikke har det totale tallet på alle 16-18 åringer i populasjonen, gjør det vanskelig å generalisere. Det betyr ikke resultatene i vår undersøkelse ikke kan være representativt for

hele populasjonen, men at det er for mange usikre momenter til å trekke slike slutninger. En opplevelse er også vanskelig etterprøvbart, noe som svekker reliabiliteten ved eventuelle replikasjoner. Informantene svarer ut i fra sin forforståelse og tolkning av verden og opplevelser. Når de svarer på spørreskjema vil de ikke gjøre dette objektivt, men sannsynligvis ut i fra deres sanser og opplevelser i hverdagen den dagen de svarer.

Det kan også være at deler av resultatene skyldes forhold som bemanning, lokaliteter, teoretiske plattform, personalets kompetanse m.m., som kan forklares utenfor problemstillingens fire elementer. En annen svakhet ved undersøkelsen er at den er anonymisert. Det medfører for eksempel at vi ikke kan sammenlikne resultatet fra ulike institusjoner, og dermed heller ikke eventuelle utslag ut fra behandlingsideologi og størrelse på institusjonene. Svakhetene var vi klar over da vi jobbet med problemstillingen.

Utvalget er tilfeldig fordelt over de statlige institusjoner i hele Norge, men en skal uansett være varsom med å generalisere funn ut over dem en undersøker (Undheim, 1996). Funnene har først sin nytte når noen finner ungdommenes egenvurdering og våre kategorier i spørreskjemaet viktig for å undersøke dette videre på veien til en bedre miljøterapeutisk praksis og institusjonsbehandlingen.

6. Konklusjon

Undersøkelsen formål var å få frem ungdommenes opplevelse av brukermedvirkning, relasjon, trivsel og endring innenfor den miljøterapeutiske praksis. Resultatene av informantenes subjektive vurdering gir funn som kan tyde på at anerkjennelse, trivsel, personalets tilstedeværelse, føle seg forstått, bli sett og bekreftet, har sammenheng med deres opplevelse av å få mindre problemer.

Denne masteroppgaven gir oss ikke forutsetninger og kunnskaper til å vurdere om hva som kan være den beste hjelpen for ungdommen. Likevel tenker vi at fokuset må være på om behandlingen virker slik at ungdommen kan oppleve å få det bedre, og muligens dreie mer i retning praksisbasert evidens enn evidensbasert praksis. Det vil si å være mer opptatt av klientens opplevelse av om behandlingen virker, enn å bare være opptatt av bestemte behandlingsforløp for bestemte vansker. Det kan likevel ikke forstås som at metoder ikke har betydning i den miljøterapeutiske praksis. Men sett opp mot forskningen som viser dårlige resultater av institusjonsbehandling (Andreassen, 2003), noe som også indikeres i våre funn, så tror vi en i større grad enn tidligere, at en bør inkludere ungdommene mer i arbeidet med å bedre behandlingen. Vi håper resultatene kan gi noen nye tanker til gjeldende og pågående forskning som omhandler hvilke metoder som gir best effekt i institusjonsbehandlingen, ved å ikke glemme å spørre dem det gjelder, som forhåpentligvis kan være med å se flere innfallsvinkler slik at forståelser kan utvides og endres (Selzer i Halvorsen et al. 2006). Derav tittelen; ”Ungdommens stemme inn i institusjonsforskningen”.

Underveis i oppgaven har vi erfart at det strides blant fagfolk om ungdommer på institusjoner er kvalifisert til å mene noe om sin egen behandling, spesielt med tanke på å se hva som virker i institusjonsbehandling. Det er derimot en sterk forskningstendens i dag som hevder at det er viktig å lytte til barn og ungdom og deres stemme (Tangen, 2008), noe vår oppgaves empiri og teori bygger på. Vår syntese støtter en slik innstilling.

Resultatene i vår undersøkelse tyder på at institusjonsbehandling fortsatt er relevant og bør ha sin plass for enkelte ungdommer. Ut fra undersøkelsen, kan det også tyde på at økt fokus på opplevd brukermedvirkning og trivsel, kan bedre effekten av institusjonsoppholdet.

Selvom vår undersøkelse inneholder svakheter sett opp mot generalisering, og at opplevelser er vanskelig å etterprøve, så håper vi oppgaven har gitt noen nye innfallsvinkler til gjeldende og pågående evidensforskning som omhandler hvilke metoder som gir best effekt i institusjonsbehandlingen. Likevel får denne oppgaven bare sin anvendelse i den grad fagfolk finner det teoretiske rammeverket og undersøkelsen interessant eller nyttig.

Kildeliste

- Aamodt Granli, L. (1997). *Den gode relasjonen*. Ad Notam Gyldendal.
- Aasen, P., Northug, B., Ertesvåg, S. (2004). *Atferdsproblemer*. Cappelen Akademiske Forlag.
- Aasen, P., & Telhaug, A.O. (1992). *Takten, takten, pass på takten. Studier i den offentlige oppdragelsens historie*. Ad Notam Gyldendal.
- Andreassen, T. (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner. Hva sier forskningen?* Oslo: Kommuneforlaget.
- Andreassen, T. (2010). *Kvalitet i barneverninstitusjoner*.
<http://www.forskning.no/artikler/2010/april/247856>, Tirsdag 20. april 2010 kl. 05:00. Hentet 18. mai 2010.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2001). *Om barne- og ungdomsvernet*. St.meld. nr.40 2001-2002. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Barne-og likestillingsdepartementet. (2009). *Kompetanseutvikling i barnevernet. Norges offentlige utredninger 2009:8*. Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2010). *Satsing på barn og ungdom – regjeringens mål og innsatsområder i statsbudsjettet 2010*. Oslo. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet
- Barne-og likestillingsdepartementet (2009-2012). *Et kunnskapsbasert barnevern*. Strategi for FoU-arbeidet i Barne-og likestillingsdepartementet og barne-, ungdoms- og familiedirektoratet 2009-2012.
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100*.
- Bechgaard, B. (1992). *Miljøterapi*. Reitzel Forlag, København.

- Befring, E. (2002). *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Gjøvik: Det Norske Samlaget.
- Befring, E. (2007). *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Borg, W. R & Gall, M. D. (1989). *Educational Research. An Introduction. Fifth Edition*. Longman Inc.
- Damsgaard, H. (2003). *Med åpne øyne. Observasjoner og tiltak i skolens arbeid med problematferd*. Oslo. J.W. Cappelens forlag as.
- Dam, I. (2003). *Psykiatrisk miljøterapi – en metode til analyse af miljøterapi i psykiatrisk praksis*. Klinisk sygepleie 17. årgang, nr 4: s 52-57.
- De Vaus, David. (2002). *Surveys in social research*. 5.th edition. London: Routledge.
- Claeson, B.H & Idorn,U. (2007). *Holdingterapi – en familieterapeutisk metode til styrkelse af tilknytningen mellem born og forældre*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Eide, S.B., Nordstoga, S & Støkken, A.M. (2009). *Kvalitet i barneverninstitusjoner*. Fædrelandsvennen 30.mars 2009. Hentet 23.04.2009.
http://www.uia.no/no/portaler/aktuelt/kronikker_og_artikler/kvalitet_i_barneverninstitusjoner
- Forskrift om internkontroll i institusjoner. (2008). *Forskrift om krav til kvalitet og internkontroll i barneverninstitusjoner*. Fastsett av barne- og likestillingsdepartementet 10.juni 2008 med hjemmel i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barnevern. Hentet 05.03.2010 fra Lovdata.
<http://www.lovdata.no/cgiwift/wiftloksok?sys=X&base=QBLD&felt=titt&emne=krav+til+kvalitet&button=S%F8k&PROS=02>
- Fuglseth, K., & Skogen, K. (2006). *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Gall, M.D., Borg, W.R & Gall, J.P. (2003). *Educational Research. An Introduction*. New York: Longman Publishers. 7th Ed.
- Halvorsen, K.(1996). *Å forske på samfunnet – en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 3.utgave. Bedriftsøkonomisk Forlag.

-
- Halvorsen, I., Ropstad, I., Lund, B.R., & Seltzer, W.J. (2006). *Foreldre og fagfolk i samspill. Behandling av psykiske vansker hos barn og unge*. Stavanger:Hertevig Forlag.
- Haugsgjerd,S., jensen, P & Karlsson, B. (1998). *Perspektiver på psykisk lidelse*. Ad Notam Gyldendal.
- Hellevik,O. (2003). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holme, I.M. & Solvang, B.K. (1996). *Metodevalg og metodebruk*. Oslo: TANO A.S.
- Holter, H & Kalleberg, R (2007). *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlagets Metodebibliotek.
- Hubble, M.A., Duncan, B.L. &miller.S.D. (2000). *The Heart and Soul of Change*. American Psychological Association. Fourth printing.
- Johannesen, E., Kokkersvold. & Vedeler, L. (1994). *Rådgivning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Juul, J. (1995). *Ditt kompetente barn*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Imsen,G. (2005). *Elevenes verden. Innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjelle vold, A., Hærum, E., Midjo, T & Willumsen, E. (1997). *Samarbeid for barnets beste*. Ad Notam Gyldendal.
- Kokkersvold, E. & Mjelve, H. (2003). *Mellom oss. Trening av kommunikasjon i et gestaltperspektiv*. Oslo: Gyldendals Akademisk.
- Kornerup, H. (2003). *Miljøterapi med børn*. Lejre: Forlaget Perikon.
- Kornerup, H. (2003). *Børn på behandlingshjem*. Lejre: Forlaget Perikon.
- Kvaran, I. (1996). *Miljøterapi. Institusjonsarbeid med barn og ungdom*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Lambert, M.J. (2004). *Bergin & Garfield's Handbook of Psychotherapy and Behavior Change*. 5th Ed. N.Y. John Wiley & Sons, Inc.

- Larsen, E. (2004). *Miljøterapi med barn og unge. Organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Larsen, E & Selnes, B. (1992). *Fra avvik til ansvar. En miljøterapeutisk tilnærming til ungdom på institusjon*. Tano 1992.
- Larsen, E., Ekerholt, T., Møller, R., & Røising, O. (2001). *At voksne er greie, gjør det mulig å være grei selv*. Skjærviken Ungdomspsykiatriske behandlingshjem og Skjærviken skole.
- Lassen, L.M. (2004). *Rådgivning – kunsten å hjelpe*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lund, T. (2002). *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub forlag.
- Lund, T. & Haugen, R. (2006). *Forskningsprosessen*. Oslo: Unipub forlag.
- Lundby, G. (1998). *Historier og terapi Om narrativer, konstruksjonisme, og nyskriving av historier*. Otta: Tano Aschehoug
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mordal, Tove L. (2000). *Som man spør, får man svar. Arbeid med survey-opplegg*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NESH publikasjon. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus, og humaniora*.
- NIBR-rapport 2005:12, Kritoffersen L.B. (2005). *Barnevernsbarnas helse. Uførhet og dødelighet i perioden 1990-2002*. Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Nordstoga, S & Støkken, A.M. (2008). *Et kontrollregime i endring*. Universitet i Agder.
- Norsk Ordbok (2003). *Norsk ordbok for grunnskolen*. Oslo: Kunnskapsforlaget
- Ogden, T. (2005). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen*. Gjøvik: Gyldendal. Norsk Forlag as, 6.opplag.
- Pedersen, R. (2007). *Kierkegaard og kunsten å hjelpe*. Tidsskrift for norsk legeforening. Nr. 2 – 18. Januar 2007 – 127 – 209. http://www.tidsskriftet.no/?seks_id=1482104

- Psykisk helsevernloven.(2007). *Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern. Vedtatt 02.07.1999 nr 62.*
- Reese, R. (2006). Institusjonsbarnevernet trenger flere sosial- og vernepleiefaglige ansatte. *Fontene 06/10 – Et tidsskrift fra Fellesorganisasjonen (FO)*, s. 41.
- Regjeringen.no (2010). <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2010/styrket-tilsyn-med-barnevernet-.html?id=589884>
- Rønnevold, L.I. (2004). *Kan de ikke bare ta seg sammen*. 2.utgave. Gyldendal Akademisk
- Shibbye, A.L.(2002). *En dialektisk relasjonsforståelse i psykoterapi med individ, par og familie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjervheim, H. (1976). *Deltakar og tilskodar*. Oslo: Tanum-Norli.
- Sosial- og helsedepartementet. (1997). *Åpenhet og helhet. Om psykiske lidelser og tjenestetilbudene*. St meld nr. 25 (1996-97) Oslo: Sosial- og helsedepartementet.
- Statistisk sentralbyrå. (2010). <http://www.ssb.no/barneverni/tab-2010-03-29-07.html>, Frigitt 29. mars 2010 © Statistisk sentralbyrå. Hentet 30.03.2010.
<http://www.ssb.no/barneverng/> Frigitt 6. juli 2009 © Statistisk sentralbyrå. Hentet: 30.03.2010.
- Stern, D. N. (2003). *Spedbarnets interpersonlige verden*. Gyldendal akademisk.
- Stern, N. D (2007). *Her og nå – øyeblikkets betydning i psykoterapi og hverdagsliv*. Abstrakt forlag
- Tangen, R. (2008). *Listening to children`s voices in educational research: some theoretical and methodological problems*. European Journal of Special Needs Education. Vol. 23, No. 2. May 2008, 157-166. Routledge.
- Tjellflaat, T., Hyrve, G. & Solhaug, H. (2003). *Barneverninstitusjonen – nødvendig men ikke god nok*. Trondheim: Rapport nr. 10 i skriftserien til Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge.
- Tranøy, K.E. (1993). *Vitenskapen – samfunnsmakt og livsform*. Oslo: Universitetsforlaget.

Tuseeth, Sverdrup, Hjort & Friestad. (2006). *Å spørre den det gjelder – Erfaringer med bruk av Klient – og resultatstyrt terapi i psykisk helsearbeid*. Oslo: Regionsenter for barns og unges psykiske helse.

Ulvestad, A.K., Henriksen, A.K., Tuseeth, A & Fjeldstad, T. (2007). *Klienten – den glemte terapeut. Brukerstyring i psykisk helsearbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS.

Undheim, J.O. (1996). *Innføring i statistikk og metode for samfunnsvitenskapelige fag*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Utne, B. (2005). *Miljøterapeutisk behandling – mangfold og muligheter*. Tidsskrift for psykisk helsearbeid Vol 2. Nr. 4 2005

Vatne, S.(2006). *Korrigerer og anerkjenne. Relasjonens betydning i miljøterapi*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Vedeler, G.H.(1980). *Samspill*. Oslo: Universitetsforlaget/Munksgaard.

Vest-Agder Fylkeskommune. (2010). *Elevundersøkelse 2010 – økt trivsel og mindre uro*.

www.vaf.no, <http://vaf.no/hoved.aspx?m=3&amid=53041>

http://www.unesco.org/webworld/idams/advguide/Chapt4_2.htm

<http://www.bufetat.no/nyheter/Kvalitetsutvikling-i-barneverninstitusjoner/>

Håper at du vil hjelpe oss med denne forskningen som er en del av vår Masteroppgave i spesialpedagogikk. Målet er å finne ut hvordan du og de andre som svarer på undersøkelsen, opplever hjelpen du får på institusjonen du bor på. Både du og institusjonen forblir helt anonyme i undersøkelsen. Du skal derfor ikke skrive navn på spørreskjema.

På spørsmålene skal du bare sette ring rundt ett svar.

Takk for hjelpen og lykke til.

Her kommer noen spørsmål om deltagelse i eget liv.

- 1** Institusjonen har en handlingsplan (behandlingsplan) for å hjelpe deg, vet du hva som står i den planen?

Kun ett svar

- Ja, det vet jeg 1
Har lest den, men husker ikke hva som står i den 2
Nei, jeg har ikke hørt om den planen 3

- 2** Hvis ja på spørsmål 1. Er du enig i det som står i handlingsplanen?

Kun ett svar

- Ja 1
Nei 2
Delvis 3

- 3** Hvis ja på spørsmål 1. Har du vært med på å bestemme det som står i handlingsplanen?

Kun ett svar

- Ja, i stor grad..... 1
Ja, jeg har vært med å endre på de punktene jeg var uenig i 2
Nei..... 3

4 Får du tilbud om å være med på ansvarsgruppemøter der det snakkes om deg?

Kun ett svar

Ja, hver gang..... 1

Noen ganger. 2

Nei 3

5 Spør personalet om hva du tenker er viktig for at du skal få det bedre?

Kun ett svar

Ja, ofte..... 1

Ja, noen ganger..... 2

Nei 3

Nå ønsker vi svar på ditt forhold til personalet.

6 Opplever du at personalet er interessert i deg og din fremtid?

Kun ett svar

Ja, i stor grad..... 1

Ja, av og til..... 2

Nei 3

7 Opplever du at personalet er der når du trenger dem?

Kun ett svar

Ja, stort sett..... 1

Ja, av og til..... 2

Nei 3

8 Opplever du at personalet forstår deg?

Kun ett svar

- Ja, helt klart..... 1
- Ja, av og til..... 2
- Nei 3

9 Er personalet for mye, passelig eller for lite sammen med deg?

Kun ett svar

- De er for mye sammen med meg 1
- De er passelig mye sammen med meg 2
- De er for lite sammen med meg 3

10 Har du faste samtaler med personalet?

Kun ett svar

- Jeg har samtale alene med personalet minst en gang i uken..... 1
- Jeg har samtaler alene med personalet, men ikke fast hver uke..... 2
- Jeg har sjelden faste samtaler alene med noen fra personalet..... 3

11 Er det noen blant personalet du stoler på?

Kun ett svar

- Ja, de fleste/ alle..... 1
- Noen enkelte..... 2
- Nei..... 3

12 Har du egen særkontakt?

Kun ett svar

Ja..... 1

Nei..... 2

13 Har du tillit til særkontakten din?

Kun ett svar

Ja..... 1

Nei..... 2

Her kommer spørsmål som handler om din trivsel på institusjonen.

14 Føler du deg trygg på institusjonen i forhold til de andre ungdommene?

Kun ett svar

Ja..... 1

Ja, men ikke alltid..... 2

Nei..... 3

15 Har du fast dagtilbud, for eksempel skole, jobb?

Kun ett svar

Ja, for det meste..... 1

Av og til..... 2

Nei..... 3

16 Hvis du svarte ja på spørsmål 15. Er du fornøyd med dagtilbudet ditt?

Kun ett svar

- Ja, stort sett..... 1
Nokså fornøyd..... 2
Nei, ikke fornøyd..... 3

17 Er du med på å bestemme hvilke aktiviteter du skal gjøre på fritiden?

Kun ett svar

- Ja, alltid..... 1
Av og til..... 2
Nei..... 3

18 Kan du forandre noe på din oppførsel som gjør at institusjonen
blir hyggeligere for deg og de andre?

Kun ett svar

- Ja, en god del..... 1
Ja, av og til..... 2
Nei..... 3

19 Hvordan trives du på institusjonen?

Kun ett svar

- Bra..... 1
Middels..... 2
Dårlig..... 3

De siste spørsmålene forsøker å finne ut om det har hjulpet deg å være på institusjon.

20 Hvis en av grunnene til at du er på institusjon er konflikter med voksne/ ungdommer. Opplever du at konfliktene har blitt?

Kun ett svar

- Mindre etter at jeg kom på institusjonen..... 1
Er det samme som når jeg kom på institusjonen..... 2
Blitt større etter at jeg kom på institusjonen..... 3

21 Dersom du bor på institusjon med andre ungdommer som har problemer, hvilken virkning har det på dine problemer?

Kun ett svar

- Mine problemer har blitt mindre..... 1
Mine problemer har blitt større..... 2
Mine problemer er de samme..... 3

22 Har du problemer som du føler du ikke får hjelp til?

Kun ett svar

- Ja, en god del..... 1
Av og til..... 2
Nei..... 3

23 Har du fått hjelp til å få et bedre forhold til familien din etter at du kom på institusjonen?

Kun ett svar

- Ja, klart..... 1
Litt hjelp..... 2
Nei..... 3

24**Har problemene dine blitt mindre etter at du kom på institusjonen?****Kun ett svar**

- Ja, klart..... **1**
- Litt mindre..... **2**
- Nei..... **3**

Igjen takk for hjelpen. Legg skjemaet inn i konvolutten og lim igjen.

Vennlig hilsen

Gro og Rolf-Arne

Hei.

Vi er to deltids masterstudenter ved Universitetet i Oslo, Institutt for spesialpedagogikk. Vi er i avslutningsfasen med vår masteroppgave i spesialpedagogikk innen psykososiale vansker. Vi jobber daglig som behandlere i Bupa. I tillegg har vi lang erfaring som konsulent og veiledere i private og offentlige barnevernsinstitusjoner. På grunn av stort arbeidspress er vi litt på etterskudd med å gjøre ferdig masterstudiet. Vi har derfor siste innleveringsfrist 1. juni 2010.

Masteroppgaven omhandler hvordan ungdom mellom 16 – 18 år opplever å bo på barnevernsinstitusjon, med tanke på at deres perspektiver kan bidra til å bedre den miljøterapeutiske praksis. Selve undersøkelsen er kvantitativ med spørreskjema. Vi ønsker flest mulig respondenter for at undersøkelsen skal ha noe validitet. Spørreskjemaet er utformet slik at undersøkelsen er anonym. Det vil si at verken institusjonen eller ungdommen skal kunne gjenkjennes. Undersøkelsen er derfor ikke meldepliktig til NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste). Utvalget av respondentene er gjort tilfeldig. Vi har gjennom loddtrekning tatt ut av BUFETAT institusjoner i Norge.

Vi håper derfor at dere kan hjelpe oss slik at deres ungdommer mellom 16 – 18 år kan svare på undersøkelsen. For å motivere ungdommen så vil vi gi kr 100,- til hver som fyller ut spørreskjemaet.

Vedlagt finner dere spørreskjemaet for gjennomlesning. Dersom dere ser å kunne avse noe tid til dette, så ønsker vi at dere forteller hvor mange ungdommer dere har i aldersgruppen. Vi vil da sende dette antallet spørreskjema, penger, konvolutter til hvert spørreskjema, samt frankert hovedkonvolutt. Håper dere kan gi oss rask tilbakemelding.

Mvh Gro Irene Skjennum og Rolf-Arne Pedersen.

ADMINISTRERING AV SPØRREUNDERSØKELSEN

- Fortelle ungdommen at ved å svare på spørreskjema så er de med i et forskningsprosjekt om hvordan ungdom opplever å bo på institusjon.
- Målet er at ungdommens mening om å bo på institusjon skal komme frem i forskningsresultatet.
- Alle er anonyme, det vil si at det ikke skal settes navn på spørreskjemaet. Det er vårt ansvar som forskere å sørge for at ungdommens navn og institusjon ikke blir kjent. Alle spørreskjemaer ødelegges når vi har plukket ut svarene og satt disse inn i forskningsprosjektet.
- De kan spørre personalet dersom det er spørsmål de ikke forstår. Det følger med hvitt ark ungdommen kan legge over slik at den voksne ikke ser hva som er svart på andre spørsmål.
- Viktig at ungdommen svarer så ærlig de kan. Hvis ikke kan dette ødelegge noe av troverdigheten på forskningen.
- Når spørreskjemaet er fylt ut, så legges det i medfølgende frankert konvolutt. Lim igjen konvolutt.
- Når skjemaet leveres så belønnes ungdommen med kr 100,- i gavekort/penger avhengig av reglene på institusjonen. Det er vedlagt penger slik at institusjonen kan velge om de evt. kjøper gavekort.
- For å få svarprosent på utvalget, er det fint om institusjonene kan gi tilbakemelding til oss om hvor mange av antall mulige ungdommer som har svart.

Tusen takk for hjelpen! De utfylte spørreskjemaene legges i ferdig frankert konvolutt og sendes fra postkontor og lignende.

Mvh studentene

Gro Irene Skjennum
Klinisk barnevernsped./
Spesialpedagog

Rolf-Arne Pedersen
Sosialped./ spesialpedagog
Tlf: 90608823

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway

Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50

nsd@nsd.uib.no

www.nsd.uib.no

Org.nr. 985 321 884

Institutt for spesialpedagogikk
Universitetet i Oslo
Postboks 1140 Blindern
0318 OSLO

Vår dato: 31.03. 2010

Vår ref: 16291IBH/LR

Deres dato:

Deres ref:

ENDRING AV STUDENTPROSJEKT

Viser til endringsmelding registrert 17. februar 2010, og påfølgende korrespondanse med student Gro Skjennum angående studien

16291: Hvordan oppleves det å bo på en barnevernsinstitusjon?

Endringen gjelder to forhold. For det første opplyses det at studien nå vil gjennomføres på en slik måte at det likevel ikke vil bli behandlet personopplysninger. Videre opplyses det at de to studentene som gjennomfører studien (Gro Skjennum og Rolf-Arne Pedersen) ikke har noen oppnevnt veileder ved Universitetet i Oslo, og at det heller ikke er noen annen person som kan være daglig ansvarlig forsker for prosjektet ved denne institusjonen. Studentene skal imidlertid fortsatt levere sin masteroppgave ved Universitetet i Oslo.

Når det gjelder endringen av hvilke data som samles inn har vi registrert at datamaterialet nå kun vil bli samlet inn ved bruk av en spørreskjemaundersøkelse. Spørreundersøkelsen distribueres etter hva vi forstår per brev og gjennomføres anonymt. Det skal ikke registreres noen navn eller andre direkte personopplysninger i forbindelse med datamaterialet, og det skal heller ikke registreres bakgrunnsvariabler som gjør at noen person kan bli indirekte personidentifiserbar.

Vi har fått opplyst at alle tidligere innsamlede personopplysninger i prosjektet er blitt anonymisert, jf. e-post fra Skjennum 22. mars 2010.

Ombudet legger til grunn at det hverken vil bli foretatt behandling av personopplysninger med elektroniske hjelpemidler eller opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger.

Prosjektet vil dermed ikke være meldepliktig eller konsesjonspliktig.

Når det gjelder endringen av veileder/daglig ansvarlig forsker, registrerer vi at det ikke kan føres opp noen ny daglig ansvarlig forsker tilknyttet institusjonen. I og med at prosjektet nå gjennomføres uten at personopplysninger behandles, har vi ingen kommentar knyttet til dette.

Vi avslutter på denne bakgrunn vår saksbehandling.

Ta gjerne kontakt per telefon dersom noe er uklart.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Ingvild Bergan

Kontaktperson: Ingvild Bergan, tlf 55 58 32 32

Kopi:

Bjørn Damsgaard, Høgskolen i Vestfold, Avdeling for lærerutdanning, Postboks 2243, 3103
Tønsberg

Rolf-Arne Pedersen, Sandvikjordet 32, 3070 Sande i Vestfold

Gro Skjennum, Sandvikjordet 30, 3070 Sande i Vestfold

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway

Tel: +47-55 58 21 17

Fax: +47-55 58 96 50

nsd@nsd.uib.no

www.nsd.uib.no

Org.nr. 985 321 884

Institutt for spesialpedagogikk
Universitetet i Oslo
Postboks 1140 Blindern
0318 OSLO

Vår dato: 31.03. 2010

Vår ref: 16291IBH/LR

Deres dato:

Deres ref:

ENDRING AV STUDENTPROSJEKT

Viser til endringsmelding registrert 17. februar 2010, og påfølgende korrespondanse med student Gro Skjennum angående studien

16291: Hvordan oppleves det å bo på en barnevernsinstitusjon?

Endringen gjelder to forhold. For det første opplyses det at studien nå vil gjennomføres på en slik måte at det likevel ikke vil bli behandlet personopplysninger. Videre opplyses det at de to studentene som gjennomfører studien (Gro Skjennum og Rolf-Arne Pedersen) ikke har noen oppnevnt veileder ved Universitetet i Oslo, og at det heller ikke er noen annen person som kan være daglig ansvarlig forsker for prosjektet ved denne institusjonen. Studentene skal imidlertid fortsatt levere sin masteroppgave ved Universitetet i Oslo.

Når det gjelder endringen av hvilke data som samles inn har vi registrert at datamaterialet nå kun vil bli samlet inn ved bruk av en spørreskjemaundersøkelse. Spørreundersøkelsen distribueres etter hva vi forstår per brev og gjennomføres anonymt. Det skal ikke registreres noen navn eller andre direkte personopplysninger i forbindelse med datamaterialet, og det skal heller ikke registreres bakgrunnsvariabler som gjør at noen person kan bli indirekte personidentifiserbar.

Vi har fått opplyst at alle tidligere innsamlede personopplysninger i prosjektet er blitt anonymisert, jf. e-post fra Skjennum 22. mars 2010.

Ombudet legger til grunn at det hverken vil bli foretatt behandling av personopplysninger med elektroniske hjelpemidler eller opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger.

Prosjektet vil dermed ikke være meldepliktig eller konsesjonspliktig.

Når det gjelder endringen av veileder/daglig ansvarlig forsker, registrerer vi at det ikke kan føres opp noen ny daglig ansvarlig forsker tilknyttet institusjonen. I og med at prosjektet nå gjennomføres uten at personopplysninger behandles, har vi ingen kommentar knyttet til dette.

Vi avslutter på denne bakgrunn vår saksbehandling.

Ta gjerne kontakt per telefon dersom noe er uklart.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Ingvild Bergan

Kontaktperson: Ingvild Bergan, tlf 55 58 32 32

Kopi:

Bjørn Damsgaard, Høgskolen i Vestfold, Avdeling for lærerutdanning, Postboks 2243, 3103
Tønsberg

Rolf-Arne Pedersen, Sandvikjordet 32, 3070 Sande i Vestfold

Gro Skjennum, Sandvikjordet 30, 3070 Sande i Vestfold